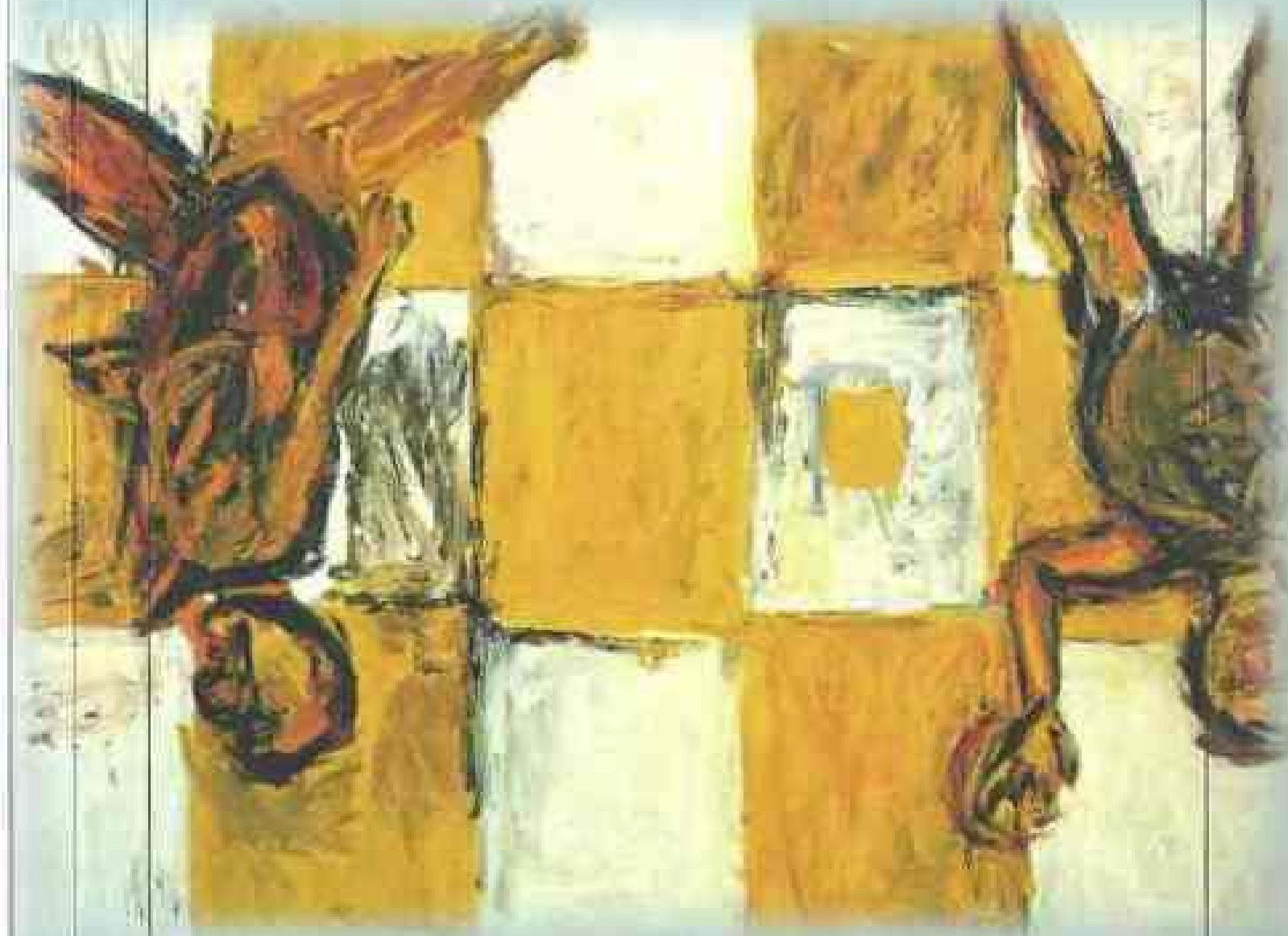

ANDRÉ GIDE

R
O
M
A
N

Ayrı Yol

Türkçesi: Tahsin Yücel

* SEL YAYINCILIK

ANDRÉ GIDE

R
O
Z
M
A
N

Ayrı Yol

Türkçesi: Tahsin Yücel

* SEL YAYINCILIK

Ayrı yol -Andre Gide

Andre gide Ayrı yol

Türkçesi: Tahsin Yücel

Genç ve zengin arkeolog Michel'in, karısı Marceline ile balayını geçirmek üzere gittikleri Tunus'ta vereme yakalanmasıyla başlayan ve hastalığının iyileşme süreci boyunca devam eden yaşama ilişkin derinlikli bir öz-sorgulama, yeni bir kimlik arayışı:

Ahlakla cinsellik, düşünceyle duygu, beyinle kalp arasındaki sürekli çatışma hali. Kısaca geleneksel toplum düzenini zorlayan bir serüven...

Bastırılmış cinsel dürtülerinin ve gizli homoseksüelliğinin farkına varan ve bunları keşfetmeye karar veren Michel için yaşam artık yeni deneyimler dünyasıdır. Tüm mal varlığını, önyargılarını, her türlü adanmışlık ve sadakati ardında bırakarak, kısaca geçmişine kalın bir sünger çekerek, yeni bir hayata başlamak ister Michel. İçindeki bu yeni enerjinin kendisini "özgür" kılacağına inanmaktadır. Fakat "özgür olmak" zordur...

Hayatın sorgulanışına tanıklık etmek ve düşünce ufkunu genişletmek isteyen herkes için *Tahsin Yücel*'in mükemmel çevirisiyle bir *André Gide* klasığı...

AYRI YOL*

ANDRÉ GIDE, 22 Kasım 1869'da doğdu, 19 Şubat 1951'de öldü. 1947'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Gide'nin bütün yapıtları, karmaşık kişiliğini yansıtır.

Ayrı Yol, birinci şahsın ağzından aktarılan, basit ama derin biçimde ironik bir yapıttır. Anlatıcı, görünüşte zararsız olan kendi anıları aracılığıyla, yaşamın, ahlaki açıdan çift anlamlı yönlerini ortaya koyar. Bu yapıtta Gide, klasik bir yapı ustalığına, arı ve yalın bir üsluba ulaşmıştır.

Düşüncelerindeki bütünlük ve soyluluk, üslubundaki arılık ve uyum Gide'e Fransız edebiyatının ustaları arasındaki saygın yerini kazandırmıştır.

Türkçeye çevrilmiş André Gide çevirilerinin bazıları: *Batak, Dünya Nimetleri ve Yeni Nimetler, Henri Michaux'yu Tanımak, Kalpazanlar, Pastoral Senfoni, Theese, Vatikan'ın Zindanları, Kadınlar Okulu*'dur.

*SEL YAYINCILIK / EDEBİYAT

* SEL YAYINCILIK

Babiali Caddesi, 20/1 Cağaloğlu - İstanbul Tel./Faks: 0212 511 10 05
Şube: İstiklal Caddesi, Elhamra Pasajı 258/10 Beyoğlu - İstanbul Tel.: 244 15 06

<http://www.selyayincilik.com> E-mail: posta@selyayincilik.com

ISBN 975-570-145-1 SELYAYINCILIK: 153

AYRI YOL

ANDRÉ GIDE

Türkçesi:
Tahsin Yücel

Kitabın özgün adı: *L'Immoraliste*

© Sel Yayıncılık, 2002

Birinci Baskı: Mart 2002

André Gide

Ayrı Yol

Türkçesi:

Tahsin Yücel

roman

(Başbakan Monsieur D.R.'ye)

Sidi b.M. 30 Temmuz 189...

Evet, düşündüğün gibi çıktı, sevgili kardeşim; Michel bizimle konuştu. Anlattığı öykü de işte. İstemiştin; ben de sana iletceğime söz vermiştim; ama göndermek üzereyken de hâlâ duralıyorum, okudukça daha bir korkunç görünüyor bana. Ah! Dostumuz hakkında ne düşüneceksin? Ben kendim ne düşünüyorum ki? Çok dayanılmaz gibi görünen niteliklerinin iyiye de çevrilebileceğini yadsıyarak suçlandırırım mı onu? Ama, korkarım ki, bugün bu öyküde kendi kendilerini görmeyi göze alabilecekler de çoktur. Bunca akıldan, bunca güçten yararlanabilecek miyiz? Yoksa bütün bunlara yurttaşlık hakkı tanınmayacak mı?

Michel devlete nasıl yararlı olabilir? Doğrusunu istersen, bilmiyorum.. Ona bir uğraş gerek. Üstün niteliklerinle kazandığın yüksek görev, elindeki güç, bu işi bulmanı sağlayacak mı? Elini

çabuk tut. Michel candan bir dosttu: hâlâ da öyle; ama pek yakında yalnızca kendi dostu olacak artık.

Lekesiz bir gökyüzü altında yazıyorum sana; Denis ve Daniel'le birlikte buraya geldiğimiz şu on iki günden beri, ne bir bulut gördük, ne de güneşte bir zayıflama. Michel gökyüzünün iki aydır dupduru olduğunu söylüyor.

Ne kederliyim, ne sevinçli; buranın havası pek bulanık bir coşkunlukla dolduruyor insanın içini, üzüntüden olduğu kadar sevinçten de uzak görünen bir durum içinde yaşıyor; belki de mutluluk budur.

Michel'in yanında kalıyoruz; onu bırakmak istemiyoruz; bu sayfalan okuyacak olursan, bunun nedenini anlarsın; senin yanıtını da burada, onun evinde bekliyoruz; gecikme.

Michel'in Denis'ye, Daniel'e, bana nasıl bir okul arkadaşlığıyla bağlı olduğunu biliyorsun, önceden de sağlandı bu dostluk, ama her yıl biraz daha büyümüştü. Bir tür antlaşma doğmuştu dördümüz arasında birimizin en ufak bir çağrısına, öbür üçümüz hemen karşılık vermek zorundaydık. Böylece, Michel'den bu gizemli tehlike işaretini aldığım zaman, hemen Daniel ile Denis'ye haber verdim, üçümüz de her şeyi bırakıp yola çıktık.

Michel'i üç yıldır görmemiştik. Evlenmiş, karısıyla yolculuğa çıkmıştı. Paris'e son uğrayışında ise, Deniz Yunanistan'da, Daniel Rusya'daydı, ben de, biliyorsun, hasta babamın yanında kalmak zorundaydım. Bununla birlikte, ondan hiç haber almamış da değildik, ama kendisini gören Silas ile Will'in verdiği haberler bizleri ancak şaşırtmıştı. Bir değişim oluyordu içinde, bunu daha açıklayamı- yorduk. Eski günlerin, devimleri dizginlene dizginlene beceriksizleşmiş, dupduru bakışları fazla serbest konuşmalarımızı birdenbire kesiveren, çok bilgiç sofusu değildi artık. Artık o... ama öyküsünün söyleyeceği şeyleri ne diye şimdiden anlatmalı?

Deniz, Daniel ve ben böyle kararlaştırdık, işte sana sunuyorum bu öyküyü. Michel bunu taraçasında anlattı bize, biz de karanlıkta, yıldızların aydınlığında, yanına uzanmıştık. Öyküsü bittiği zaman, ovanın üstünde günün yükseldiğini gördük. Michel'in evi, biraz uzağında bulunduğu köyü de, ovayı da yukarıdan görüyor. Sıcakta, bütün ekinler biçilince, bu ova çöle benziyordu.

Michel'in evi, yoksul ve garip olmasına karşın sevimli. Kışın burada insan çok üşür herhalde, çünkü pencerelerde cam yok, pencere yok daha doğrusu, duvarlarda geniş geniş delikler var. Hava öylesine güzel ki, dışarıda, hasırlar üstünde yatıyoruz.

Yolculuğumuzun iyi geçtiğini de söylemeliyim sana. Buraya akşamüstü, sıcaktan bitmiş, yeniliklerden sarhoş geldik, öyle ya, yalnız Cezayir'de, sonra da Konstantin'de durmuştuk azıcık. Konstantin'den yeni bir tren, Sidi b. M.'ye kadar getirdi bizi, burada bir araba bekliyordu. Yol köyden uzaklarda bitiyor. Bu köy, Ombrie'deki bazı bucaklar gibi, bir kayanın üstüne kurulmuş. Yürüyerek çıktık yukarıya; iki katır valizlerimizi taşıyordu. Bu yoldan gelince Michel'in evi köyün ilk evi oluyor. Basık duvarlarla kapalı bir bahçe, daha doğrusu duvarlarla ayrılmış bir ufak alan çevreliyor bu evi, içinde üç eğri nar ağacıyla, çok güzel bir zakkum ağacı yükseliyor. Kâbil'li bir çocuk vardı burada, biz yaklaşır yaklaşmaz, duvardan teklifsizce atlayıp kaçtı.

Michel herhangi bir sevinç göstermeden karşıladı bizi; çok sade bir insan olduğundan, her türlü sevinç gösterisinden korkar gibiydi; ama eşikte her üçümüzü de ağırbaşlılıkla kucaklayıp öptü.

Geceye kadar, konuştuklarımız on sözcüğü geçmedi. Bir salonda aşağı yukarı tümüyle meyvelerden oluşan bir akşam yemeği hazırlanmıştı, salonunun görkemli dekoru bizi şaşırttı, ama Michel'in öyküsü açıklayacak bunu sana. Sonra bize kahve getirdi, kahveyi kendi eliyle hazırlamak istemişti. Sonra taraçaya çıktık, burada bakışlar sonsuzluğa kadar uzanıyordu, her

üçümüz de, tutuşmuş ovada günün birdenbire batışını hayranlıkla izleyerek, Eyüb'ün üç dostu gibi bekledik.

Karanlık çökünce, Michel konuşmaya başladı:

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Sevgili dostlarım, bağlılığımızı biliyordum. Çağrımı alınca koşup geldiniz, ben de sizin çağrınıza aynı biçimde koşardım. Oysa üç yıldır görmemiştiniz beni. Yokluğa böylesine iyi dayanan dostluğunuz, sizlere anlatacağım öyküye de dayanır umarım. Çünkü sizleri birdenbire çağırman, çok uzak evime kadar getirtmem, sizleri görmek içindi yalnız, bir de beni dinlemeniz içindi. Bundan, yani konuşmaktan başka destek istemiyorum. Çünkü yaşamımın öyle bir noktasındayım ki, daha ileriye gidemem. Yorgunluktan değil. Ama anlamaz oldum. Gereksinimim... Konuşmaya gereksinimim var işte... Özgür olmasını bilmek hiçbir şey değil; güç olan, özgür olduğunu bilmek. İzin verin de kendimden söz edeyim; sizlere yaşamımı anlatacağım, alçakgönüllülüğe, gurura kapılmadan, kendi kendimle konuşuyormuşum gibi sade bir biçimde, daha da sade, dinleyin beni:

Aklımda kaldığına göre, son olarak Angers dolaylarında, düğünümün kutlandığı küçük köy kilisesinde görüşmüştük. Fazla kalabalık yoktu, dostların seçkinliği bu bayağı töreni, etkileyici bir törene dönüştürüyordu. Dostlarım heyecanlıymış gibime geliyordu, beni de heyecanlandırıyordu bu. Karım olacak kimsenin evinde, kısa süren bir yemek, kiliseden çıktuktan sonra gene bir araya getirdi bizi; sonra, kafamızda evlenme kavramını bir rıhtım, bir istasyon görüntüsüne bağlayan töre gereğince, çağrılan araba bizi götürdü.

Karımı çok az tanıyor, onun da beni daha fazla tanımadığını düşünüyor, buna pek de üzülüyordum. Aşk duymadan evlenmişim onunla, her şeyden önce, ölürken beni yalnız bıraktığı için üzülen babam hoşnut olsun diye evlenmişim. Babamı candan severdim; aklım fikrim onun can çekişmesindeydi, son günlerini daha hoş kılmaktan başka bir şey düşünmedim o hüznü günlerde; böylece, daha yaşamın ne olduğunu bilmeden, yaşamımı bağlamış oldum. Ölümcül bir hastanın başucunda kutlanan nişanımız gülüşsüz, kahkahasız oldu, ama ağırbaşlı bir sevinçten de yoksun değildi, babamın duyduğu huzur öylesine büyüktü. Nişanımı sevmiyordum ya, başka bir kadını da sevmemişim, böyle düşünüyordum. Bana göre, mutluluğumuzu sağlamaya yeterdi bu; daha kendi kendimi bilmediğimden, kendimi ona tümüyle verdiğimi sandım. O da öksüzdü, iki erkek kardeşiyle oturuyordu. Marceline yirmi yaşındaydı daha, bense dört yaş büyüksüm ondan.

Onu sevmediğimi söyledim; hiç değilse aşk denilen şeyle ilgili bir şey duyduğum yoktu, ama sevgiye şefkat, bir tür acıma, kısacası oldukça büyük bir saygı, bir değer anlamı verilirse, onu seviyordum. O katolikti, ben protestan... ama protestanlığımı öylesine az buluyordum ki! Papaz beni kabul etti; ben de papazı kabul ettim; ustaca oynandı oyun.

Babam, şu genel deyimle, "tanrısız"dı, hiç değilse, onun da paylaştığını sandığım bir tür yenilmez ar duygusuyla onunla hiçbir zaman inançları üzerinde konuşmadığımızdan, böyle olduğunu sanıyordum. Annemin o sert protestan eğitimi, kendisinin güzel görüntüsüyle birlikte, yüreğimden silinmişti; onu çok genç yaşta yitirdiğimi biliyorsunuz. Bu ilk çocukluk ahlakının bize ne derece hükmettiğini de, kafamızda ne derin izler bıraktığını da aklıma getirmiyordum daha. Annemin bana ilkelerini aşılarken içimde tadı kalan bu bir tür şiddeti, tümüyle çalışmaya yöneltmişim. Annemi yitirdiğim zaman on beş yaşındaydım; babam benimle ilgilendi, üzerime titredi, bütün tutkusunu beni yetiştirmeye adadı. Latinceyle Yunancayı o zaman da iyi bilirdim, onunla İbraniceyi, Sanskritçeyi, sonra Farsçayla Arapçayı da çabucak öğrendim. Yirmi yaşına

doğru, öylesine kıvamımı bulmuştum ki, çalışmalarına beni de ortak etmeyi göze alabiliyordu. Benim kendisine denk olduğumu ileri sürmekten haz duyardı, bana bunun kanıtını da vermek istedi. Kendi imzasıyla yayınlanan *Es- sai sar les cultes phrygiens* benim yapıtımdı; şöyle bir gözden geçirmişti ancak; hiçbir zaman, hiçbir şey bu kadar övülmesine yol açmamıştı. Bayıldı bu işe. Bana gelince, ben bu aldatmacanın başarı kazandığını görünce şaşırılmıştım. Ama bundan böyle bilim alanına çıkmıştım. En üstün bilginler beni meslektaş sayıyorlardı. Bana verilen değere, şana, şöhrete gülüyorum şimdi... Böylece yirmi beş yaşına geldim, yıkıntı ya da kitaplardan başka hiçbir şeye bakmamıştım nerdeyse, yaşamın hiçbir şeyini tanıımıyordum; çalışmada benzersiz bir coşku gösteriyordum. Birkaç dostu seviyordum (bunlar sizlerdiniz), ama onlardan çok dostluğu seviyordum; onlara bağlılığım büyüktü, ama bu soyluluk gereksinimindendi, içimdeki her güzel duyguyu seviyordum. Kendi kendimden habersiz olduğum gibi, dostlarımdan da habersizdim, başka türlü de yaşanabileceği bir an bile aklıma gelmemişti.

Babamla bana küçük şeyler yetiyordu; ikimizin de masrafı öylesine azdı ki, yirmi beş yaşına geldiğim zaman, zengin olduğumuzu bilmiyordum. Onu bile sık sık düşünmezdim ya kıt kanaat geçinebilecek kadar bir şeylerimiz olduğunu düşlerdim; babamın yanında tutumluluğa öyle bir alışmıştım ki, elimizde çok daha fazlası bulunduğunu anladığım zaman nerdeyse huzurum kaçtı. Böyle şeylere aldırduğım bile yoktu, öyle ki, servetim hakkında daha belirli bir bilince, tek mirasçısı olduğum babamın ölümünden sonra bile değil de ancak evlilik anlaşmam sırasında vardım, Marceline'in bana hemen hiçbir şey getirmediğini de o sırada fark ettim.

Bilmediğim ve belki çok daha önemli olan bir şey de zayıf bir yapıda olduğumdu. Nereden bilecektim? Hiç denememişim ki! Arada sırada nezleye tutulur, önemsemeden bakardım kendime. Sürdüğüm çok durgun yaşam, beni hem zayıf düşürür, hem de korurdu. Marceline, tersine, sağlam görünüyordu; benden daha sağlam olduğunu ise, pek yakında öğrenecektik.

Daha evlendiğimiz akşam, Paris'teki dairemde yatıyorduk, burada bize iki oda hazırlamışlardı. Paris'te zorunlu alış-verişler için gerekli bir zaman boyunca kaldık ancak, sonra Marsilya'ya gittik, oradan da Tunus'a gitmek üzere gemiye bindik hemen.

Acele işler, fazla hızlı geçen son olayların şaşkınlığı, düğünün, yasımın daha gerçek heyecanından hemen sonra gelen kaçınılmaz heyecanı, bütün bunlar beni yorup bitirmişti. Yorgunluğumu gemide duyabildim ancak. O zamana kadar her iş, yorgunluğumu artırıyor, ama bu yorgunluğun farkına varmamı da önlüyordu. Gemideki zorunlu işsizlik, en sonunda düşünmemi sağlıyordu. Böyle bir şey de öyle sanıyorum ki, ilk kez olmaktaydı.

Gene ilk kez olarak, işimden uzun zaman yoksun kalmaya razı oluyordum. O zamana kadar ancak kısa tatiller yapmıştım. Annemin ölümünden az bir zaman sonra, babamla birlikte bir İspanya yolculuğu bir aydan fazla sürmüştü, orası öyle; bir başka yolculuk, Almanya yolculuğu da altı hafta; sonra daha başkaları; ama hep inceleme yolculuklarıydı bunlar; babam bu yolculuklarda pek kesin araştırmalarını asla bir yana bırakmazdı; ben de ya onun ardından gider ya okurdum. Gene de, daha Marsilya'dan ayrılır ayrılmaz, Gırnata'nın, Sevilla'nın çeşitli anıları canlandı içimde, daha duru bir gök, serin gölgeler, eğlenceler, kahkahalar, türküler. İşte gene bunları bulacağız, diye düşündüm. Geminin güvertesine çıktım, Marsilya'nın uzaklaşmasını izledim.

Sonra birdenbire, Marceline'i biraz yalnız bıraktığımı düşündüm.

Öne oturmuştu, yaklaştım, ilk kez dikkatle baktım ona.

Marceline çok güzeldi. Biliyorsunuz; onu gördünüz. Bunu ilkin fark etmediğim için kızdım kendime. Onu yeni yanlarıyla göremeyecek kadar fazla tanıyordum; ailelerimiz hep bağıntıdaydı; onun büyüyüşünü görmüştüm; güzelliğine alışmıştım.. İlk kez şaşıtım, bu güzellik öylesine büyük

görmüştü bana.

Kara hasırdan, sade şapkasının üstünde, büyük bir peçe dalgalanıyordu. Sarışındı, ama cılız görünmüyordu. Eteğiyle korsajı, birlikte seçtiğimiz bir İskoç şalındandı. Benim yasım yüzünden karalar giymesini istemiştim.

Kendisine baktığımı sezdi, bana döndü... O zamana kadar, ona ısmarlama bir özen göstermekten ileri gitmemiştim, aşkın yerini bir tür soğuk incelikle dolduruyordum iyi kötü, bu da, iyice görüyordum, onu biraz sıkıyordu; Marceline o anda kendisine değişik biçimde baktığımı sezmiş miydi? O da bana baktı uzun uzun; sonra büyük bir şefkatle, bana gülümsedi. Konuşmadan, yanına oturdum. O zamana kadar kendim için, hiç değilse kendime göre yaşamıştım; karımdan arkadaşlıktan fazla bir şey ummadan, birleşmemiz nedeniyle yaşamımın değişebileceğini hiç mi hiç düşünmeden evlenmişim. En sonunda, burada tekli konuşmanın bittiğini anlıyordum.

Güvertede yalnız ikimiz vardık. Alnını bana doğru uzattı; usulca göğsüme bastırdım; gözlerini kaldırdı; göz kapaklarından öptüm, birdenbire, öpüşümün yardımıyla, bir tür yeni acıma duydum; içimi öyle bir doldurdu ki, göz yaşlarımı tutamadım.

-Ne oldu sana böyle? dedi Marceline.

Konuşmaya başladık. Güzel sözleri çok hoşuma gitti. Kadınların budalalığı üzerinde bazı fikirler edinmişim. O akşam, onun yanında, asıl ben beceriksiz, ben sersem göründüm.

Demek yaşamımı kendisine bağladığının da kendi öz ve gerçek yaşamı vardı! Bu düşüncenin önemliliği o gece beni birçok kez uyandırdı! Birçok kez yatağımda, daha alçak olan öteki yatakta yatan Marceline'in, karımın, uyuyuşunu görmek için doğruldum.

Ertesi gün gökyüzü pırıl pırıldı; deniz aşağı yukarı durgundu. Hiç de zorlama olmayan bir iki konuşma, huzursuzluğumuzu daha da azalttı. Evlilik gerçekten başlıyordu. Ekim'in son gününün sabahında, Tunus'a çıktık.

Niyetim burada en fazla birkaç gün kalmaktı. Budalalığımı saklamayacağım sizden: bu yeni ülkede Kartaca ile birkaç Roma kalıntısından başka hiçbir şey çekmiyordu beni: Octave'ın bana sözünü ettiği Timgat, Sousse mozaikleri, hepsinden önce de El-Cem amfiteatırı; gecikmeden oraya koşmak düşüncesindeydim. Önce Sousse'a gitmek, sonra Sousse'tan posta arabasına binmek gerekiyordu; oraya kadar hiçbir şeyin uğraşmaya değmeyeceğini düşünüyordum.

Bununla birlikte, Tunus beni çok şaşırttı. Yeni duygulara dokundukça, benliğimin uyumuş, ama hiç kullanılmadıkları için gizlemlerini gençliğini bütünüyle saklamış yerleri, eğilimleri coşuyorlardı. Eğlenmek şaşırtmış, aptallaştırmıştı beni, en çok hoşuma giden de Marceline'in sevinciydi.

Bu arada yorgunluğum her gün biraz daha büyüyordu; ama ona boyun eğmek ayıp gibi geliyordu bana. Öksürüyor, göğsümün yukarısında garip bir huzursuzluk duyuyordum. Güneye doğru gidiyoruz, diye düşünüyordum, sıcak gücümü yerine getirir.

Sfax posta arabası Sousse'tan akşam sekizde ayrılır; sabahın birinde El-Cem'den geçer. En iyi yerleri tutmuştuk. Rahatsız bir yük arabası bulacağımızı sanıyordum; tam tersine, oldukça rahattık. Ama soğuk!.. Güney havasının yumuşaklığına nasıl öyle çocukça güvenmiş de ikimiz de hafif giyinmiş, yanımıza bir tek şal almıştık? Sousse'tan ve tepelerin koruduğu yerlerden çıkar çıkmaz, yel esmeye başladı. Ovada devler gibi zıplıyor, uluyor, ıslık çalıyor, pencerelerin her aralığından içeriye giriyordu; insanı hiçbir şey koruyamazdı ondan. Tümüyle donmuş bir duruma geldik, üstelik, arabanın sarsıntıları, bir de beni daha fazla sarsan öksürük yüzünden bitkin düşmüştüm. Ne geceydi o!

El-Cem'e geldik, han yoktu, iğrenç bir izbe tutuyordu onun yerini: ne yaparsın? Araba gitmek

üzereydi. Köy uyumuştı; uçsuz bucaksız gibi gelen karanlıkta, yıkıntıların biçimsiz kitlesi bulanık bir biçimde, şöyle bir belli oluyordu; köpekler uluyorlardı. İçine iki sefil yatak kurulmuş, toprak bir odaya girdik. Marceline soğuktan titriyordu; ama burada yel bize ulaşamıyordu hiç değilse.

Ertesi gün donuk geçti. Dışarı çıkınca, her yanı aynı derecede kül rengi bir gök gördük, şaşırdık. Yel gene esiyordu, ama dünkü kadar şiddetli değildi. Posta arabası ancak akşam geçecekti... Dedim ya, kasvetli bir gündü bu. Amfiteatrı birkaç dakika dolaştım, umut kırıklığına uğrattı beni; hattâ bu donuk gökyüzü altında, bana çirkin göründü. Belki, yorgunluğumun da yardımıyla, sıkıntım artıyordu. Günün ortasına doğru, yapılacak bir şey bulunmadığından, buraya geri döndüm, taşlar üzerinde boşu boşuna bir yazıt aradım. Marceline, yelden uzakta, iyi bir rastlantı sonucu yanında getirdiği İngilizce bir kitabı okuyordu. Dönüp yanına oturdum.

- Ne hüzünlü gün! Çok sıkılmıyorsun ya? dedim.
- Hayır, görüyorsun: okuyorum.
- Ne yapmaya geldik buraya? Hiç değilse üşümüyor- sundur inşallah?
- Pek değil. Ya sen! Çok solgunsun.
- Hayır...

Gece yel gene şiddetlendi... En sonunda araba geldi. Yeniden yola çıktık.

Daha ilk sarsıntılarda kendimi bitmiş buldum. Marceline çok yorgundu, çabucak uyuyuverdi omuzumda. Ama öksürüğümden uyanacak diye düşündüm, usul usul, sıyrıldım, arabanın bölmesine doğru yatırdım onu. Bununla birlikte artık öksürmüyordum, hayır: tükürüyordum, yeni çıkmıştı bu da; kolayca geliyordu ağzıma; ufak vuruşlarla, düzenli aralıklarla geliyordu; bu öylesine garip bir duyuydu ki, ilkin nerdeyse eğlendirdi beni, ama ağzımda bıraktığı bilinmedik tattan çabuk tiksindim. Çok geçmeden mendilim kullanılmaz duruma geldi. Şimdiden parmaklarımı dolduruyordu. Marceline'i uyandırsam mı?.. Bereket versin, beline sardığı büyük bir atkıyı anımsadım. Usulca aldım bunu. Artık tutamadığım tükürükler daha bol geldi. Olağanüstü bir biçimde rahatlaştırmıştı bu beni. Bir nezlenin sonu, diye düşünüyordum. Birdenbire çok zayıf buldum kendimi; her şey dönmeye başladı, fenalaşmak üzereyim sandım. Onu uyandırsam mı?.. Adam sen de! (Sanırım ki, dindar çocukluğumdan kalma bir duyguyla, zayıflık yüzünden her türlü boyun eğişe karşı bir kin kaldı içimde, onu hemen korkaklık diye adlandırırım.) Kendimi topladım, tutundum, en sonunda baş dönmesini yendim.. Gene deniz üstünde sandım kendimi; tekerleklerin sesi de kürek seslerine dönüşüyordu. Ama artık tükürmüyordum.

Sonra, bir tür uykuya dalmışım.

Bu uykudan sıyrıldığım zaman, gök ağartılarla dolmaktaydı; Marceline hâlâ uyuyordu. Yaklaşıyorduk. Elimde tuttuğum atkının rengi çok koyuydu, öyle ki, üzerinde ilkin hiçbir şey belli olmuyordu; ama mendilimi çıkardığım zaman, şaşkınlık içinde, kanla dolu olduğunu gördüm.

İlk düşüncem bu kanı Marceline'den saklamak oldu. Ama nasıl? Her yanı kan lekeleri içindeydi; şimdi her yanda kan görünüyordu; hele parmaklarımda... Burnum kanamış olabilir... Tamam; sorarsa, burnumun kanadığını söylerim.

Marceline hep uyuyordu. Geldik. İlkin onun inmesi gerekti, hiçbir şey görmedi. Bize iki oda ayırmışlardı. Kendi odama koşmak, kanı yıkamak, görünmez etmek zorunda kaldım. Marceline hiçbir şey görmemişti.

Gene de kendimi çok zayıf buluyordum, ikimiz için de çay getirttim aşağıdan. O kendisi de

biraz solgun olmakla birlikte, çok sakin bir durumda, güler yüzle çayı hazırlarken, hiçbir şey görmedi diye bir tür kızgınlık uyandı içimde. Kendimi haksız buluyordum, orası öyle: iyi gizledim de ondan görmedi, diyordum kendi kendime; ne çıkar; hiçbir şeyi değiştirmede bu; benliğimde içgüdü gibi bir şey büyüdü, bütün varlığımı sardı. En sonunda iyice şiddetlendi, dayanamaz oldum: ilgisizce konuşur gibi:

- Bu gece kan tükürdüm, dedim.

Çılgınlık koparmadı; daha çok sarardı yalnız, sendeledi, kendini tutmaya çalıştı, sonra ağır bir biçimde yere düştü.

Bir tür öfkeyle ona doğru atıldım: Marceline! Hay Allah! Ne yaptım! *Benim* hasta olmam yetmiyor muydu? -Ama dedim ya, çok zayıftım; ben de fenalaşmakta gecikmedim. Kapıyı açtım; seslendim; koşup geldiler.

Valizimde, kentte bir subaya verilecek bir tavsiye mektubu vardı; bu mektuptan yararlanarak birlik hekimini çağırmak üzere adam yolladım.

Bu arada Marceline düzelmişti; içinde ateşten titrediğim yatağımın başucundaydı şimdi. Doktor geldi, ikimizi de muayene etti: Marceline'in hiçbir şeyi yoktu, düşmesi de hiçbir iz bırakmamıştı üzerinde; ama ben ağır bir biçimde hastalanmıştım; hattâ hekim konuşmak bile istemedi, akşama kadar gene geleceğine söz verdi.

Gene geldi, bana gülümsedi, benimle konuştu, çeşitli ilaçlar verdi. Benden umudunu kestiğini anladım. -Söylesem mi size? Hiç sarsılmadım. Bitkindim. Kendimi kapıp koyverdim, o kadar. Öyle ya, bu yaşam ne sunuyordu bana? Sonuna kadar çalışmıştım işte, kararlılıkla, tutkuyla yapmıştım görevimi. Gerisi... of! Ne çıkar? diye düşünüyordum, yeterince güzel buluyordum dayanıklılığımı, ama asıl acısını çektiğim, çevrenin çirkinliğiydi. "Bu otel odası iğrenç" -ve ona baktım. Birdenbire, yanda, böyle bir odada, karımın, Marceline'in bulunduğunu düşündüm; konuştuğunu duydum. Doktor gitmemişti, karımla konuşuyordu; alçak sesle konuşmaya çalışıyordu. Biraz zaman geçti: uyumuşum...

Uyandığım zaman, Marceline yanımdaydı. Ağlamış olduğunu anladım. Kendi kendime acıyacak kadar sevmiyordum yaşamı; ama bu yerin çirkinliği beni rahatsız ediyordu; gözlerim onun üzerinde hazla dinleniyordu.

Şimdi, yanımda, yazı yazıyordu. Güzel görünüyordu bana. Birçok zarflar kapattığımı gördüm. Sonra kalktı, yatağıma yaklaştı, sevgiyle elimi tuttu:

- Şimdi nasıl buluyorsun kendini? dedi.

Gülümsedim, kederli kederli:

- iyileşecek miyim? dedim. Ama hemen yanıt verdi bana: -iyileşeceksin! -Öyle tutkulu bir inanmışlıkla söyledi ki, nerdeyse ben de inandım, yaşamın alabileceği bütün biçimlerin, onun aşkının belirsiz duygusu gibi bir şey duydum, iç ezici güzelliklerinin belirsiz görüntüsünü gördüm, öyle ki, yaşlar boşandı gözlerimden, kendimi tutamadım, tutmak da istemeden, uzun uzun ağladım.

Ne büyük bir aşk zoruyla Sousse'u bıraktırttı bana; ne hoş bir özenle üzerime titredi, beni korudu, yardım etti, bekledi... Sousse'tan Tunus'a, sonra Tunus'tan Konstantine'e kadar... Marceline hayranlık vericiydi. Biskra'da iyileşecektim. Güveni tamdı; çabası bir an bile zayıflamadı. Her şeyi hazırlıyor, yola çıkışları ayarlıyor, oturacağımız yerleri buluyordu. Yazık ki, bu yolculuğun dayanılmazlığını azaltmak için elinden hiçbir şey gelmiyordu. Birçok kez artık durmak, ölmek zorunda olduğumu sandım. Can çekişen bir insan gibi terliyordum; soluğum kesiliyordu, bazı bazı kendimi bilmez oluyordum. Üçüncü günün sonunda, bir ölü gibi, Biskra'ya

geldim.

II

İlk günlerden ne diye söz etmeli? Ne kaldı onlardan? Çirkin anıları dilsiz. Artık ne kim olduğumu bildiğim vardı, ne nerede bulunduğumu. Yalnız, ölüm döşeğimin üzerine, Marceline'in, karımın, yaşamımın eğilişi gözlerimin önüne geliyor. Beni onun tutkulu bakımı, yalnız onun aşkı kurtardı, biliyorum. En sonunda bir gün, karayı gören bir yitik denizci gibi, bir yaşam parıltısının uyandığını duydum; Marceline'e gülümseyebildim. Ne diye anlatmalı bütün bunları? Önemli olan, şu beylik deyimle, ölümün beni kanadıyla sıyırmış olmasıydı. Önemli olan, yaşamın benim için çok şaşırtıcı, günün benim için umulmadık bir ışık olmasıydı. Daha önce, yaşadığımı anlamıyormuşum diye düşünüyordum. Yaşamı coşkuyla keşfetmem gerekiyormuş.

Yerimden kalkabildiğim gün de geldi. Evimiz iyiden iyiye mestetmişti beni. Nerdeyse yalnızca bir taraçaydı. Ama ne taraça! Benim odam da, Marceline'in odası da bu taraçaya açılıyordu; çatılar üzerine uzanıyordu. En yüksek yerine gelince, evler üzerinden, hurma ağaçları görünüyordu; hurma ağaçlarının üzerinden de çöl. Taraçanın öbür yanı kentin bahçelerine kadar uzanıyordu; son mimozaların dalları onu gölgelendiriyordu; en sonunda avlu, içine sırayla altı hurma ağacı dikilmiş, küçük, düzenli avlu boyunca uzanıyor, kendisini avluya bağlayan bir merdivenle sona eriyordu. Odam geniş, havalıydı; duvarlar kireçle sıvanmıştı, hiçbir şey yoktu üzerlerinde; küçük bir

kapıdan Marceline'in odasına geçiliyordu; büyük bir camlı kapı da taraçaya açılıyordu.

Burada saatsiz günler geçti. Yalnızlığında kaç kez gözlerimin önüne gelmişti o ağır günler!.. Marceline yanımda. Kitap okuyor; dikiş dikiyor; yazı yazıyor. Ben hiçbir şey yapmıyorum. Ona bakıyorum. Hey, Marceline! Marceline!.. Bakıyorum. Güneşi görüyorum; gölgeyi görüyorum; gölge çizgisinin yer değiştirmesini görüyorum; düşüneceğim şey öylesine az ki bunu inceliyorum. Daha çok zayıfım; çok güç soluk alıyorum; her şey yoruyor beni, okumak bile. Hem neyi okuyacaksın ki? Varolmak yeterince uğraştırıyor beni.

Bir sabah Marceline gülerek içeri giriyor:

- Sana bir dost getiriyorum, diyor; ardından esmer tenli bir küçük Arap'ın girdiğini görüyorum. Adı Beşir, iri, sessiz gözleri var, bana bakıyor. Daha çok huzursuzum biraz, bu huzursuzluk bile yoruyor beni; hiçbir şey söylemiyorum, küskün görünüyorum. Karşılığımın soğukluğu karşısında keyfi kaçıyor çocuğun, Marceline'e dönüyor, hayvansı güzellikte, nazlı bir devinimle ona sokuluyor, elini tutuyor, çıplak kollarını gösteren bir devinimle öpüyor. İnce, ak bir gandurayla parça parça bir "burnus" altında çırılçıplak olduğunu fark ediyorum. Marceline anlıyor huzursuzluğumu:

- Hadi! Otur şuraya, diyor çocuğa. Ses çıkarmadan oyalan.

Küçük, yere oturuyor, burnusunun kukuletasından bir bıçak, bir de "cerid" parçası çıkarıyor, çalışmaya başlıyor. Galiba bir düdüğü yapmak düşüncesinde.

Bir zaman sonra, varlığı huzurumu kaçırmıyor artık. Ona bakıyorum; bulunduğu yeri unutmuşu benziyor. Ayakları çıplak, topukları çok hoş, bilekleri de öyle. Kötü bıçağını eğlendirici bir ustalıklarla kullanıyor. Onunla ilgilenecek miyim şimdi gerçekten? Saçları Arap usulünce kazınmış; zavallı bir "şeşya" giymiş başına, püskül yerinde bir delik var. Gandura düşmüş biraz, minik omuzları görünüyor. Ona dokunmak gereksinimindeyim. Eğiliyorum; dönüyor, gülümsüyor bana. Düdüğünü bana vermesini işaret ediyorum, alıyorum, pek beğenmiş gibi yapıyorum. Şimdi

gitmek istiyor. Marceline bir çörek veriyor ona, ben de iki kuruş.

Ertesi gün, ilk kez, canım sıkılıyor; bekliyorum; neyi bekliyorum? İşsizliğimi, kaygılılığımı duyuyorum. En sonunda, tutamıyorum kendimi:

-Beşir bu sabah gelmiyor mu, Marceline?

-İstersen, ararım şimdi.

Beni bırakıp aşağıya iniyor; az sonra yalnız dönüyor. Hastalık ne duruma getirmiş beni? Onun Beşir'siz döndüğünü gördükten sonra, ağlayacak derecede kederliyim.

- Geç oldu, diyor bana; çocuklar okuldan ayrıldılar, her yana dağıldılar. Çok sevimlileri var, biliyor musun? Şimdi hepsi beni tanıyor, sanırım.

-Hiç değilse yarın burada olmasını sağla.

Ertesi gün, Beşir gene geldi. İki gün önceki gibi oturdu, bıçağını çıkardı, çok sert bir ağacı yontmak istedi, öyle bir uğraştı ki, bıçağı başparmağına batırdı. Dehşetten ürperdim; buna güldü, parlak kesiği gösterdi, kanın akışına bakarak eğlendi. Güldü müydü apak dişleri görünüyordu; yarasını hazla yaladı; dili bir kedi dili gibi pembeydi. Ah! Sağlığı ne kadar yerindeydi! Buydu onda tutulduğum: sağlık. Bu küçük bedenin sağlığı güzeldi.

Ertesi gün, bilyalar getirdi. Benim de oynamamı istedi. Marceline yoktu; olsaydı engel olurdu buna. Duraladım, Beşime baktım; çocuk kolumu tuttu, bilyaları avucuma koydu, beni zorladı. Eğildikçe soluğum kesiliyordu, gene de oynamaya çalıştım. Beşir'in keyfi beni büyülüyordu. En sonunda gücüm tükendi. Yüzer gibiydim. Bilyaları attım, kendimi bir koltuğa bıraktım. Beşir, biraz kaygılanmış, bana bakıyordu.

- Hasta ha? dedi kibarca; sesi pek hoştu.

Marceline geldi.

- Götür şunu dedim; yorgunum bu sabah.

Birkaç saat sonra, gene kan tükürdüm. Taraçada, güçlkle yürürken oldu bu iş; Marceline odasında bir şeyler yapıyordu; bereket versin ki, hiçbir şey görmedi. Soluğum tıkanığında, derin bir soluk almıştım, birdenbire gelivermişti. Ağzımı doldurmuştu... ama ilk tükürmelerdeki açık renk kan değildi artık; kocaman, iğrenç bir pıhtıydı, tiksintiyle yere tükürdüm.

Birkaç adım attım, sendeliyordum. Korkunç heyecanlanmıştım. Titriyordum. Korkuyordum; öfkeliydim. Çünkü o zamana kadar, iyileşmenin adım adım geleceğini, artık onu beklemekten başka bir şey kalmadığını düşünmüştüm. Bu sert kaza beni geriye atıyordu. İşin tuhafı ilk tükürmeler bu kadar etki yapmamıştı üzerimde; şimdi beni fazla telaşlandırmadıklarını anımsıyordum. Şimdi korkum, dehşetim nereden geliyordu öyleyse? Ne yazık! Yaşamı sevmeye başlıyordum da ondan!

Geri döndüm, eğildim, tükürüğümü buldum, bir saman çöpüyle, pıhtıyı kaldırıp mendilimin üstüne koydum. Baktım. Kara denilebilecek bir iğrenç kandı bu, yapışkan, tüyler ürpertici bir şeydi. Beşir'in güzel, kıpkırmızı kanını düşündüm. Sonra birdenbire bir istek, bir hırs, o zamana kadar bütün duyduklarımdan daha azgın, daha zorlu bir şey sardı içimi: yaşamak! Yaşamak istiyorum. Dişlerimi, yumruklarımı sıktım, varoluşa yönelen bu çabada çılgınca, kederle topladım bütün benliğimi.

Bir gün önce T.'den bir mektup almıştım; Marceline'in sıkıntılı mektuplarına karşılıktı, tıpla ilgili öğütlerle doluydu; hatta T. mektubuna basitleştirilmiş birkaç tıp broşürüyle bir de özel kitap eklemişti, bunun için daha ciddi göründü bana. Mektubu hiç önemsemeden okumuştum, basılmış yazılara da hiç bakmamıştım; bir kez bu broşürler, çocukluğumu tıka-basa dolduran ahlak kitaplarına benziyor, bu yüzden bana sevimsiz görünüyordular; sonra bütün öğütler de

canımı sıkardı; bu "Veremlilere öğütler"nin, "Pratik verem tedavisi"nin benim durumuma uygulanabileceklerini de düşünmüyordum. Veremli olduğumu sanmıyordum. İlk kan tükürmemi değişik bir nedene bağlıyordum; daha doğrusu, gerçeği söylemek gerekirse, hiçbir şeye bağlamıyor, bunu düşünmekten kaçınıyordum, pek düşünmüyordum da, kendimi iyileşmiş değilse bile, iyileşmeye pek yakın buluyordum.. Mektubu okudum, kitabı, broşürleri yuttum. Sanki birdenbire, ürkütücü bir açıklıkla, kendime yeterince bakmadığımı anladım. O zamana kadar, en belirsiz umuda güvenerek yaşamaya bırakmıştım kendimi, yaşamım saldırıya uğramış gibi, orta yerinden, dayanılmaz bir biçimde saldırıya uğramış gibi göründü bana. Kalabalık, etkili düşmanlar yaşıyordu içimde. Dinledim; kulak verdim; duydum. Çarpışmadan yenemeyecektim düşmanı. Kısık sesle, kendimi daha iyi inandırmak istercesine: bu bir istem sorunudur, diye ekliyordum.

Savaş düzenimi kurdum.

Akşam oluyordu: stratejimi düzenledim. Bir zaman için, tek inceleme konum iyileşmem olmalıydı; görevim, sağlığımı; iyi düşünmek, bana yararlı olan her şeyi *iyi* diye adlandırmak, beni iyileştirmeyecek olan her şeyi unutmak, tepmek gerekiyordu. Akşam yemeğinden önce, soluma, alıştırmaya, beslenme konularında kararlar almıştım.

Yemeklerimizi, taraçanın ortasında, bir tür ufak kulübede yiyorduk. Yalnız, sakın, her şeyden uzaktık, yemek saatlerimizin içli-dışlılığı çok hoştu. Yakındaki bir otelden ihtiyar bir zenci, pek de fena sayılmayacak yemekler getiriyordu bize. Marceline listelere bakıyor, bir yemeği ısmarlıyor, başka bir yemeği istemediğini belirtiyordu.. Genellikle fazla açlık duymadığımdan, ne geri çevrilen yemeklere aldırıldığım vardı, ne de yetersiz yiyeceklere. Marceline de az yemeye alışmıştı, benim yeterince yemek yemediğimi bilmiyor, fark etmiyordu. Çok yemek, kararlarımın başında geliyordu. Bunu hemen o akşam uygulamaya başlamak düşüncesindeydim. Yapamadım. İçilmez bir çorbayla, gülünç derecede fazla pişmiş bir kızartma vardı soframızda.

Öfkem öylesine ateşliydi ki, bunu Marceline'e yönelttim, ölçsüz sözlerle boşalttım içimi. Onu suçladım; sözlerime bakılırsa, bu yemeklerin kötülüğünden kendini sorumlu tutması gerekirdi. Benimsemeyi kararlaştırdığım yaşayışta bu ufacık gecikme, büyük bir önem kazanıyordu; önceki günleri unutuyordum; bu kaçınılmaz yemek her şeyi bozuyordu. İnat ettim, Marceline bir konserve, herhangi bir şeyden yapılmış bir börek bulmak için kente inmek zorunda kaldı.

Çok geçmeden, ufak bir kavurma çanağıyla geldi, daha fazla yemek gereksiniminde olduğumu her ikimiz de kanıtlamak istercesine, hemen hepsini yedim.

Aynı akşam şunu kararlaştırdık: yemekler çok daha iyi, çok daha bol olacaktı, altı buçukta başlayıp her üç saatte bir yemek yiyecektim. Evde her çeşitten, bol bol konserve bulunacak, otelin bayağı yemeklerini tamamlayacaktı...

O gece uyuyamadım, yeni erdemlerimin önsezisi öylesine sarhoş ediyordu beni. Biraz da ateşim vardı galiba; bir şişe maden suyu duruyordu yanımda; bir bardak, iki bardak içtim; üçüncü kez, bütün şişeyi bir dikişte boşaltıverdim. İki bir yeni baştan gözden geçirilen bir ders gibi gözden geçiriyordum istemimi; düşmanlığımı öğreniyor, onu bütün nesnelere yöneltiyordum; her şeye karşı savaşmak zorundaydım: kurtuluşum yalnız bana bağlıydı.

En sonunda, gecenin solgunlaştığını gördüm; gün belirdi.

O gece silah başında nöbetimdi benim.

Ertesi gün pazardı. Ne yalan söylemeli, o zamana kadar Marceline'nin inançlarına hiç kulak asmamıştım. İlgisizlikten ya da saygıdan, bunun beni ilgilendirmediğini düşünüyordum; sonra buna önem de vermiyordum. O gün, Marceline, âyine gitti. Dönüşünde, benim için dua ettiğini

öğrendim. Gözlerimi ayırmadan baktım ona, sonra gösterebildiğim en fazla tatlılıkla:

- Benim için dua etmemelisin, Marceline, dedim.
  - Neden? dedi, şaşırılmıştı biraz.
  - Korunmaktan hoşlanmam.
  - Tanrı'nın yardımını tepiyor musun?
  - Sonra ona şükran borçlu olurdum. Bu da insanı borçlu kılar, istemem.
- Şaka eder gibiydik, ama sözlerimizin önemi üzerinde hiç de aldanmıyorduk.
- Kendi başına iyileşemezsin, zavallı dostum, diye içini çekti.
- Öyleyse, ne yapalım? dedim... Sonra, kederlendiğini görünce, o kadar kaba olmayan bir sesle: sen bana yardım edersen, diye ekledim.

III

Uzun uzun bedenimden söz edeceğim. O kadar söz edeceğim ki, aklın payını unuttuğumu sanacaksınız. Bu öyküde, aldırmaçlığım bile bilinçlidir: orada gerçektir. Çifte yaşam sürmek için yeterli gücüm yoktu; akıl ile gerisini daha sonra, iyileşince düşünürüm, diyordum.

İyi olmaktan uzaktım daha. Ufacık bir şey yüzünden ter içinde kalıyor, gene ufacık bir şeyden üşütüyordum; Rousseau'nun dediği gibi, "kısa solukluydum", bazı bazı biraz ateşim çıkıyordu; çoğu zaman, daha sabahleyin, iğrenç bir yorgunluk duygusu oluyordu içimde, o zaman, bir koltukta bitkin, ilgisiz, bencil, yalnız iyi soluk almaya çalışarak, öylece kalıyordum. Güçlülük, yöntemle, dikkatle soluk alıyordum; soluk verişlerim, iki sarsıntıyla oluyor, istemim bunları tümüyle tutmama yetmiyordu, uzun zaman sonra bile, bunlardan ancak dikkat zoruyla kaçınabiliyordum.

Ama en çok canımı yakan, her türlü sıcaklık değişimi karşısındaki hastalıklı duyarlılığımda Bugün düşünüyorum da, hastalığa bir de genel sinir huzursuzluğu ekleniyordu, diyorum; basit bir vereme uymazmış gibime gelen birçok oluşları başka türlü açıklayamıyorum. Her zaman ya fazla sıcaklanıyor, ya da fazla üşüyordum; gülünç bir abartmacılıkla örtünüyordum hemen, ancak terlemeye başlamak üzereyken geçiyordu titremem, biraz açıyordum üstümü, terlemem kesilir kesilmez titremeye başlıyordum. Bedenimin kimi yerleri donuyor, tere karşın, mermer gibi soğuk oluyorlardı; hiçbir şey ısıtamıyordu onları. Soğuk karşısında duyarlılığım o kadar fazlaydı ki, elimi yüzümü yıkarken ayağıma dökülen azıcık su beni nezle ediyordu; sıcak karşısında da duyarlılığım aynıydı. Bu duyarlılığım kaldı, hâlâ da var, ama bugün, şehvetle tadını çıkarıyorum onun. Çok canlı olan her duyarlık, öyle sanıyorum ki, yapımızın güçlü ya da zayıf oluşuna göre, haz ya da rahatsızlık nedeni olabilir. Eskiden huzurumu kaçırın özellik şimdi benim için çok zevkli bir şey oldu.

O zamana kadar, camlar kapalıyken nasıl uyuyabilmişim, bilmem; T.'nin öğütleri üzerine, geceleri camları açmayı denedim; ilkin azıcık, bir süre sonra ardına kadar açtım hepsini; kısa zamanda bu öyle bir alışkanlık, öyle bir gereksinim durumuna geldi ki, pencere kapanır kapanmaz bunalıyordum. Geceleri yelin ve ay ışığının içeriye sızışını ne büyük hazlarla duyacağım!

Bu ilk sağlık emeklemeleri en sonunda bitti. Gerçekten de, sürekli bakımlar, temiz hava, iyi beslenme yardımıyla, iyileşmekte gecikmedim. O zamana kadar, merdiven soluğumu keser diye

korkmuş, taraçadan ayrılmayı göze alamamıştım; en sonunda, ocağın son günlerinde, tehlikeyi göze aldım, indim, bahçeye gittim.

Marceline, elinde bir şal, benimle geliyordu. Gecenin üçüydü. Bu memlekette çoğu zaman şiddetli esen, ve son üç günde beni rahatsız etmiş olan yel dinmişti. Havanın yumuşaklığı çok hoştu.

Halk bahçesi. Çok geniş bir yol geçiyordu içinden, yol, iki yandan, "kassi" denilen şu pek yüksek mimozalarla gölgelenmişti. Bu ağaçların gölgesinde, kanepeler. Kanallara ayrılmış, geniş olmaktan çok derin bir ırmak, sonra ırmağın suyunu bölen, onu bahçenin içerilerine, bitkilere doğru götüren daha küçük kanallar; ağır su toprak rengi, pembe ya da boz kil rengi. Nerdeyse hiç yabancı yok, birkaç Arap; dolaşıyorlar, güneşten ayrıldılar mı ak paltoları gölgenin rengine bürünüyor.

Bu garip gölgeye girdiğim zaman, bambaşka bir titremedir aldı beni; şalıma büründüm; gene de hiçbir rahatsızlık duymuyordum; tam tersine... Bir kanepeye oturduk. Marceline susuyordu. Araplar geçtiler; sonra bir çocuk sürüsü geldi. Marceline birçoklarını tanıyordu, işaret etti onlara; yaklaştılar. Bana bazılarının adlarını söyledi; sorular, yanıtlar, dudak bükmeler, ufak oyunlar oldu. Bütün bunlar beni biraz sinirlendiriyordu, huzursuzluğum geri döndü; yorgun ve terli buldum kendimi. Ama, ne yalan söylemeli, huzurumu kaçırın çocuklar değildi, oydu. Evet, az da olsa onun varlığı kaçırmıştı huzurumu. Kalksam, ardımdan gelirdi; şalıma kaldırırsam, taşımak isterdi; sonra gene bürünsem, "Üşümüyorsun ya?" derdi. Hem sonra, onun önünde, çocuklarla konuşmayı göze alamıyordum: kendi koruması altında bulunan çocuklar olduklarını görüyordum; elimde olmadan, ama yandaşlıkla başkalarına ilgi duyuyordum.

- Dönelim, dedim; ve elimde olmadan, bahçeye yalnız dönmeye karar verdim.

Ertesi gün, saat on'a doğru sokağa çıkması gerekiyordu: bundan yararlandım. Sabahları bize uğramadığı pek ender olan Beşir, şalıma aldı, kendimi canlı, yüreğimi hafif buluyordum. Yolda hemen hemen yalnızdık; ağır ağır yürüyordum, bir an oturuyor, sonra gene yürümeye başlıyordum. Beşir ardımdan geliyordu, geveze; bir köpek gibi sadık ve çevikti. Kadınların çamaşır yıkadığı yerine geldim kanalın; akıntının ortasına düz bir taş konulmuştu; taşın üstüne küçük bir kız yatmıştı, yüzü suya doğru eğik, eli akıntıdaydı, suya ince dallar atıp yeniden yakalıyordu. Çıplak ayakları suya dalmıştı; bu batıstan ileri gelen ıslak iz duruyor, derisinin ortası daha koyu görünüyordu. Beşir ona yaklaştı, konuştu onunla; o da döndü, bana gülümsedi, Beşir'e Arapça yanıt verdi.

- Benim bacım, dedi Beşir bana; sonra anasının çamaşır yıkamaya geleceğini, küçük bacısının onu beklediğini

açıkladı. Adı Radra'ydı, Arapçada yeşil anlamına gelirdi. Bütün bunları hoş, duru, çocuksu bir sesle söylüyordu, bundan duyduğum coşkunluk kadar çocuksu.

- Kendisine iki kuruş vermeni istiyor, diye ekledi.

On kuruş verdim ona, gitmeye hazırlanıyordum, bu sırada anaları çamaşırcı kadın geldi. Hayranlık veren, ağır bir kadındı, iri, mavi dövmeli bir alını vardı, ilkçağ kaneforları* gibi, başının üstünde bir çamaşır sepeti taşıyordu, gene onlar gibi, belde yükselen, sonra birden ayaklara düşen, koyu mavi bir geniş kumaşla örtülüydü. Beşir'i görür görmez, sertçe çıkıştı ona. O da sertçe yanıt verdi; küçük kız da söze karıştı; üçü arasında ateşli bir tartışma başladı. En sonunda Beşir, yenilmiş gibi, annesinin bu sabah kendisine gereksinimi olduğunu anlattı bana; üzüntüyle şalıma uzattı, yalnız dönmek zorunda kaldım.

* Yunan dinsel törenlerinde başının üzerinde çiçek vb. sepeti taşıyan kız.

Daha yirmi adım yürümeden, şalım dayanılmaz ölçüde ağır geldi bana; tepeden tırnağa ter içinde, ilk bulduğum kanepeye oturdum. Beni bu yükten kurtaracak bir çocuğun çıkageleceğini umuyordum. Hemen sonra gelen, on dört yaşlarında, bir Sudanlı gibi kara, hiç de çekingen olmayan, büyük bir oğlan çocuğuydu, kendiliğinden yardım önerisinde bulundu. Adı Ashour'du. Tek gözü kör olmasa, güzel bulabilirdim onu. Konuşmayı seviyordu, ırmağın geldiği yeri, halk bahçesinden sonra vahaya doğru süzül- düğünü, onu bir baştan bir başa geçtiğini anlattı bana. Yorgunluğumu unutarak onu dinliyordum. Beşir bana ne kadar tatlı görünürse görünsün, onu fazla tanıyordum artık, değiştirdiğim için mutluydum. Hattâ, başka bir gün bahçeye yalnız inmeyi, bir kanepeye oturup mutlu bir karşılaşma beklemeyi kararlaştırdım kendi kendime.

Ashour'la ben, daha birçok kez mola verdikten sonra, kapımın önüne geldik. Onu yukarı çıkarmak istiyordum, ama Marceline'in buna ne diyeceğini bilmediğimden, göze alamadım.

Onu yemek odasında, yanında çok küçük bir çocukla uğraşır buldum, çocuk öyle çelimsiz, öyle sıksa görünüşlüydü ki, acımadan çok tiksinti duydum ilkin, Marceline çekingence:

- Zavallı çocuk hasta, dedi bana.

- Bulaşıcı değildir inşallah? Nesi var?

- Pek bilmiyorum daha. Her yanından yakınıyor biraz. Fransızcayı çok kötü konuşuyor; yarın Beşir gelince, çevirmenlik eder ona. Biraz çay içiriyordum.

Sonra özür dilemek istercesine, hem de ben hiçbir şey söylemeden durduğumdan:

- Epeydir tanıyorum onu, diye ekledi; daha önce getirmeyi göze alamamıştım; seni yormaktan, belki de sıkmaktan korkuyordum.

- Neden ama? diye atıldım, hoşlanıyorsan, istediğin bütün çocukları getir buraya! Sonra da Ashour'u pekâlâ yukarıya çağırabilirdim, diye düşündüm, bunu yapmayışıma biraz sinirlendim.

Bu arada karıma bakıyordum; ana gibiydi, okşayıcıydı. Sevgisi öyle dokunaklıydı ki, az sonra çocuk iyice canlanmış olarak gitti. Gezintimden söz ettim, sonra, kırıcı olmadan, yalnız çıkmayı neden yeğ bulduğumu anlattım Marceline'e.

Gecelerim genellikle beni donmuş, ya da tere batmış olarak uyandıran çırpıntılarla kesiliyordu hâlâ. O gece aşağı yukarı deliksiz bir uyku uyudum. Ertesi sabah, daha saat dokuzda çıkmaya hazırdım. Hava güzeldi; kendimi iyice dinlenmiş, keyifli, daha doğrusu eğlenmiş buluyordum, hiç zayıflık duymuyordum. Hava durgun, ılıktı, ama taşıyacak olanla dostluk kurmak istercesine, gene de şalım aldım. Bahçenin taraçamıza bitişik olduğunu söylemişim; hemen indim oraya. Gölgesine memnulukla girdim. Hava aydınlıktı. Çiçekleri yapraklarından çok önce açılan kassiler, güzel güzel kokuyorlardı; dört bir yandan şu bilinmedik, hafif, her yanımdan içime sızan, beni coşturan koku da gelmezse iyiydi. Öte yandan, daha kolay soluk alıyordum; yürüyüşüm de daha hafifti bu yüzden; gene de ilk kanepeye oturdum, ama yorgun olmaktan çok, sarhoştum, şaşkındım. Baktım. Gölge oynak ve hafifti; toprağa düşmüyordu, şöyle bir konar gibiydi ancak. Ah, ışık! -Din- ledim. Ne duydum? Hiç; her şey her çattı beni eğlendiriyordu. - Bir küçük ağaç anımsıyorum, kabuğu bana uzaktan öyle garip bir biçimde sağlam göründü ki, gidip elimle dokunmak için kalkmak zorunda kaldım. Okşar gibi dokundum ona; bunda bir haz, bir sevinç buluyordum. Anımsıyorum... Yoksa en sonunda o sabah mı doğacaktım?

Yalnız olduğumu unutmuşum, hiçbir şey beklemiyor, saati unutuyordum. Bana öyle geliyordu ki, o zamana kadar çok düşündüğüm için az duymuştum, en sonunda da şuna şaşıyordum: duyum bir düşünce kadar güçlü oluyordu.

"Bana öyle geliyordu ki," dedim; çünkü ilk çocukluk günlerimin derinliklerinden, yolunu

şaşırmış binlerce ışık, binlerce duyu uyanıp kalkıyordu en sonunda. Yeniden duyularımın bilincine varmam, bunu kaygıyla anlamamı sağlıyordu. Evet, duyularım uyanmıştı artık, kendilerine koca bir öykü buluyorlardı yeniden, yeniden bir geçmiş kuruyorlardı. Yaşıyorlardı! Yaşamaya hiç ara vermemişler, çalışma yıllarımda bile, gizli kurnaz bir yaşam sürmüşlerdi.

O gün hiç kimseyle karşılaşmadım, bu da sevindirdi beni; Marsilya'dan yola çıkmalı beri hiç açmadığım ufak bir Homeros çıkardım cebimden, Odyssea'nın üç tümcesini bir daha okudum, ezberledim, sonra uyumlarında yeterli bir besin bularak, zevk alarak kitabı kapadım, öylece kaldım, titriyordum, ummadığım derecede canlıydım, aklım mutluluktan uyuşmuştu.

IV

Bu arada, sağlığımın artık düzeldiğini sevinçle gören Marceline, bana birkaç gündür vahanın çok güzel meyve bahçelerinden söz etmeye başladı. Açık havayı ve yürüyüşü severdi. Hastalığının kendisine sağladığı serbestlik uzun yürüyüşlere çıkmasına yol açıyor, bu yürüyüşlerden gözleri kamaşmış olarak dönüyordu; o şimdilik tadamaya- çağım hazlarını anlatınca kederlenmemden korkuyor, t unlardan pek söz etmiyordu. Ama, şimdi daha iyiydim, tümüyle iyileşmem için onların çekiciliklerine güveniyordu. Yürümekten, seyretmekten aldığım tat, beni o yerlere çağırıyordu. Hemen ertesi gün birlikte çıktık.

Hiçbir ülkede benzerini görmediğim, tuhaf bir yolda önümden yürüdü. Bu yol, yerden oldukça yüksek iki duvar arasında, gevşek gevşek uzanır; bu yüksek duvarların sınırladığı bahçelerin biçimi onu rahatlığa yöneltir; bükülür, ya da kırılır; daha girer girmez, bir dönemeç sizi görünmez eder; artık ne nereden geldiğini, ne de nereye gittiğini bilir insan. Irmağın sadık suyu, patika boyunca ilerler, duvarlardan birinin dibinden uzanıp gider; duvarlar yolun, bütün vahanın toprağından yapılmıştır, pembemsi ya da tatlı boz bir kildir, su biraz daha koyulaştırır bunu, yakıcı güneş de çizgi çizgi bir sır verir ona, sıcakta sertleşir, ama daha ilk sağanakta yumuşar, lastik gibi bir toprağa dönüşür o zaman, çıplak ayakların izleri üzerinde kazılı kalır. Duvarların yukarısında hurma ağaçları. Biz yaklaşınca kumrular havalandı. Marceline bana bakıyordu.

Yorgunluğumu, rahatsızlığımı unutuyordum. Bir tür esriklik, bir sessiz sevinç içinde, duyuların ve tenin coşkunluğu içinde yürüyordum. Bu sırada, hafif esintiler yükseldi: bütün hurma dalları sallandı, en yüksek hurma ağaçlarının eğildiğini gördük; sonra hava yeniden durgunlaştı, duvarda bir gedik vardı; girdik.

Gölge dolu, ışık dolu bir yerd burası; sakindi, zamandan uzak gibi görünüyordu; sessizliklerle, titreyişlerle doluydu, akan, hurmaları sulayan, ağaçtan ağaca koşan suyun hafif şırıltısı, kumruların durup durup yeniden başlayan çağrısı, bir çocuğun çaldığı kavalın sesi. Çocuk bir keçi sürüsünü güdüyordu; nerdeyse çıplaktı, devrilmiş bir hurma ağacının gövdesine oturmuştu; biz yaklaşınca utanmadı, kaçmadı, ancak bir an ara verdi kavalını çalmaya.

Bu kısa sessizlik sırasında, uzaktan başka bir kavalın ona karşılık verdiğini fark ettim. Biraz daha ilerledik, sonra:

Bu kısa sessizlik sırasında, uzaktan başka bir kavalın ona karşılık verdiğini fark ettim. Biraz daha ilerledik, sonra:

- Daha öteye gitmeye gerek yok, dedi Marceline; bu bahçeler hep birbirlerine benzerler; vahanın sonunda biraz daha genişlerler, hepsi bu... Şalım yere serdi.

- Dinlen.

Ne kadar kaldık orada? Bilmem artık; saatin ne önemi vardı? Marceline yanımdaydı; uzandım, başımı dizlerine koydum. Kavalın türküsü hep akıyordu, zaman zaman duruyor, sonra yeniden başlıyordu; suyun sesi... Arada sırada bir keçinin sesi duyuluyordu. Gözlerimi yumdum; alnımın üstünde Marceline'in serin elini duydum; dallar arasından usulca süzülen yakıcı güneşi duyuyordum; hiçbir şey düşünmüyordum; ne önemi vardı düşüncenin? Olağanüstü bir biçimde duyuyordum ben.

Bazı bazı yeni bir ses duyuluyordu; gözlerimi açıyordum; dallar arasında hafif yelin sesiydi bu; bize kadar inmiyordu; yüksek dalları sallıyordu yalnız...

Ertesi sabah, bu bahçeye Marceline'le gene geldim; aynı günün akşamı yalnız gittim oraya. Kaval çalan keçi çobanı oradaydı. Ona yaklaştım, onunla konuştum. Adı Lossifti, fazla fazla on iki yaşındaydı, güzeldi. Keçilerinin adını söyledi bana, kanallara *segia* denildiğini söyledi; hepsinin her gün akmadığını öğretti bana; bilgece, cimrice bölünmüş olan su, bitkilerin susuzluğunu giderir, sonra hemen çekilirdi bu kanallardan. Hurma ağaçlarının her birinin dibine, ağaç sulansın diye suyu tutan birer çukur açılmıştı; çocuğun bana açıkladığı ustaca bir bent düzeni, suyu gerektiği gibi tutar, onu susuzluğun pek fazla olduğu yere götürür.

Ertesi gün, Lossif'in bir kardeşini gördüm; yaşı biraz daha büyüktü, daha az güzeldi; adı Lachmi'ydi. Eskiden kesilmiş dalların gövde boyunca oluşturduğu bir tür merdiven yardımıyla, tepesi budanmış bir hurma ağacının ta yukarısına tırmandı; sonra çevikçe indi; dalgalanan paltosunun altında yaldızimsı bir çıplaklık görünüyordu. Tepesi budanmış ağacın yukarısından, ufak bir toprak matra getiriyordu: hurmanın, Arapların pek hoşlandıkları tatlı bir şarap yapılan özsuğunu toplamak için, yeni yaranın yanına asılmıştı. Lachmi'nin önerisi üzerine tadına baktım; ama bu yavan, kekre, şurubumsu tat hoşuma gitmedi.

Sonraki günlerde daha ötelere gittim; başka bahçeler, başka çobanlar, başka keçiler gördüm. Marceline'in söylediği gibi, bu bahçeler birbirlerinin aynıydı hep; gene de her biri ötekilerden ayrılıyordu.

Marceline hâlâ benimle geliyordu bazı bazı; ama, çoğu zaman, bahçelere girer girmez, onu yorgun olduğuma, oturmak istediğime, kendisi daha fazla yürümek gereksiniminde olduğu için beni beklememesi gerektiğine inandırarak ondan ayrılıyordum. Çocukların yanında kalıyordum. Az zamanda bir sürü çocuk tanıdım; uzun uzun konuşuyordum onlarla; oyunlarını öğreniyordum, başka oyunlar gösteriyordum, mantar oyununda bütün kuruşlarımı yitiriyordum. Bazıları benimle uzaklara geliyorlar (her gün uzatıyordum yürüyüşümü) dönüş için bana yeni bir geçit gösteriyor, ikisini de getirdiği zamanlarda paltomu ve şalımı taşıyorlardı; ayrılmadan önce, ufak paralar dağıtıyordum onlara; bazen, hep oynaya oynaya, kapıma kadar ardımdan geliyorlardı; bazen kapımdan içeri girdikleri de oldu.

Sonra Marceline de getirdi. Okuldakileri getiriyor, onlara çalışmalarında yardım ediyordu; derslerden sonra, uslu, yumuşak başlı olanlar yukarı çıkıyordu; benim getirdiklerim başka türlüydü; ama oyunlar hepsini birleştiriyordu. Hazırda şuruplar, şekerler bulundurmaya her zaman dikkat ettik. Çok geçmeden başkaları da kendiliklerinden, çağrılmadan geldiler. Her birini tek tek anımsıyorum; gözlerimin önündeler...

Ocağın sonuna doğru, hava birdenbire bozuldu Soğuk bir yel esmeye başladı, sağlığım da bundan hemen etkilendi. Vahayı kentten ayıran, büyük, açık alan, gene aşılmaz bir yol oldu benim için, gene halk bahçesiyle yetinmek zorunda kaldım. Sonra yağmur yağdı; buz gibi yağmurdu, kuzeyde, bütün ufukta, dağları karlar kapladı.

Bu hüznü günleri ateşin başında, donuk bir durumda bu kötü havada ağır basan hastalıkla

öfke içinde çarpışarak geçirdim. Çok kasvetli günlerdi: ne okuyabildiğim, ne de çalışabildiğim vardı; en ufak bir çaba, rahatsız edici terlemelere yol açıyordu; dikkatimi bir şey üzerinde toplamak beni bitiriyordu; dikkatli soluk almayı unuttum mu bunalıyordum.

Çocuklar bu hüznü günlerde, biricik eğlenceydiler. Yağmurda, yalnız pek içli-dışlı olduklarımız geliyorlardı; giysileri ıpslak oluyordu; halka olup ateşin önüne oturuyorlardı. Onlara bakmaktan başka bir şey yapamayacak kadar yorgun, hastaydım, ama sağlıkları beni iyileştiriyordu. Marceline'in seçtikleri zayıf, sıksa, fazla usluysa; ona da, onlara da kızdım, en sonunda, kovdum böylelerini.

Doğrusunu söylemek gerekirse, beni korkutuyorlardı.

Bir sabah kendimde çok garip bir şey gördüm: Moktir, karımın korudukları arasında beni sinirlendirmeyen tek çocuk, odamda benimle yalnızdı. Ateşin karşısında, dirseklerim şöminenin üzerinde, bir kitabın önünde, ayakta duruyordum, kitaba dalmış gibi görünüyordum ya, kendisine sırtım dönük olan çocuğun devinimlerinin aynada yansıyışını görebiliyordum. Pek açıklayamadığım bir merakla gözetliyordum devinimlerini. Moktir, gözetlendiğini bilmiyor, okumaya daldığını sanıyordu. Marceline'in işlediği bir parçanın yanına, bir küçük makas koymuş olduğu masaya yaklaştığım, bunu gizlice alarak bir çırpıda burnu- suna sokuşturduğunu gördüm. Yüreğim hızla çarptı bir an, ama en bilge düşünceler bile en ufak bir ayaklanma duygusu uyandırmadı içimde. İş bu kadarla da bitmiyordu! O zaman içimi dolduran duygunun eğlenceden, neşeden başka bir şey olabileceğini de kendi kendime kanıtla- yamadım. Moktir'in malımı çalmasına gerekli zamanı bıraktıktan sonra, yeniden ona döndüm, hiçbir şey olmamış gibi konuştum onunla. Marceline bu çocuğu çok seviyordu; bununla birlikte, onu gördüğümde, Moktirt ele vermeden makasın yok oluşunu açıklamak için bir masal uydurmam, onu üzme korkusundan ileri gelmiyordu. O günden sonra, Moktir gözdem oldu.

V

Biskra'da oturmamız fazla uzun sürmeyecekti. Şubat yağmurları geçtikten sonra, sıcak çok zorlu başladı. Sağanak altında yaşadığımız bunca çekilmez günden sonra, bir sabah birdenbire, mavilikler içinde uyandım. Kalkar kalkmaz en yüksek taraçaya koştum. Gök, bir ufuktan bir ufuğa, dupduruydu. Şimdiden yakıcı güneş altında, buğular yükseliyordu; vaha baştan başa tütüyordu; taşmış Oued'in homurtusu duyuluyordu uzaktan. Hava öylesine duru, öylesine hafifti ki, kendimi daha iyi buldum hemen. Marceline geldi; dışarıya çıkmak istedik, ama o gün çamur bizi evde tuttu.

Birkaç gün sonra, Lossif in bahçesine dönüyorduk; saplar ağır, gevşek, suyla şişmiş görünüyorlardı. Bekleyişini o zamanlar bilmediğim bu Afrika toprağı, uzun günler boyunca su altında kaldıktan sonra, şimdi suyla sarhoş, yeni özsularla parıl parıl, kış uykusundan uyanıyordu; yankısını ve bir benzerini içimden duyduğum, kendinden geçmiş bir ilkbaharın etkisiyle gülüyordu. Ashoun ile Moktir de bizimle geliyorlardı ilkin; topu topu günde yarını franka mal olan hafif dostluklarından hâlâ tat alıyordum; ama çok geçmeden bıktım onlardan, artık sağlıklarının sunduğu örneğe gereksinim duyacak kadar zayıf olmadığımın, oyunlarında da sevincim için gerekli besini bulamaz olduğumdan, aklımın coşkuluğunu Marceline'e yönelttim. Bundan duyduğu sevince bakarak, onun kederli kalmış olduğunu fark ettim. Kendisini sık sık bıraktığım için bir çocuk gibi özür diledim, kaçıcı, garip huyumu zayıflığıma yükledim, şimdiye kadar sevmek için fazla yorgun olduğumu, ama bundan böyle sağlığımla birlikte aşkımın da geliştiğini duyacağımı belirttim. Doğru söylüyordum; ama henüz çok zayıftım

kuşkusuz, çünkü ancak bir aydan fazla bir zamandan sonra arzuladım Marceline'i.

Bu arada sıcak her gün artıyordu. Bizi Biskra'da tutan hiçbir şey yoktu -beni sonra gene buraya çağırarak güzelliğinden başka. Yola çıkmaya birdenbire karar verdik. Üç saatte denklelerimiz hazırlandı. Tren ertesi gün şafakta kalkıyordu.

Son geceyi anımsıyorum. Ay nerdeyse yusuvarlaktı; ardına kadar açılmış pencereden olduğu gibi odama giriyordu. Marceline uyuyordu sanırım. Ben yatmıştım, ama uyuyamıyordum. Bir tür mutlu ateşle yandığımı duyuyordum, bu da yaşamdan başka bir şey değildi. Kalktım, ellerimi, yüzümü suya batırdım, sonra camlı kapıyı iterek, dışarıya çıktım.

Vakit epeyce ilerlemişti; çıt yoktu; tek soluk yoktu; hava bile uyumuş gibiydi. Ancak uzakta, Arap köpeklerinin sesleri duyuluyordu, çakallar gibi bağıyorlardı bütün gece. Önümde, küçük avlu; karşıdaki duvar, buraya eğri bir gölge parçası yolluyordu; düzenli hurma ağaçları renksiz, cansızdı; bir daha kımıldamamak üzere donmuş gibiydiler... Ama uykuda bile bir yaşam çarpıntısı duyulur, -hiçbir şey uyur gibi değildi; her şey ölü gibiydi. Bu durgunluktan ürperdim; içimi yaşamımın acılı duygusu doldurdu birdenbire, sanki karşı gelmek, varlığını göstermek, sessizlikte kederlenmek istiyordu; çok şiddetliydi, sızılı da denilebilirdi, hem de öyle hızlıydı ki, hayvanlar gibi bağırabılır- seydim, bağırdım. Elimi tuttum, anımsıyorum, sol elimi sağ elime aldım; onu başıma götürmek istedim ve bunu yaptım. Neden mi? Yaşadığımı kendi kendime kanıtlamak ve bunu çok güzel bulmak için. Alnıma, göz kapaklarıma dokundum. Bir titremedir aldı beni. Bir gün gelecek ki, diye düşündüm, bir gün gelecek ki, susuzluğunu duymaz olacağım, suyu dudaklarıma götürmek için bile yeterince gücüm olmayacak... Döndüm, ama yatmadım artık; bu geceyi iyice saptamak, anısını düşünceme yerleştirmek, onu tutmak istedim; ne yapacağım konusunda kararsızdım, masanın üstünden bir kitap aldım, Incil'di, gelişigüzel açtım; ayın aydınlığında eğilmiştim, okuyabiliyordum; İsa'nın Pierre'e söylediği şu sözleri, yazık ki! bir daha hiç unutmayacağım şu sözleri okudum: Şimdi kendi kuşağını kendin takıyorsun ve gitmek istediğin yere gidiyorsun; ama ihtiyarladığın zaman ellerini uzatacaksın... ellerini uzatacaksın...

Ertesi gün, şafakta, yola çıktık.

VI

Yolculuğun her evresinden söz etmeyeceğim. Kimileri bulanık bir anı bıraktı yalnız; sağlığım çok iyi, bazan çok kötüydü, hâlâ soğuk yelde sendeliyor, bir bulutun gölgesiyle kaygılanıyordu, sinir durumum da sık sık huzursuzluklara yol açıyordu; ama hiç değilse ciğerlerim iyileşmekteydi. Her yeniden düşüşün süresi de, tehlikesi de azalmıştı; nöbetler eskisi kadar şiddetliydi ya bedenim onlara karşı daha iyi silahlanmıştı.

Tunus'tan, Malta'ya, sonra da Sirakuza'ya geçmiştik, dilini, geçmişini bildiğim klâsik toprağa dönüyordum. Hastalığımın başından beri, hayvanlar, çocuklar gibi, düşüncesiz, yasadız olarak, kendimi yalnızca yaşamaya adanmıştım. Şimdi hastalıkla eskisi kadar ilgilenmediğimden, yaşamım yeniden belirli ve bilinçli oluyordu. Bu uzun can çekişmeden sonra, yeniden, ama aynı doğduğumu, "şimdi"mi geçmişime bağladığımı sanmıştım; bilinmedik bir toprağın yeniliği ortasında kendimi aldatabilirdim; ama burada aldanmak olmazdı; burada her şey beni hâlâ şaşırtan şeyi öğretiyordu bana: değişmiştim.

Sirakuza'ya ve daha ötede, çalışmalarına yeniden başlamak, eskisi gibi geçmişi derinden derine incelemeye yeniden dalmak istediğim zaman, içimde bir şeyin, bu işin zevkini silmemiş olsa bile, değiştirdiğini sezdim; şimdiki zaman duygusuydu bu. Şimdi benim için geçmişin tarihi,

Biskra'nın küçük avlusundaki gece gölgelerinin durgunluğuna, tüyler ürpertici değişmezliğine, ölümün kmltısızlığına bürünüyordu. Önceleri aklıma açıklık getiren bu değişmezliği severdim, her Şeyden önce tarihin bütün olayları bana müzelerdeki eşyalar gibi, daha da iyisi, bir ot koleksiyonundaki bitkiler gibi görünüyordu, bu bitkilerin iyice kurumuş olması, bir zamanlar zsuyla dolu olduklarını, güneş altında yaşamış olduklarını unutmama yardım etmişti. Şimdi, tarihten hâlâ tat alabiliyorsam, onu bugün içinde düşleyerek alabiliyordum. Böylece, büyük politika olaylarının bende uyandıracakları coşkunluk, ozanların ya da bazı eylem adamlarının içinde yeniden doğan coşkunluktan çok daha aşağılarda kalacaktı. Sirakuza'da, Theoc-rite'i yeniden okudum, onun güzel adlı çobanlarının, benim Biskra'da sevdiklerimin t kendileri olduklarını düşündüm.

Her adımda uyanan bilginliğim aklıma karıştıryor, sevincimi kstekliyordu. Bir Yunan tiyatrosu, bir tapmak gördüm m onu yenibaştan, soyut olarak kurmadan edemiyordum. Kalan yıkıntılar eski Őenlikleri düşündürüyordu bana, eski Őenliklerin ölmesi zlmeme yol açıyordu; ölümden dehşet duyuyordum.

Yıkıntılardan kaar oldum bu yüzden, "Latomies" diye adlandırılan, limonları, portakalların ac tatlılığını veren basık bahçeleri, papirüsler arasında, hâlâ Proserpine'e ağlamak için aktığı günkü kadar mavi akan Cyane'nin kıyılarını, geçmişin en güzel anıtlarından üstün tutar oldum.

Eskiden koltuklarımı kabartan bilgimi kmsen oldum; eskiden bütün yaşamım olan bu araştırmaların benimle tümüyle rastlantya bağlı, sıradan bir bağıntıları varmış gibiydi artık. Kendimi bambaşka buluyordum ve, ne güzel! Onların dışında yaşıyordum! Bir uzman olarak budala buldum kendimi. İnsan olarak, kendimi tanıyor muydum? Daha yeni doğuyordum ve ancak doğmakta olduğumu bilebiliyordum Şimdilik. ğrenilmesi gereken buydu işte.

Ölümün kanadıyla sıyrp geçtiği bir kimse için, eskiden önemli görünen artık önemli değildir; başka Şeyler önemlidir, eskiden önemli görünmeyen, ya da var oldukları bilinmeyen Şeyler. Edinilen bütün bilgiler, aklmzın üstünde bir boya gibi ufalanr, sonra yer yer etin kendisini, gizlenen gerçek yaratğı gösterir.

O zamandan sonra, *bu kimseyi* bulduğuma inandım: gerçek yaratğı, "ihtiyar adamı", İncil'in istemediği kimseyi, çevremde her Şeyin, kitapların, öğretmenlerin, büyüklerin ve benim ilkin yok etmeye çalıştığımız kişiye. Fazla yük nedeniyle daha g bulunurmuş gibi görünüyordu bana Şimdiden, ama bulunması o ölçüde yararlı ve değerliydi. O zamandan sonra, bu ikinci derecede, bu öğrenilmiş, üzerine eğitimin damgas basılmış yaratğı kmsedim.

Yazıları silinmiş kağıtlara benzetiyordum kendimi: aynı kağıt üzerinde, daha yeni yazılar altında, son derece değerli, bir eski metin bulan bir bilginin sevincini tadıyordum. Neydi bu gizli metin? Bu metni okumak için yeni metinleri silmek gerekmez miydi her Şeyden nce?

İşte bunun için, tümüyle kat ve kstlayc olan önceki anlayışıma uygun düşün çelimsiz ve alışkan insan değildim artık. Bunda bir iyileşmeden de fazla bir Şey vardı; bir yaşam çoğalması, bir yaşam Őiddetlenmesi vardı; düşüncelerime dokunacak, birer birer dokunacak, hepsini işleyecek, hepsini coşturacak, varlığımın en uzak, en ince, en gizli liflerini renklendirecek olan, daha zengin, daha sıcak bir kann kabarması vardı. Gllğe de, zayıflğa da alışılır çünkü; varlık, sahip olduğu glere göre oluşur; ama oğalsnlar, daha fazlasını yapabilmeyi sağlasnlar, ve... O zamanlar bütün bunları düşünüyordum daha, çizdiğim resim burada beni yanltyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç mi hiç düşünmüyordum ben, kendimi incelemiyordum; mutlu bir yazđı bana yol gösteriyordu. Çok hızlı bir bakış ağır değişiminin gizlemeyi bozar diye korkuyordum. Silinmiş harflere, yeniden belirmeleri için zaman bırakmak gerekiyordu, onları biçimlendirmeye çalışmak değil. Böylece beynimi terk edilişe değil,

şehvetle kendi kendime, nesnelere verdim, dinlenişe bıraktım, bu da bana tanrısal göründü. Sirakuza'dan ayrılmıştık, Taormine'i La Mole'a bağlayan sarp yolda, bağırarak koşuyordum: Yeni bir varlık! Yeni bir varlık! Bu yeni varlığı çağırıyordum.

Yani yeni çabam, o zaman sürekli olan çabam, eski eğitimime, ilk anlayışıma borçlu olduğuma inandığım her şeyi düzenli olarak yerden yere vurmak, ya da yok etmektir. Bilimimi kararlı bir biçimde horgörmem, bilgin zevklerimi küçümsemem nedeniyle Agrigente'yi görmeye yanaşmadım, birkaç gün sonra da Napoli yolunda, hâlâ eski Yunan'ın soluk aldığı ve iki yıl sonra bilmem hangi tanrıya yalvarmak için gittiğim güzel Poestum tapınağının yanında hiç mi hiç durmadım.

Tek çabadan ne diye söz ediyorum? Kusursuzlaştırılır bir varlıkla ilgilenir gibi ilgilenmesem nasıl ilgilenebilirdim kendimle? İstemim bulanık bir biçimde düşlediğim bu bilinmedik kusursuzluğa ulaşmak için coştığı kadar hiç coşmamıştı; bedenimi güçlendirmekte, tunçlaştırmakta kullanıyordum bütün istemimi: Salerno yakınlarında, kıyıdan ayrılıp Ravello'ya gelmiştik, burada hava daha keskindi, dinlenişle, şaşırtıcılıkla dolu kayaların çekiciliği, vadeciklerin bilinmedik derinliği, gücüm, sevincime destek olup hızımı arttırdı.

Ravello kıyıdan ne kadar uzaksa gökyüzüne o kadar yakındır, dik bir yükseklik üstünden uzak ve düz Poestum kıyısına bakar. Norman'ların egemenliği altındayken, önemli sayılabilecek bir kentti burası; şimdi ufak bir köyden başka bir şey değil; içinde de yabancı olarak yalnız biz vardık sanırım. Şimdi otele dönüştürülmüş olan eski bir rahipler evi, bizi konuk etti; kayanın ucuna kurulmuştu, taraçaları, bahçesi gökte durur gibiydi. Asma dallarıyla kaplı duvardan sonra, ilkin denizden başka hiçbir şey görünmezdi; Ravello'yu kıyıya patikalardan çok basamaklarla bağlayan ekili toprakların aşağıya inişini görebilmek için duvara yaklaşmak gerekirdi. Ravello'nun yukarısında, dağ uzanırdı. Zeytin ağaçları, kocaman keçiboynuzu ağaçları; gölgelerinde tavşan kulakları; daha yukarıda, bol bol kestane ağacı, serin hava, kuzey bitkileri; daha aşağıda denizin kıyısında, limon ağaçları. Toprağın eğimine göre düzenlenmiş ufak tarlalarla, basamak basamak, aşağı yukarı birbirlerinin aynı olan bahçeler sıralanmıştır; bir uçtan bir uca bir dar yol geçer ortalarından; buraya sessizce, bir hırsız gibi girilir. Bu yeşil gölgenin altında, düşlere dalınır; yapraklar sıktır, ağırdır; bir tek ışık çizgisi bile dosdoğru geçemez aralarından; yoğun balmumu damlaları gibi limonlar sarkar, hoş kokulu limonlar; gölgede ak ve yeşilimsidirler; elin, susuzluğun yetişebileceği yerdedirler; tatlıdır, kekredirler; serinlik verirler.

Gölgeleri öylesine yoğundu ki, beni hâlâ terleten yürüyüşten sonra durmayı göze alamıyordum. Bununla birlikte, basamaklar gücümü kesmiyordu; ağzım kapalı çıkıyordum bu basamakları; duruşlarımın arasını gittikçe uzatıyordum; şuraya kadar, zayıflık göstermeden gideceğim, diyordum kendi kendime; sonra, ereğe varınca, ödülümü mutlu gururunda bularak, güçlü bir biçimde, uzun uzun soluk alıyordum, hem öyle bir soluk alıyordum ki, havanın göğsüme daha etkin bir biçimde girdiğini duyar gibi oluyordum. Eski günlerdeki özenimle bakıyordum gene bedenime. İlerliyordum.

Sağlığımın böylesine çabuk dönmesine şaşıyordum bazı bazı. Durumumun ağırlığı konusunda abartmaya kaçtığımı düşündüğüm oluyordu bu yüzden, çok hasta olduğumdan kuşku duyduğum, kan tükürüşüme güldüğüm, iyileşmemin daha çetin olmayışına üzülmediğim oluyordu.

Başlangıçta, bedenimin gereksinimlerini bilmediğim için, kendime budalaca bakmıştım. Sabırla inceledim bedenimi, önlem ve bakım konusunda öyle bir ustalığa eriştim ki, oyun oynarcasına eğleniyordum. En çok acısını çektiğim şey, en ufak hava değişikliği karşısında hastalık derecesinde bir duyarlılığım olmasıydı. Şimdi, ciğerlerim iyileştikten sonra, bu aşırı

duyarlılığı sinirlerimin zayıflığıyla açıklıyordum, hastalığın kalıntısıydı bu. Bunu da yenmeye karar verdim. Tarlalarda göğsü bağı açık çalışan kimi kılıksız köylülerin güzel, yanmış, içlerine güneş sızmış derilerini gördükçe, benim de onlar gibi yanmak geliyordu içimden. Bir sabah soyundum, kendime baktım; fazla zayıf kollarımı, en büyük çabaların bile yeterince geriye atamadıkları omuzlarımı, hele derimin aklığını, daha doğrusu solmuşluğunu görmek, içimi utançla, gözlerimi yaşlarla doldurdu. Çabucak giyindim, her zamanki gibi Amalfi'ye doğru inecek yerde, kısacık otlarla, yosunlarla kaplı, evlerden, yollardan uzak kayalara doğru yöneldim, burada kimsenin beni göremeyeceğini biliyordum. Geldim, ağır ağır soyundum. Hava nerdeyse sertti, ama güneş yakıcıydı Bütün bedenimi onun alevine sundum. Oturdum, yattım, döndüm. Altımda sert toprağı duyuyordum; deli otların kımıltısı bedenime sürtünüyordu. Yel almayan bir yerde bulunmakla birlikte titriyor, her esintide ürperiyordum. Az sonra çok tatlı bir yanma sardı bedenimi; bütün varlığım derime doğru yükseliyordu.

Ravello'da on beş gün kaldık; her sabah bu kayalıklara dönüyor, yanıyordum. Çok geçmeden, giydiğim giysi fazlalığı rahatsız edici, gereksiz bir duruma geldi; güçlenen derim artık terlemez oldu, kendi sıcaklığıyla korunmasını bildi.

Son günlerden birinin sabahında (Nisan ortasındaydık) daha fazlasını da göze aldım. Sözümlü ettiğim kayalıkların girintilerinden birinde, duru bir kaynak akıyordu. Çağlayan gibi düşüyordu, o kadar gür değildi, orası öyle ama, çağlayanın altında, daha derin bir havuz oymuştu, duru su burada biraz oyalanıyordu. Üç kez gelmişim buraya, eğilmişim, kıyıya uzanmışım, susuzlukla, arzuyla dolu; kayganlaşmış, düzleşmiş kayanın dibini uzun uzun seyretmişim, ne bir pislik, ne de bir ot görünüyordu üzerinde, güneş buraya titreyerek, nakışlanarak sızıyordu. Dördüncü gün, önceden verilmiş bir kararla geldim, her zamankinden de duru suya doğru ilerledim, artık hiç düşünmeden, bir çırpıda, tepeden tırnağa daldım içine. Çabucak üşüdüm, sudan çıktım, otların üzerine, güneşe uzandım. Burada naneler büyüyordu, hoş kokulu; bunlardan topladım, yapraklarını buruşturdum, ıslak ama ateş gibi yanan bütün bedenimi ovdum bunlarla. Uzun uzun kendimi seyrettim, artık utanç duymuyordum, sevinçliydim. Şimdilik çok güçlü değilsem de güçlenebilecek bir durumda, uyumlu, şehvetli, nerdeyse güzel buluyordum bedenimi.

VII

Böylece her türlü eylem, her türlü çalışma olarak, bedensel alıştırmalarla yetindim, bunlar, değişen anlayışımın ileri geliyordu kuşkusuz, ama bana, daha şimdiden, bir alıştırma, bir araç gibi görünüyordu yalnız, artık birer erek olarak az geliyorlardı.

Bu arada başka bir şey daha yaptım, belki size gülünç gelir ama, ne kadar çocuksu olursa olsun, varlığımın içten değişimini dışarıya vurma gereksinimini belirttiği için söyleyeceğim: Amalfi'de saçlarımı kazıtmıştım.

O güne kadar, saçlarım hemen hemen dipten kesilmiş bir durumdaydı, bütün sakalım duruyordu. Saçlarımı pekâlâ başka bir biçime sokabileceğim aklıma gelmiyordu. Kayanın üstüne ilk kez çıplak oturduğum gün, birdenbire, bu sakal beni rahatsız etti; çıkarıp atamadığım son giysi gibiydi; takma gibi geliyordu; dikkatle, sivri değil de dört köşe kesilmişti, tiksinti verici ve gülünç göründü bana. Otel odasına dönünce, aynaya baktım, hiç beğenmedim kendimi, o zamana kadar ne olmuşsam ona benziyordum: bir şartiste. Öğle yemeğinden hemen sonra, kararlılıkla Amalfi'ye indim. Kent çok küçüktür: alandaki bayağı bir dükkânla yetindim. Panayır günüydü, dükkân doluydu; uzun süre beklemek zorunda kaldım; ama ne korkulu usturalar, ne sararmış

fırça, ne koku, ne de berberin gözleri, hiçbir şey, hiçbir şey geriletemedi beni. Makasın sakallarımı düşürdüğünü duyarken, bir maske çıkarıyormuşum gibime geliyordu. Ne çıkar! Traştan sonra kendimi gördüğüm zaman içimi dolduran, elimden geldiği kadar bastırmaya çalıştığım izlenim, sevinç değil, korku oldu. Bu duyguyu tartışmıyorum; üzerine parmağımı basıyorum. Hatlarımı oldukça güzel buluyordum. Hayır, korkum bana düşüncem de çırılçıplak görünüyormuş gibi gelmesinden, birdenbire tehlikeli gibi görünmesindendi.

Bunun tersine, saçlarımı uzatıyordum.

İşte, hâlâ boş olan yeni varlığımın bulabildiği bütün iş buydu. Bu varlıktan benim için şaşırtıcı edimler doğacağını düşünüyordum; ama daha sonra; daha sonra, diyordum kendi kendime, varlık iyiden iyiye oluşunca. Bekleyerek yaşamak zorunda olduğumdan, Docartes gibi, geçici bir etkinliği sürdürüyordum. Marceline bu yüzden aldandı bu konuda. Bakışımın değişmesi, sonra, hele sakalsız göründüğüm gün, hatlarımın yeni anlamı, belki de kaygılandırabilirdi onu, ama, daha şimdiden, gerektiği gibi göremeyecek kadar fazla seviyordu beni; ben de onu elimden geldiği kadar yatıştırıyordum. Yeniden doğuşumu bulandırmaması önemliydi; bunu bakışlarından kaçırmak, gizlemek zorundaydım.

Kısacası, Marceline'in sevdiği, evlendiği kişi, benim "yeni varlığım" değildi. Bunu saklayabilmek amacıyla, kendi kendime yineleyip duruyordum. Böylece, öyle bir görüntü veriyordum ki, sürekli ve geçmişe sadık olabilmek için, günden güne yapaylaşıyordu.

Marceline'le bağıntılarım -her gün biraz daha büyük bir aşkla coşmuş olsa bile- aynı kaldı. Gizleyişim bile (düşüncemi, vereceğim yargıdan korumak gereksinimine bu adı vermek doğru olur mu, bilmem) bunu çoğaltıyordu. Demek istediğim şu: bu oyun durmadan Marceline'le uğraştırıyordu beni. Belki de yalan söylemek zorunda kalmak biraz güç gelmişti bana; ama en kötü sayılan şeylerin (yalnız yalanı örnek alalım) hiç yapılmadıkları sürece güç olduklarını; ama yinelendikçe kolay, hoş, tatlı, çok geçmeden de doğal gibi göründüklerini çabuk anladım. Böylece, kendilerine duyduğumuz ilk tiksintiyi yendiğimiz her şeyden olduğu gibi, bu gizleyişten de tat almaya, bu işi uzatmaya başladım, bilinmedik yeteneklerimi kullanıyormuşum gibi. Ve her gün, daha zengin, daha dolgun bir yaşam içinde, daha lezzetli bir mutluluğa doğru ilerliyordum.

VIII

Ravello'dan Sorrento'ya giden yol öylesine güzeldir ki, o sabah yeryüzünde daha güzel bir şey görmeyi beklemiyordum. Kayanın sıcak sarplığı, havanın bolluğu, duruluğu, kokular, her şey, her şey, içimi yaşamının tapılası büyüyle dolduruyordu ve bana o kadar yetiyordu ki, içimde sevinçten başka bir şey yokmuş gibiydi; anılar ya da özlemler, umut ya da arzu, geçmiş ve gelecek susuyordu; yalnız o dakikanın getirip götürdüğü şeylerini tanıyordum yaşamın. -Ey bedensel sevinç! diye haykırıyordum; kaslarımın şaşmaz uyumu! Sağlık!

Sabah erkenden, Marceline'den önce yola çıkmıştım, ağır yürüyüşü yürüyüşümü ağırlaştırdığı gibi, fazla durgun sevinci de benim sevincimi ılımlılaştırabilirdi. O ardından arabayla Positano'ya gelecek, öğle yemeğini orada yiyecektik.

Positano'ya yaklaşıyordum, garip bir türküye eşlik eden bir tekerlek gürültüsü duyarak birdenbire geriye döndüm. Burada, kayalık kıyımın çevresini dolaşan bir dönemeç nedeniyle, hiçbir şey görmedim ilkin; sonra birdenbire, düzensiz görünüşlü bir araba belirdi; Marceline'in arabasıydı. Arabacı gırtlığının var gücüyle türkü söylüyor, elini kolunu sallayarak iskemlesinin üstünde ayakta duruyor, deliye dönmüş atı vahşice kamçılıyordu. Ne kaba herifti öyle! Önümden

geçti, çekilecek zamanı güç buldum, seslendim, durmadı, ileriye fırladım; ama araba çok hızlı gidiyordu. Hem Marceline'in birdenbire arabadan atlayışı, hem de adamın olduğu yerde kalışı beni titretiyordu; atın

bir sıçramasıyla denize yuvarlanabilirdi. Birdenbire at yıkılıyor, Marceline iniyor, kaçmak istiyor, ama ben yanına gelmişim bile. Arabacı, beni görür görmez korkunç küfürler yağıdırıyor. Ben de ona çok kızıyorum; daha ilk küfüründe ileriye fırladım, yerinden aşağıya fırlattım sertçe. Ben de onunla birlikte yere yuvarlandım, ama üstün durumumu kaybetmedim; düştüğü için afallamışsa benziyordu, az sonra, beni ısırmak istediğini görünce, suratının ortasına yerleştirdiğim yumrukla büsbütün afalladı. Gene de bırakmadım onu, dizlerimle göğsüne çöktüm, ellerini iyice tutmaya çalıştım. Yumruğumdan sonra daha da çirkinleşen çirkin yüzüne bakıyordum; tükürüyordu, salyalar akıyordu ağzından, kanlar akıyordu, küfrediyordu, ah! İğrenç yaratık! Sahi! Onu boğmak yasal bir şeymiş görünüyordu bana; belki de yapardım bunu... hiç değilse yapabileceğimi sezinledim, öyle sanıyorum ki, sırf polisi düşündüğüm için yapmadım.

Biraz güç de olsa başardım kudurmuşu bağlamayı. Bir çuval gibi, arabanın içine attım.

Ah! Bundan sonra Marceline'le ben ne bakışlarla baktık birbirimize! Tehlike büyük değildi; ama gücümü göstermem gerekmişti, hem de kendisini korumak için. Onun için canımı verebilirim, hem de sevinç içinde verebilirim gibi gelmişti bana... At ayağa kalkmıştı. Ayyaşı arabanın arkasında bırakarak ikimiz peykeye oturduk, iyi kötü sürdük, Positano'ya, sonra da Sorrento'ya varabildik.

Marceline'e o gece sahip oldum işte.

Sevişme konusunda acemi olduğumu anladınız mı, yoksa belirtmem gerekir mi? Belki de düğün gecemiz, güzelliğini yeniliğine borçluymuştu. Çünkü bugün anımsıyorum da, bana öyle geliyor ki, bu ilk gece tek gece oldu, eşsiz gece oldu, sevişmenin beklenişi, şaşkınlığı öyle büyük hazlar ekliyordu şehvete -dile getirilmek için bir tek gece öylesine yetişir en büyük aşka, belleğim de bana yalnız o geceyi anımsatmakta öylesine inat ediyor! Bir anlık bir gülüş oldu bu, ânın içinde ruhlarımız birleşti. Ama öyle sanıyorum ki, aşkın bir noktası vardır, tektir, ve ruh ileride bunu aşmak için, ah! boşuna çırpınır; mutluluğunu yeniden canlandırmak için harcadığı çaba onu yıpratır; hiçbir şey mutluluğun anısı kadar engelleyemez mutluluğu. Ne yazık! O geceyi anımsıyorum.

Otelimiz kentin dışındaydı, bahçelerle, yemişliklerle çevriliydi, odamız çok geniş bir balkona açılıyordu; dallar sürtünüyordu bu balkona. Şafak, ardına kadar açılmış pencerelerimizden serbestçe girdi. Usulca kalktım ve şefkatle Marceline'in üzerine eğildim. Uyuyordu; uyurken gülümser gibiydi. Daha güçlü olduğum için, onu daha zayıf, güzelliğini de kırılır bir varlık olarak duyuyormuşum gibi geldi bana. Beynimde gümbürtülü düşünceler döndü durdu. Benim kendisi için her şey olduğumu söylerken yalan söylemediğini düşündüm, hemen sonra da şunları: "Onun sevinci için ne yapıyorum ki ben? Nerdeyse bütün gün ve her gün bırakıyorum onu; her şeyi benden bekliyor, bense onu yalnız bırakıyorum! ah! Zavallı, zavallı Marceline!" Gözlerim yaşlarla doldu. Geçmiş düşkünlüğümde bağışlatıcı bir nedene benzer bir şeyler aradım ama boşuna; şimdi sürekli bakımlarla ve bencillikle işim neydi benim? Şimdi ondan daha güçlü değil miydim?

Gülümseme yanaklarını bırakmıştı; şafak, her şeyi altın parıltısına bürümekle birlikte, onu bana birdenbire hüznü ve solgun gösterdi; -belki de sabahın yaklaşması sıkıntıya hazırlıyordu beni: "Bir gün ben de sana bakmak zorunda kalacak mıyım? Senin için kaygılanacak mıyım, Marceline?" diye haykırdım içimden. Titredim; aşktan, acımdan, sevgiden buz gibi donmuş bir durumda, usulca, yumuk gözlerinin arasına öpüşlerin en sevecenini, en tutkununu, en dindarcasını

kondurdum.

IX

Sorrento'da yaşadığımız birkaç gün, güleç ve çok sakin günlerdi. Böyle bir mutluluğu, böyle bir dinlenişi hiç tatmış mıydım? Bundan sonra da tadacak mıydım böyle günleri?.. Hep Marceline'in yanındaydım; kendimle daha az ilgilendiğimden, onunla daha çok ilgileniyordum, eski günlerde susmaktan aldığım sevinci şimdi onunla konuşmakla tadıyordum.

İlkin bana tümüyle yettiğini ileri sürdüğüm başıboş yaşamımızı onun ancak geçici bir durum olarak sevdiğini sezince, şaşım; ama hemen sonra, bu yaşamın boşluğunu gördüm; bunun süresinin sınırlı olduğunu kabul ettim ve düzelmiş sağlığımın işsizliğinden bir çalışma arzusu doğduğundan, ilk kez, ciddi olarak dönmekten söz ettim; Marceline'in sevincini görünce, bunu çoktandır düşündüğünü anladım.

Bununla birlikte, düşünmeye yeniden başladığım birkaç tarih çalışmasının tadı artık aynı değildi benim için. Söylemişim size: hastalığımın beri, soyut ve kuru geçmiş bilgisi bana boş görünüyordu, eskiden filoloji araştırmalarıyla, örneğin Latin dilinin bozulmasında Got etkisinin payım belirtmeye çalışarak Theodoric'in, Cassiodore'un, Amalasonthe'un çehrelerini, hayranlık verici tutkularını küçümseyerek, ihmal ederek, yalnız göstergeler üzerinde, yaşamlarının kalıntısı üzerinde coşarak uğraşabilmişim, ama şimdi bu göstergeler ve bütün filoloji, vahşi güzelliğini, soyluluğunu gördüğüm şeyi daha iyi anlamak için bir araçtan başka bir şey değildi. Bu çağla daha fazla ilgilenmeye, bir zaman için yalnız Got imparatorluğunun son yıllarıyla uğraşmaya, Raveanna'ya, can çekiştiği bu alana uğrayışımızdan da yararlanmaya karar verdim.

Ama, ne yalan söylemeli, beni en çok çeken, genç kral Athalaric'in çehresiydi. Got'ların için için kışkırttığı bu on beş yaşındaki çocuğun, annesi Amalasonthe'a karşı ayaklanışını, Latin eğitimine çifteler atışını, koşumunu silkip atan bir at gibi kültürü atışını, çok bilge ve yaşlı Cassiodore'un dostluğunu hiçe sayıp serseri Gotların dostluğunu yeğ görerek, daha on sekiz yaşında, aşırı haz düşkünlüğüyle bozulmuş, doymuş olarak ölmek üzere, birkaç yıl, yaşının kaba gözdeleleriyle birlikte, şiddetli, şehvetli, dizginsiz bir yaşam tadını düşlüyordum. Daha vahşi, daha el- değmedik bir duruma doğru bu trajik atılıştta, Marceline'in gülümseyerek "benim bunalımım" olarak adlandırdığı şeyden bir şeyler buluyordum. Artık bedenimi bir yana bıraktığıma göre, hiç değilse aklımı bu işe adamaktan bir memnuluk duyuyordum; Athalaric'in korkunç ölümünde bir ders görmek gerektiğine inandırmaya çalışıyordum kendimi.

On beş gün kalacağımız Ravenna'dan önce, Roma ile Floransa'yı da şöyle bir görecektik, sonra, Venedik'ten ve Verona'dan ayrılarak, ancak Paris'te durmak üzere, yolculuğumuzu bir an önce bitirmeye çalışacaktık. Marceline'le geleceği konuşmaktan yepyeni bir haz duyuyordum; yazı nasıl geçireceğimizde hâlâ kararsızdık; ikimiz de bıkmıştık yolculuklardan, gene yola çıkmak istemiyorduk; incelemelerime girişmek için sonsuz bir sakinlik istiyordum; en yeşil Normandiya'da, Lisieux ile Pont-l'Evêque arasında bulunan bir malikâneyi düşündük-eskiden annemindi bu malikâne, burada onunla birlikte çocukluğumun birkaç yazını geçirmiştim, ama ölümünden sonra bir daha hiç görmemişim. Babam, buranın bakımını ve yönetimini şimdi yaşlanmış olan bir korucuya bırakmıştı, adam kendi hakkını aldıktan sonra, kiraları düzenli bir biçimde yolluyordu bize. Akarsularla bölünmüş bir bahçe içinde büyük bir evdi, büyümlü anılar bırakmıştı bende; adına Morinière derlerdi; burada kalmak iyi olur gibi geliyordu bana.

Gelecek kışı da Roma'da geçirmekten söz ediyordum; bu kez yolcu olarak kalmayacak, burada çalışacaktım. Ama bu son tasarı çabucak bozuldu: Napoli'de uzun zamandır bizi bekleyen bir sürü mektuptan biri, Collège de France'ta bir kürsünün boş bulunduğu, bu kürsü için adımın birçok kez anıldığını bildiriyordu bana birdenbire; birinin yerini dolduracaktım yalnızca; ama böyle olması ilerisi için serbestliğimi sağlıyordu; bana bu durumu haber veren dost, kabul edecek olursam neler yapmam gerektiğini belirtiyor, kabul etmem için de ısrar ediyordu, ilkin bunda her şeyden önce bir tutsaklık görerek duraladım; sonra derslerimde Cassiodore üzerindeki çalışmalarımı ortaya çıkarmanın ilgi çekici bir şey olabileceğini düşündüm. Sonunda, Marceline'i sevindireceğimi düşünerek kararımı verdim. Kararımı verdikten sonra da işin iyi yanlarından başka bir şeyini görmez oldum.

Roma ve Floransa'nın bilim dünyasında babamın çeşitli dostları vardı, ben de onlarla mektuplaşmaya girişmiştim. Hepsi de, Ravenna'da ve başka yerlerde, istediğim araştırmaları yapmam için bütün kolaylıkları sağladılar; yalnız çalışmayı düşünüyordum artık. Marceline üzerime titriyor, bu konuda beni desteklemek için elinden geleni yapıyordu.

Bu yolculuk sonu süresince mutluluğumuz öyle dengeli, öyle sakindi ki, hiçbir şeyini anlatamam. İnsanların en güzel yapıtları acılı yapıtlardır hep. Bir mutluluğun öyküsü ne olabilirdi? Mutluluğu hazırlayan, sonra da yıkan şeylerden başka hiçbir şey anlatılamaz. -Ben de şimdi size onu hazırlamış olan her şeyi anlatmış bulunuyorum.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Paris'te gerekli şeyleri satın almak, sonra birkaç yakınımızı görmek için gereken bir süre kaldık ancak, temmuzun ilk günlerinde Moriniere'e geldik.

Moriniere, önce de söylediğim gibi, Lisieux ile Pont- l'Eveque arasında, bildiğim bölgelerin en gölgelisinde, en sulusundadır. Hafifçe kıvrılan, sayısız, dar vadecikler, birdenbire düzleşip denize kadar uzanan Auge vadisi yakınlarında sona erer. Ne ufuk, ne bir şey; gizem dolu, baltalık korular; birkaç tarla, ama her şeyden önce çayırlar, otlaklar, otları iki kez biçilen, güneş alçaldı mı üzerlerinde sayısız elma ağaçlarının gölgeleri birleşen, içlerinde serbest serbest sürüler otlayan otlaklar; her çukurda su, küçük bir göl, bir su birikintisi ya da ırmak. Sürekli şırıltılar duyulur hep.

Ah! evi nasıl da tanıdım! Mavi çatılarını, tuğladan, taştan duvarlarını, hendeklerini, uyuyan sulardaki yansımaları nasıl tanıdım.. On iki kişiden fazla insanı rahat rahat barındırabilecek bir eski evdi bu; Marceline, üç uşak, arada sırada da ben, evi oturulur duruma getirebilmek için epeyce çalışacaktık. Bocage adındaki yaşlı kâhyamız, birkaç odayı elinden geldiğince hazırlamıştı; eski mobilyalar yirmi yıllık uykularından uyandılar; her şey anımsadığım gibi kalmıştı, tavan kaplamaları pek de fazla harap olmamıştı, odalarda rahatça yaşanabilirdi. Bocage bizi daha iyi karşılamak için, bulduğu bütün vazoları çiçeklerle doldurmuştu. Büyük avluyu, bahçenin eve en yakın yollarını ayıklayıp temizletmişti. Geldiğimiz zaman, ev güneşin son ışıkları altındaydı; önündeki vadiden, kımiltısız bir sis yükselmişti, hem ırmağı perdeliyor, hem de varlığını belirtiyordu. Gelmemize az kala, ot kokusunu birden bire tanıdım; evin çevresinde kırlangıçların tiz çığlıklarını işitince de bütün geçmiş ayaklanıverdi birdenbire, sanki beni bekliyorlardı, beni tanıyor, beni kucaklamak istiyorlardı.

Birkaç gün sonra, ev aşağı yukarı rahatça oturulur bir duruma girdi; ama çalışmaya başlayabilirdim, gecikiyordum, geçmişimi inceden inceye anımsamaya dalmıştım; ayrıca çok geçmeden yeni bir heyecan konusu daha çıkmıştı: Marceline, gelişimizden bir hafta sonra, gebe olduğunu söylemişti.

O günden sonra, ona daha iyi, daha fazla bakmak zorundaymışım, daha fazla bir sevgiye hak kazanmış gibi bir duygu uyandı içimde; hiç değilse gizini açışından sonraki ilk zamanlarda, günlerimin hemen hemen bütün dakikalarını onun yanında geçirdim. Korunun kıyısına gidiyor, eskiden annemle oturduğum kanepeye oturuyorduk; burada her dakika daha bir şehvetle sunuyordu bize kendini, saat daha fark edilmez bir biçimde akıyordu. Yaşamımın bu çağından apaçık hiçbir anı bilinmiyorsa, pek aklımda kalmadığından değil bu, bu günlerde her şey birbirine karıştığından, akşam sabahla birleştiği, günler günlere bağlandığı, tek biçimli bir huzur içinde eridiği içindi.

Kafam sakin, hazır, gücünden emin, istemim yumuşamış da bu ılık toprağın öğüdünü dinliyormuş gibi, geleceğe güvenle, rahatlıkla bakarak yavaş yavaş yeniden başladım çalışmaya.

Hiç kuşku yok, her şeyin meyveye, yararlı harmana hazırlandığı bu toprağın verdiği örnek en iyi etkiyi yapacak üzerimde diye düşünüyordum. Bu güçlü öküzlerin, bu zengin çayırlarda semizlemiş ineklerin alabildiğine sakin bir gelecek vadedişine hayran kalıyordum. Tepelerin elverişli eğimlerine düzenle dikilmiş elma ağaçları bu yaz çok güzel ürünler muştuluyorlardı;

çok yakında meyvelerin zengin yükü altında dallarını nasıl eğeceklerini düşünüyordum. Bu düzenli bereketten, bu sevinçli kulluktan, bu güleç tarlalardan, bir düzen, artık gelişigüzel değil, hazırlanmış bir düzen, bir uyum, hem insanca, hem doğal bir güzellik kuruluyordu, bunun içinde neye hayran kaldığını bilmez oluyordu insan, onu düzenlemek için insanın bilgili çabasıyla özgür doğanın bereketli çatlayışı böylesine kusursuz bir anlaşmada birbirine girmişti çünkü. Hükmettiği güçlü vahşilik olmasa insanın çabasının ne anlamı kalırdı? diye düşünüyordum. Kendisini dizginleyen, gülerek lükse götüren akıllı çaba olmasa, bu taşkın özsuynun vahşi atılışı neye yarardı? -En ufak fireleri bile duyulur duruma getirecek ölçüde, bütün güçlerin çok iyi düzenleneceği, bütün harcamaların çok iyi karşılanacağı, bütün alış-verişlerin çok sıkı olacağı toprakları düşünüyordum böylece; sonra. düşümü yaşama uyguluyor, kendime bir ahlâk kuruyordum, bu ahlâksa, kendi kendinden eksiksiz biçimde yararlanmak için zekâyı zorlamasını bilmekten başka bir şey değildi.

Dünkü taşkınlıklarım nereye gömülüyor, nereye saklanıyordu o zaman? Öylesine sakindim ki, bu taşkınlıklar hiç varolmamış gibiydi. Aşkımın dalgası örtmüştü her şeyi.

Bu arada yaşlı Bocage çevremizde didinip duruyordu; yönetiyor, denetliyor, öğütler veriyordu; kendini vazgeçilmez bir adam gibi göstermek istediği fazlasıyla seziliyordu. Onu kırmamak için hesapları gözden geçirmek, sonsuz açıklamalarını dinlemek gerekti. Bununla da yetinmedi; kendisiyle birlikte toprakları gezmek zorunda kaldım. Gösterişli dürüstlüğü, sürekli söylevleri, kendinden hoşnutluğu, yaptığı doğruluk gösterileri, çok geçmeden beni sinirlendirdi; gittikçe daha çok rahatsız ediyordu, yeniden huzura kavuşmak için her şeyi yapabiliyordum artık. Ama bu sırada beklenmedik bir olay onunla olan bağıntılarıma farklı bir nitelik kazandırdı: bir akşam Bocage, oğlu Charles'ın ertesi gün çiftliğe geleceğini bildirdi.

- Ya, öyle mi? dedim ilgisizce, Bocage'ın çoluğuna çocuğuna pek aldırış etmemiştim o zamana kadar; sonra, ilgisizliğimin onu üzdüğünü, benden bir ilgi, bir şaşkınlık belirtisi beklediğini görerek:

- Son zamanlarda nerdeydi? diye sordum.

- Alençon yakınlarında, bir örnek çiftlikte, diye yanıtladı Bocage.

- Şimdi yaşı aşağı yukarı... diye başladım, o zamana kadar varlığından habersiz olduğum bu oğulun yaşını kestirmeye çalışıyor, Bocage'm sözümü kesmesine zaman bırakmak için de yeterince yavaş konuşuyordum.

- On yedisini bitirdi, dedi Bocage. Anneniz öldüğü zaman, Charles dört yaşını yeni bitirmişti daha. Ah! kocaman bir çocuk oldu şimdi; yakında babasından çok daha bilgili olacak. -Ve Bocage bir kez konuşmaya başladı mı, yorgunluğum ne kadar belirli olursa olsun, hiçbir şey onu durduramazdı.

Ertesi gün çoktan unutmuştum bunu, akşama doğru, yolculuğu daha yeni biten Charles, Marceline'le beni selamlamaya geldi. Güzel bir delikanlıydı, öyle sağlıklı zengin, öyle çevik, öyle iyi yapılıydı ki, bizim onurumuza giydiği çok çirkin kent giysileri onu fazla gülünçleştiriyor; utangaçlığı güzel pembeliğine çok az şey ekliyordu. Ancak on beşinde gösteriyordu, bakışının rengi öylesine çocuksu kalmıştı; çok açık bir biçimde, sahte utanç göstermeden konuşuyor, hem de, babasının tersine, hiçbir şey söylememek için konuşmuyordu. O ilk akşamda neler konuştuk, bilmiyorum; onu seyretmeye dalmıştım, söyleyecek hiçbir şey bulamıyordum, Marceline konuşuyordu onunla. Ama ertesi gün, ilk kez, çalışmaların başladığını bildiğim çiftliğe gitmek için, yaşlı Bocage'ın beni almaya gelmesini beklemedim.

Bir su çukuru onarılacaktı, bu çukur, küçük bir göl kadar büyüktü, suyunu kaçıırıyordu; suyun

kaçtığı yer biliniyor, çimentoyla kapatılması gerekiyordu. Bunun için de işe çukurun suyunu boşaltmakla başlamak gerekirdi, on beş yıldır yapılmamıştı bu iş. Sazanlar, yeşil sazanlar çok boldu burada, kimileri çok irileşmişler, artık suyun dibinden ayrılmaz olmuşlardı. Bunları sulu hendeklere alıştırmayı, bir bölümünü de işçilere vermeyi çok istiyordum, böylece bu sefer işe, çiftlikteki olağanüstü canlılıktan da anlaşıldığı gibi, bir balık avı zevki de ekleniyordu; dolaylardan bazı çocuklar da gelmişler, işçilere katılmışlardı. Marceline de biraz sonra gelecekti.

Ben geldiğim zaman, su epeydir alçalmaya başlamıştı bile. Bazen büyük bir titreme birdenbire yüzeyini kırıştırıyor, sonra belirsiz bir biçimde, kaygılı balıkların esmer sırtları görünüyordu. Kıyının birikintilerinde, suya girmiş çocuklar parlak bir kıraça yakalayıp duru suyla dolu kovalara atıyorlardı. Balıkların telaşı çukurun suyunu bulandırmıştı, toprağımsı, çamurluydu, gittikçe de koyulaşıyordu. Balık boldu; dört çiftlik uşağı, ellerini gelişi güzel daldırarak yakalıyordu bunları. Marceline'in gecikmesine üzüliyordum, koşup onu çağırmaı düşündüğüm sırada, bazı haykırışlar ilk yılan balıklarını haber verdi. Bir türlü yakalanmıyordu bunlar; parmaklar arasından kayıveriyorlardı. O zamana kadar kıyıda, babasının yanında kalan Charles, dayanamaz oldu; birdenbire kunduralarını, çoraplarını çıkardı, ceketini, yeleşini attı, sonra, paçalarını ve gömleğinin kollarını ta yukarılara kadar sıvayarak, kararlı bir biçimde çamurlu suya girdi. Ben de onun gibi yaptım hemen.

- Ee, Charles! diye bağırdım, dün geldiğimize iyi etmediniz mi?

Hiç yanıt vermedi, ama bana gülererek baktı, iyiden iyiye ava dalmıştı şimdiden. Az sonra, iri bir yılan balığını kıstırmak için bana yardım etsin diye çağırdım onu; balığı yakalamak için ellerimizi birleştiriyorduk. Bundan sonra, bir başkasını kıstırdık; çamurlu su yüzümüze sıçırıyordu; ba- zan birdenbire batıyorduk, su kalçalarımıza kadar çıkıyordu; çok geçmeden iyice ıslandık. Oyunun devinimi içinde birkaç çığlık, birkaç tümce çıkıyordu ancak ağızlarımızdan; ama, günün sonunda, Charles'a artık "sen" dediğimi fark ettim, buna ne zaman başladığımı da pek bilmiyordum. Bir arada çalışmamız, birbirimiz üzerinde uzun bir konuşmanın öğretebileceğinden çok daha fazlasını öğretmişti bize. Marceline hâlâ gelmemişti, gelmedi de, ama onun yokluğuna üzülüyordum artık; hattâ Marceline'in varlığı keyfimizi biraz bozardı gibime geliyordu.

Hemen ertesi gün çiftlikte Charles'ı aramaya çıktım. İkimiz de korulara doğru yöneldik.

Topraklarımızı iyi bilmezdim, daha iyi tanımaya da çalışmazdım, Charles'ın çiftlik kiralalarının bölünüşü gibi bunları da iyi bildiğini görünce çok şaşım, hiç aklıma getirmediğim şeyleri, altı çiftçim olduğunu, on altı, on yedi bin frank çiftlik kirası alabileceğimi, bunun ancak yarısını alabilmemin, hemen her şeyin onarımlara, ara masraflara gitmesinden ileri geldiğini anlattı. Ekinleri gözden geçirdiği sırada bazı gülümsemeleri, topraklarımın önceleri umduğum, Bocage'ın da anlatmaya çalıştığı kadar iyi olduklarından kuşkuya düşürdü beni. Charles'ı bu konuya yönelttim, Bocage'da sinirime dokunan bu tümüyle yararlılığa dönük zekâ, bu çocukta beni eğlendirdi. Her gün yeniden başladık gezintilerimize; çiftlik genişti; bütün köşeleri iyice gözden geçirdikten sonra, işe daha yöntemli olarak yeniden başladık. Charles, iyi bakılmamış bazı tarlaları, katırtırnaklarıyla, kötü otlarla, dikenlerle dolmuş alanları görünce duyduğu öfkeyi saklamıyordu; toprağı boş bırakmaya duyduğu kını bana da geçirmesini, kendisiyle birlikte daha iyi düzenlenmiş ekinler düşletmeyi bildi.

- Ama, diyordum ilk günlerde, bu kötü bakımın zararını gören kim? Yalnız çiftçi, öyle değil mi? Gelirin değişmesi kira bedelini değiştirmez nasıl olsa.

Charles biraz sinirleniyordu: -Bu işten hiçbir şey anlamıyorsunuz, diye yanıtlamaktan

çekinmiyordum- ben de hemen gülümsüyordum. -Siz yalnız geliri göz önünde bulunduruyor, anamalin bozulduğunu görmek istemiyorsunuz. Topraklarınız kötü ekildikçe, değerleri de ağır ağır düşüyor.

- Daha iyi ekilebilseler, daha fazla gelir getirebilselerdi, çiftçi de bu işe girişirdi herhalde; ellerinden geldiği kadar fazla ürün almaya yan çizemeyecek kadar düşkünlük çıkarlarına.

- Ama el emeğinin artacağını hesaba katmıyorsunuz, diye sürdürüyordu Charles. Bu topraklar bazen çiftlikten uzaktır. Ekilince hiçbir şey getirmez, ya da çok az getirir, ama ekilse bozulmazdı hiç değilse.

Konuşma böylece sürerdi. Bazı bazı, bir saat boyunca, tarlaları adımlarken aynı şeyleri yineleyip durur gibi olurduk; ama dinlerdim, yavaş yavaş bilgimi arttırırdım.

- Her neyse, bu senin babam ilgilendirir, dedim ona bir gün, sabrım tükenmişti. Charles biraz kızardı:

- Babam yaşlıdır, dedi; yapıların bakımına, kiralaların iyi alınmasına göz-kulak olmak bile fazla onun için. Onun görevi burada yenilik yapmak değil.

- Peki, sen hangi yenilikleri istiyorsun? diye sürdürdüm. Ama o zaman da yanıt vermekten kaçınır, bu işten anlamadığını ileri sürerdi; uzun ısrarlardan sonra, düşüncesini açıklamak zorunda bıraktırdım onu.

- Boş bıraktıkları bütün toprakları çiftçilerin elinden almalı, öğüdünü verirdi en sonunda. Çiftçilerin kimi tarlaları boş bırakmaları, size verdikleri kiradan çok daha fazlasını kazandıklarını gösterir; toprakların kendilerinde kalmasını isterlerse, kira bedellerini yükseltmeli. -Herkes tembel bu memlekette, diye eklerdi.

Sahibi bulunduğum altı çiftlikten, gezmeyi en çok sevdiğim, Moriniere'e bakan tepede bulunandı; Valterie'ydi adı; ona bakan çiftçi, sevimsiz bir adam değildi, seve seve konuşurdum onunla. Moriniere'e daha yakın olan "Şato çiftliği" adındaki çiftlik, bir yarı-yarıcılık kuralınca, yarı yarıya kiralanmıştı, bu çiftlikte, mal sahibi bulunmadığı için, hayvanların bir bölümü Bocage'a kalıyordu. İçimde güvensizlik doğmuştu bir kez, dürüst Bocage'dan bile kuşkulanmaya başlıyordum artık, beni aldatmasa bile, birçoklarının aldatmasına göz yumuyordu. Bana bir at, bir de inek ahır ayrılmıştı, orası öyle, ama çok geçmeden, bunlar çiftçiye benim yulafımla, benim otumla kendi ineklerini, kendi atlarını beslemesini sağlamak için uydurulmuş gibi geldi bana. O zamana kadar Bocage'ın arada sırada verdiği en gerçeğe uymaz haberleri iyilikle dinlemiştim; ölümleri, kusurları, hastalıkları, her şeyi, her şeyi kabul ediyordum. Çiftçinin ineklerinden birinin benim ineğim oluvermesi için hayvanın hastalanmasının yetebileceğini düşünmemiştim hiç, benim ineklerimden birinin çiftçinin ineği oluvermesi için çok sağlam bir inek olmasının yeteceği de aklıma gelmemişti; bununla birlikte, Charles'ın bazı dikkatsiz sözleri, bazı kişisel düşünceleri beni aydınlatmaya başladı; aklım, bir kez uyandıktan sonra, hızla çalışmaya başladı.

Benim sözüm üzerine, Marceline bütün hesapları inceden inceye gözden geçirdi, ama hiçbir kusur bulamadı; Bocage'ın dürüstlüğü de buna sığmıyordu. -Ne yapmalı? - Oluruna bırakmalı. - Ama hiç değilse, için için kızdığımından, şimdi pek belli etmeden, hayvanlara dikkat ediyordum.

Dört atım, on ineğim vardı; kaygılanmam için bu kadarı yeterdi. Bu dört attan biri, üç yaşını geçmiş olmasına karşın, hâlâ "tay" diye adlandırılıyordu; ben bu atla ilgilenmeye başlarken, günün birinde onun eğitilmeye gelmediğini, hiçbir işe yaramayacağını, yapılacak en doğru şeyin onu baştan atmak olduğunu söylediler. Kuşkulanacağımı bilmişçesine, ona küçük bir arabanın ön bölümünü kırdırtmışlar, ayaklarını kanattırmışlardı.

O gün öfkemi gemlemekte güçlük çektim, beni tutan şey de, Bocage'ın huzursuzluğu oldu. Ne olursa olsun, kötü niyetten çok zayıflık onunki, diye düşünüyordum, suç uşaklarda; ama yönetildikleri duygusu yok içlerinde.

Avluya, tayı görmeye çıktım. Onu döven bir uşak, yaklaştığımı duyunca okşamaya başladı; hiçbir şey görmemiş gibi davrandım. Attan anlamazdım pek, ama bu tay bana güzel görünüyordu; açık doru bir yarım kandı, boylu bosluydu, çok canlı gözleri, kuyruğu gibi sarı denilebilecek bir yelesi vardı. Yaralı olmadığını anladım, sıyrıklarının sarılmasını söyledim, bir sözcük bile ekmeden uzaklaştım.

Akşam, Charles'ı görür görmez, at hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalıştım.

- Bence çok uslu bir hayvan, dedi; ama ona nasıl davranılacağını bilmiyorlar; kudurtacaklar zavallıyı.

- Sen olsan nasıl davranırdın?

- Beyefendi sekiz gün bana bırakır mısınız bu hayvanı? Her şeyi üzerime alıyorum.

- Ne yapacaksın?

- Göreceksiniz.

Ertesi gün, Charles tayı çayıra, çok güzel bir ceviz ağacının gölgesinde dere kıyısında bir köşeye götürdü, sonra ben de Marceline'i alıp geldim. En canlı anılarımdan biridir bu. Charles, birkaç metrelik bir iple, sağlamca toprağa çakılmış bir kazığa bağlamıştı tayı. Tay çok sinirliydi, bir zaman azgınca çırpınmıştı anlaşılan, ama şimdi uslanmıştı, yorgundu, daha sakin bir yürüyüşle dönüp duruyordu. Yürüyüşü şaşılacak derecede çevikti, seyredilmesi hoştu, bir dans gibi çekiyordu insanı. Charles, halkanın ortasında, ipin dönüşlerinden hızlı bir sıçrayışla kaçınarak, onu sözle kışkırtıp, sözle yatıştırıyordu; iri bir kırbaç tutuyordu elinde, ama kullandığını görmedim. Görünüşünde, devimlerinde her şey, gençliğiyle, neşesiyle, insanı zevkle coşturan bir hava veriyordu bu işe. Birdenbire, nasıl oldu bilmem, hayvanın sırtına biniverdi; hayvan yürüyüşünü yavaşlatmış, sonra da durmuştu; o da onu okşamıştı biraz; sonra birdenbire atın üstünde gördüm, güvenle doluydu, yelenin üstünde iğreti bir duruşu vardı, eğilmiş, gülüyor, okşayışını sürdürüyordu. Tay bir an tepinir gibi olmuştu; şimdi düzenli bir yürüyüşle yürüyordu, öyle güzel, öyle çevikti ki, Charles'ı kısıkanıyordum, kendisine de söyledim bunu.

- Birkaç gün daha alıştırdık mı eyere sinirlenmez olur; iki hafta sonra bayan bile ona binmeyi göze alacaktır: bir dişi kuzu gibi yumuşak başlı olacak.

Doğru söylüyordu; birkaç gün sonra, at kendini okşattırıyor, eyerlettiriyor, hiç ürkmeden isteneni yapıyordu, durumu böyle bir şeye elverseydi, Marceline bile binebilirdi ona.

-Beyefendi bir denesenez iyi olur, dedi Charles bana.

Hiçbir zaman tek başıma yapmadığım bir şeydi bu; ama Charles çiftliğin başka bir atını da kendisi için eyerleyeceğini söyledi; onunla dolaşmak zevki daha ağır bastı.

İlk gençliğimde beni binicilik derslerine götürmüş olduğu için ne kadar minnettar kaldım anneme! Bu ilk derslerin uzak anısının yardımı dokundu. At üstünde olmaktan fazla bir şaşkınlık duymuyordum; az bir zaman sonra hiçbir korkum yoktu, rahattım. Charles'ın bindiği at daha ağırdı, cins değildi, ama çirkin de sayılmazdı; Charles da iyi ata biniyordu doğrusu. Her gün biraz gezmeyi alışkanlık durumuna getirdik; daha çok sabah erkenden, çiğlerden parlayan otlar üzerinde gidiyor, koruların sonuna varıyorduk; sıırıslıklam findık dalları, sarsılınca bizi ıslatıyor, ufuk birdenbire açılıyordu; geniş Auge vadisiydi karşımızdaki; uzakta, denizin varlığı seziliyordu. Attan inmeden, bir an duruyorduk; doğan güneş sisleri renklendiriyor, aralayıp, dağıtıyordu; sonra gene atları dört nala sürüyor, çiftliğe gelince oyalanıyorduk; çalışma yeni

başlıyordu; işçilerden önce gelmenin, onlara hükmetmenin şu mağrur sevincini duyuyorduk; sonra, birdenbire ayrılıyorduk onlardan; ben Moriniere'e dönüyordum, Marceline tam bu sıralarda kalkıyordu.

Havadan sarhoş, hızdan şaşkın, ellerim, ayaklarım şehvetli bir yorgunluk nedeniyle biraz uyuşmuş, aklım sağlıkla, iştahla, tazeliğe dolu dönüyordum. Marceline eğlencemi beğeniyor, destekliyordu. Dönünce, beni beklerken oyalandığı yatağın yanına bir ıslak yaprak kokusu getiriyordum, çok hoşlanıyordu bundan, öyle söylüyordu. Gezintimizi, tarlaların uyanışını, çalışmanın başlayışını anlatıyordum, o da dinliyordu. Benim yaşadığımı duymaktan, yaşamak kadar zevk alıyordu, öyle görünüyordu. -Çok geçmeden bu zevkini kötüye kullandım; gezintilerimiz uzadı, kimi zaman ancak öğleye doğru döner oldum.

Bununla birlikte, gün sonu ile akşam saatlerini derslerimi hazırlamaya ayırıyordum elden geldiğince. Çalışmam ilerliyordu; bu çalışmadan memnundum, ilerde derslerimin bir kitapta toplama çabasına değmesini olanaksız bulmuyordum. Bir tür doğal tepkiyle, yaşamım düzenlenip kurala bağlanırken, çevremdeki her şeyi düzenleyip kurala bağlamaktan hoşlanırken, Gotların silinmiş ahlâkına gittikçe daha çok vuruluyordum, çalışmam boyunca, ileride çok başıma kakılan bir gözüpeklikle, bilisizliği övmekle, onun savunmasını yapmakla uğraşırken, benliğimde olduğu gibi çevremde de bana onu anımsatabilecek her şeyi silmeye olmasa bile, hükmün altına alabilmeye çalışıyordum. Bu bilgeliği, ya da bu çılgınlığı nerelere kadar götürmedim?

Kira anlaşmaları Noel'de bitecek olan iki çiftçim, anlaşmayı yenilemek isteğiyle beni görmeye geldi; kural gereği "kira anlaşması" denilen kâğıdı imzalamak söz konusuydu. Charles'ın kesin düşünceleriyle güçlü, günlük konuşmalarıyla kışkırtılmış durumdaydım, çiftçileri kararlılıkla bekliyordum. Onlarsa, bir çiftçinin yerini doldurmanın güçlüğüne güveniyorlardı, kiranın azaltılmasını istediler ilkin. Bu yüzden, onlara kendi elimle yazdığım "anlaşmalar"ı okuduğum zaman, çok şaşırdılar, burada yalnız kiraların indirilmesine karşı çıkmakla kalmıyor, hiç kullanmadıklarını gördüğüm bazı toprak parçalarını da geri alıyordum ellerinden. Önce bunu gülerек karşılar gibi davrandılar: şaka ediyordum. Bu toprakları ne yapacaktım? Hiçbir değerleri yoktu; bu toprakları kullanmamaları, kullanılmayacak durumda olmalarındandı. Sonra, ciddi olduğumu görünce, dayattılar; ben de dayattım. Gideceklerini söyleyerek beni ürküteceklerini sandılar. Ben de bu sözü bekliyordum:

- Pekâlâ, canınız isterse gidin! Sizi tutan yok, dedim. Kira anlaşmalarını alıp gözlerinin önünde yırttım.

Omuzlarımda yüz hektardan fazla bir toprakla kaldım böylece. Bir zamandır, onları dolaylı olarak da olsa Charles'a vereceğimi düşünerek, yüksek yönetimlerini Bocage'a bırakmayı tasarlıyordum: kendim de bu işle uğraşmak niyetindeydim; öte yandan o kadar düşünmemiştim de: işin tehlikesi bile çekiyordu beni. Çiftçiler ancak Noel'de gideceklerdi; o zamana kadar bir yolunu bulurduk. Charles'a durumu bildirdim; sevinci keyfimi kaçırdı hemen; sevincini saklayamamış, bu sevinç bana fazla genç olduğunu da göstermişti. Zaman şimdiden sıkıştırıyordu; toprağın sürülmesi için ilk ürünlerden sonra tarlaların boşaldığı günlerdeydik. Kurulu bir anlaşmaya göre, çıkan çiftçinin çalışmalarıyla yeni çiftçininkiler yan yana yürür, birincisi, harmanlar kaldırılır kaldırılmaz, toprağı parça parça bırakır. Kovulan iki çiftçinin, bir tür öç duygusuyla hırçınlık göstermelerinden korkuyordum; tam tersine, kusursuz bir hatıraseverlik gösterdiler bana (bunda nasıl bir yarar gördüklerini de ancak sonradan öğrendim). Pek yakında bana geçecek olan topraklar üzerinde sabah akşam dolaşıp durmak için bu durumdan yararlandım. Güz başlıyordu; toprağın sürülmesini, tohumların atılmasını hızlandırmak için daha fazla adam tutmak gerekmiş, sürgüler, silindirler, sabanlar, satın

almıştık; at üstünde dolaşıp duruyor, çalışmalara göz-kulak oluyor, yönetmekten, emir vermekten zevk alıyordum.

Bu arada yakın çayırlarda çiftçiler elmaları topluyorlardı; elmalar düşüyor, sık otlar içinde yuvarlanıyorlardı, hiçbir yıl böylesine bereketli olmamışlardı; eldeki işçiler yetmiyor, komşu köylerden işçiler geliyordu, sekizer günlüğüne tutuyorlardı onları; bazı bazı Charles'la ben de, onlara yardım ederek eğleniyorduk. Kimileri, gecikmiş meyveleri düşürmek için dalları sıriklarla dövüyorlardı; kendiliğinden düşmüş, fazla olgun, çoğu zaman yüksek otlar arasında ezilmiş meyveler ayrı toplanıyordu; bunları çiğnemedi yürümeye olanak yoktu. Çayırdan yükselen koku kekre ve tatlımsıydı, sürülen toprakların kokusuna karışıyordu.

Güz ilerliyordu. Son güzel günlerin sabahları, en serin, en duru sabahlardır. Bazı bazı ıslak hava uzakları mavileştiriyor, daha da uzaklaştırıyor, bir küçük gezintiyi bir yolculuğa dönüştürüyordu; çevre büyümüş gibi görünüyordu; bazı bazı da tersine; havanın anormal saydamlığı ufukları daha yakın kılıyordu; bir kanat vuruşuyla ulaşılabilirdi nerdeyse; ikisinden hangisi daha fazla bitkinlik vermekteydi, bilmem. Çalışmam aşağı yukarı bitmişti; hiç değilse, onu daha büyük bir rahatlıkla bir yana bırakabilmek için böyle söylüyordum. Çiftlikte geçirmedim zamanları Marceline'in yanında geçiriyordum artık. Birlikte bahçeye çıkıyor, ağır ağır yürüyorduk, o bitkindi, koluma giriyordu; gidip bir kanepeye oturuyorduk; akşamın ışıkla doldurduğu küçük vadi olduğu gibi görünüyordu buradan. Sevgiyle omzuma yaslanıyordu, akşama kadar böylece, içimizde günün eridiğini duya duya, kımıldamadan, konuşmadan, oturuyorduk.

Bazı bazı, bir esintinin sakin bir suyu kırıştırması gibi, alnında en hafif türünden bir heyecan okunuyordu; içinde anlaşılmaz bir biçimde yeni bir yaşamın titreyişini dinliyordu; derin, duru bir suya eğilir gibi üzerine eğiliyordum, burada, ta derinlere kadar, aşk görünüyordu. Ah! bu görüşüm mutluluksa, onu hemen, birbirine yaklaşmış ellerle, boşu boşuna, akan bir suyu tutmak ister gibi tutmak istedim; ne var ki, daha şimdiden, mutluluğun yanında, aşkımlı renklendiren, ama güzün renklendirişi gibi renklendiren başka bir şeyin varlığını duyuyordum.

Güz ilerliyordu. Her sabah biraz daha ıslak olan otlar artık güneş doğar doğmaz kurumuyordu; şafak söküne ak oluyorlardı. Ördekler, hendeklerin sularında kanat çırpıyorlardı; yabanıl bir biçimde çırpıyorlardı; bazı bazı doğruldukları, zorlu çığlıklar kopararak, şamatacı bir uçuşla Moriniere'in bütün çevresini dolaştıkları görülüyordu. Bir sabah onları göremedik; Bocage içeriye kapatmıştı onları. Charles böyle her güz, kuşların göç zamanında kapatıldıklarını söyledi. Birkaç gün sonra hava değişti. Bir akşam, birdenbire, bir esinti, bir deniz soluğu oldu bu, kuzeyi ve yağmuru getiren, göçmen kuşları götüren, güçlü, tüm bir soluk. Marceline'in durumu, yeni bir yerleşmenin gerektirdiği işler, derslerim hakkındaki ilk kaygılarım bizi şimdiden kente çağırıyordu. Erken başlayan kötü mevsim bizi kovdu.

Çiftlik işleri Kasım içinde geri dönmemi gerektiriyordu, orası öyle. Bocage'ın kış hazırlıklarını öğrenince çok kızıştım; Charles'ı gene örnek çiftliğe yollamak düşüncesinde olduğunu söyledi, ileri sürdüğüne göre, orada öğreneceği çok şey vardı; uzun uzun konuştum, bulduğum bütün kanıtları kullandım, ama caydıramadım onu; Charles'ın

biraz erken dönebilmesi için öğrenim süresini kısaltmaktan fazlasını kabul etmedi. Bocage büyük çabalar harcamadan iki çiftliğin işletilemeyeceğini saklamıyordu ama, söylediğine göre, güvenilir iki köylü kestirmişti gözüne, onları emrine alacaktı; hemen hemen çiftçi, hemen hemen yarıcı, hemen hemen uşak olacaktı bunlar; bu iş çevrede iyi sayılamayacak kadar yeni bir şeydi; ama bunu isteyen bendim, öyle söylüyordu. -Bu konuşma Ekim sonlarında olmuştu. Kasımın ilk günlerinde, Paris'e dönüyorduk.

II

Passy yakınında S. Sokağına yerleştik. Bize Marceline'in kardeşlerinden birinin salık vermesi üzerine Paris'e son uğrayışımızda görebildiğimiz daire, babamın bıraktığı daireden çok daha büyüktü. Marceline biraz kaygılandı, yalnız kiranın yüksekliğinden değil, bu yüzden yapacağımız masrafları düşünerek. Bütün kaygılarının karşısına yapmacık bir geçicilik nefreti çıkarıyordum; buna kendimi de inandırmaya çalışıyor, bile bile abartmaya kaçırıyordum. Yerleşmemizin yol açacağı değişik masraflar bu yıl gelirlerimizi aşacaktı kuşkusuz; ama baştan fena olmayan servetimiz daha da artacaktı nasıl olsa; bunun için de derslerime, kitabımın yayımlanmasına, hattâ, hem de çılgınca! çiftliklerimin yeni verimlerine güveniyordum. Böylece, hiçbir masraftan kaçınmadım, her birinde kendimi biraz daha fazla bağladığımı, duyabileceğim, ya da duymaktan korktuğum her türlü başıboşluğu böylece sileceğimi düşündüm.

İlk günlerde, sabahtan akşama kadar bütün zamanımızı alış-verişlerle geçiriyorduk; Marceline'in kardeşi çok nazik davrandı; bizi birçoklarından kurtarmak için yardımını sunduysa da Marceline kendini çok yorgun bulmakta gecikmedi. Sonra, yerleşir yerleşmez, dinlenmesi zorunlu olmakla birlikte, konuk üstüne konuk ağırlamak zorunda kaldı; o zamana kadar uzakta yaşamış olmamız, gelip gidenleri büsbütün çoğaltıyordu, Marceline de toplum yaşamı alışkanlıklarını yitirmişti, ne konukluk süresini kısaltmasını biliyor, ne de kapısını kapatmayı göze alabiliyordu; akşamları, onu bitkin buluyordum; nedenini bildiğim bir yorgunluk yüzünden kaygılanmadım ama, hiç değilse bu yorgunluğu azaltmaya çalıştım, onun yerine konuk ağırlıyordum, hiç hoşuma gitmiyordu bu iş, konukluğa gitmekse hiç mi hiç hoşuma gitmiyordu.

Hiçbir zaman parlak bir konuşmacı olmadım; salonların hafifliği, anlayışları, hoşlanamayacağını bir şeydi; bununla birlikte, eskiden kimi salonlara pekâlâ gidip gelmişim, ama o zamanlar ne kadar uzaklardaydı! O zamandan beri ne olmuştu? Başkalarının yanında kendimi durgun, üzgün, küskün, hem rahatsız edici, hem de rahatsız buluyordum. Görülmedik bir talihsizlikle, daha o zamanlarda bile gerçek dostlarım saydığım sizler de Paris'te değildiniz, üstelik uzun zaman dönmeyecektiniz daha. Sizlerle daha iyi mi konuşurdum? Beni benden daha iyi mi anlardınız? Ama içimde büyüyenler üzerinde söylediklerimin nesini biliyordum ki daha? Gelecek son derece güven vericiydi benim için, kendimi böylesine geleceği egemen saydığım hiç olmamıştı.

Hem daha anlayışlı olsam bile, kendim için Hubert'de, Didier'de, Maurice'te, benim kadar sizin de tanıyıp yargıladığımız daha birçoklarında nasıl bir destek bulabilirdim? Onlara kendimi anlatmamın olanaksızlığını çabuk anladım. Daha ilk konuşmalarımızda, yapay bir kişi rolü oynamak, yapmacık görünmek korkusuyla, hâlâ "ben" sandıklarına benzemek zorunda olduğumu gördüm, beni buna zorlayanlar da onlardan başkası değildi; rahat etmek için, benim diye gösterdikleri düşünce ve beğenileri sürdürüyormuş gibi göründüm, insan aynı zamanda hem içten olup hem de içtenmiş gibi görünemez.

Kendi alanımdan olanlarla, arkeolog ve dilcilerle görüşmekten daha çok hoşlanıyordum, ama onlarla konuşmaktan da güzel tarih sözcükleri karıştırmanın verdiği zevkten, heyecandan daha fazla bir zevk, bir heyecan bulamadım. İlkin, kimi romancı ve ozanlarda daha dolaysız bir yaşam anlayışı bulabileceğimi ummuştum; ama bu anlayışta olsalar bile pek gösterdikleri yoktu; bana öyle geliyordu ki, birçokları hiç de yaşamıyor, yaşar gibi görünmekle yetiniyorlardı, yaşamı yazı

yazma yolunda üzücü bir engel gibi göreceklerdi,nerdeyse. Bundan dolayı onları ayıplayamazdım; kusurun bende olmadığını söylemiyorum.. Hem ben kendim "yaşamak"tan ne anlıyordum? - Bana öğretilmesini istediğim de buydu işte. -Şu ya da bu, kişiler yaşamın çeşitli olaylarından söz ediyorlardı, bu olaylara neden olan şeyden söz ettikleri yoktu hiç.

Beni aydınlatmaları gereken birkaç filozofa gelince, onlardan ne beklenebileceğini çoktandır biliyordum; ister matematikçi, ister yeni Kantçı olsunlar, yaşamın akıllara şaşkınlık veren gerçeğinden elden geldiğince uzak duruyorlar, cebir bilgininin ölçtüğü nesnelere varlığıyla ilgilenmediği gibi onlar da bu gerçekle ilgilenmiyorlardı.

Marceline'in yanına dönünce, böyle kişilerle düşüp kalkmaktan duyduğum sıkıntıyı hiç de saklamıyordum.

- Hepsi birbirine benziyor, diyordum. Her biri ötekilerin yaptığını yapıyor. Biriyle konuştum mu birçoklarıyla birden konuşuyormuşum gibime geliyor.

- Ama dostum, herkesin başkalarından farklı olmasını isteyemezsiniz ki, diye yanıt veriyordu Marceline.

- Birbirlerine ne kadar benziyorlarsa, benden de o kadar ayrılıyorlar.

Sonra daha kederli bir havayla sürdürüyordum sözlerimi:

- Hiçbiri hasta olmasını bilemedi. Yaşıyorlar, yaşar ve yaşadıklarını bilmez gibi bir tutumları var. Öte yandan, onların yanına geleli beri ben de yaşamıyorum artık. Örneğin bugün ne yaptım? Saat dokuz der demez sizden ayrılmak zorunda kaldım: gitmeden önce azıcık kitap okumaya zor zaman buldum; günün en iyi dakikaları bunlardı. Kardeşiniz beni noterde bekliyordu; noterden sonra da bırakmadı; onunla birlikte halıcıyı görmek zorunda kaldım; mobilyacı da huzurumu kaçırdı; ancak Gaston'da ayrıldım kendisinden; Quartier Latin'de Philippe'le yemek yedim, sonra kahvede beni bekleyen Louis'yi buldum: onunla birlikte Théodore'un saçma dersini dinledim, çıkışta da kendisini kutladım; Pazar çağrısını geri çevirebilmek için kendisiyle Arthur' e gitmek zorunda kaldım: Arthur'le bir suluboya sergisine gittim; Albertine'in, Julie'nin evlerine kartlar bıraktık. Bitkin bir durumda dönüyorum, İşte sizi de kendim kadar yorgun buluyorum, öyle ya Adeline'i, Marthe'ı, Jeanne'ı, Sophie'yi gördünüz. Akşam, şimdi, bugün yaptıklarımı gözden geçirince, günümü öylesine yararsız buluyorum, bana öylesine boş görünüyor ki, onu yeniden yakalayivermek, ona saati saatine yeniden başlamak isteği doğuyor içimde, ağlayacak derecede kederliyim bu yüzden.

Bununla birlikte, *yaşamak*'tan ne anladığımı da, huzursuzluğumun gerçek nedeninin daha geniş, daha havalı, daha az zorlama, başkasına daha az kulak asan bir yaşamdan aldığım tat olup olmadığı da söyleyemezdim; bu giz çok daha gizemliymiş gibi geliyordu bana: bir dirilmişin gizi diye düşünüyordum, çünkü ölümler arasından gelmiş biri kadar yabancı kalıyordum başkalarının arasında, ilkin oldukça acılı bir huzursuzluk duyuyordum; ama çok geçmeden yepyeni bir duygu gün ışığına çıktı. İnanın, göklere çıkarılmama yol açan çalışmaların yayımlanışı sırasında hiçbir gurur duymamıştım. Şimdi duyduğum gurur muydu? Belki de; ama hiç değilse hiçbir kendini beğenmişlik bulutu karışmıyordu içine. İlk kez, kendi değerimin bilincine varmamdandı bu: beni ötekilerden ayıran, ötekilerden seçen şey, önemliydi; benden başka hiç kimsenin söylemediği, söyleyemeyeceği şey, benim söyleyeceğim şeydi.

Çok geçmeden derslerim başladı; konu beni sürüklediği için, ilk dersimi bütün yeni tutkumla şişirdim. Son Latin uygarlığından söz ederken, sanat kültürünü anlattım, bunun için halkın kaynağına çıktım, kültür önce kanlı canlılığı, sağlık bolluğunu belirtir, sonra donar, sertleşirdi, aklın doğayla kusursuz bağıntılar kurmasını baltalar; sürekli yaşam görünüşü altında yaşam

azalışını saklar, içinde huzuru kaçmış aklın sararıp solduğu bir km oluşturur, akıl bu kının içinde ışsızlıktan solar, sonra da ölürdü. En sonunda düşüncemi sonuna kadar götürüyor: kültür yaşamdan doğup yaşamı öldürür, diyordum.

Tarihçiler, kendi deyimleriyle, fazla hızlı genelleme eğilimimi kınadılar. Başkaları yöntemimi ayıpladı; beni alkışlayanlarsa, en az anlayanlardı.

Menalque'ı ilk kez dersimden çıkınca gördüm. Hiçbir zaman fazla düşüp kalkmamıştım onunla, evlenmemden az bir zaman önce de, bizi bazan kendisinden bir yıl yoksun bırakan şu uzak ülke keşiflerinden birine gitmişti gene. Eskiden pek hoşlanmazdım ondan; pek güvenli görünür, yaşamıma da ilgi göstermezdi. Bunun için onu ilk dersimde görünce şaşım. Önceleri beni kendisinden uzaklaştıran saygısızlığı bile hoşuma gitti, bana gülümsemesi de çok ender gülümsediğini bildiğim için daha sevimli güründü. Az bir zaman önce, saçma, yüz kızartıcı bir dava, gazetelerin ona çamur atmaları için kolay bir fırsat olmuştu; hor görüsü ve üstünlüğü yüzünden kırılan kişiler, hınçlarını almak için bu bahaneye sarılmışlardı; en çok kızdıkları şeyse, onun bunlara hiç aldırmasındı.

- Bırakalım, başkaları da haklı olsun, diyordu aşağılamalar karşısında, başka hiçbir şeyleri olmamanın verdiği üzüntüyü bununla gidersinler.

Ama "seçkin toplum" sinirlendi ve, şu beylik deyimle, "kendi kendilerine saygısı olanlar" ondan yüz çevirmek, böylece hor görüşüne karşılık vermek gerektiğine inandılar. Bu da fazladan bir neden oldu benim için: beni ona doğru çeken gizli bir güç vardı, onu herkesin önünde, dostça öptüm.

Kiminle konuştuğumu görünce, can sıkıcı son kişiler de çekildiler; Menalque'la yalnız kaldım.

Sinirlendirici eleştirilerden, budalaca övgülerden sonra, onun dersim konusundaki bazı sözleri beni rahatlatı.

- Eskiden hayran olduğunuzu şimdi yakıyorsunuz, dedi. Bu iyi. Bunda geç kaldınız; ama alev geç çıktığı kadar da iyi beslenmiş durumda. Daha sizi iyice tanıyıp tanımadığımı bilmiyorum; ama merak uyandırıyor bende. Konuşmayı pek sevmem ya sizinle konuşmak isterdim. Bu akşam yemeği benimle yer misiniz?

- Sevgili Menalque, evli olduğumu unutmuşa benziyorsunuz, diye yanıtladım.

- Evet, doğru, dedi; bana yaklaşmanızdaki dostça içtenliğe bakarak daha özgür olduğunuzu sanmıştım.

Onu kırmış olmaktan, en çok da zayıf görünmekten korktum; yemekten sonra kendisiyle buluşabileceğimi söyledim.

Paris'te her zaman bir yolcu gibi bulunan Menalque, otelde kalıyordu; kalacağı günler için, birkaç odayı bir daire gibi düzenlettirmişti; kendi uşakları vardı, ayrı yemek yiyor, ayrı yaşıyordu, duvarlara, çirkinliği kendisini boğan mobilyaların üzerine, Nepal'den getirdiği kumaşlar örtmüştü, bunları bir müzeye armağan edinceye kadar kirleteceğini söylüyordu. Onun yanına gelmekte o kadar acele etmişim ki, girdiğim zaman hâlâ sofrada buldum kendisini; yemekte rahatsız ettiğim için özür dileyince:

- Ama yemeğime ara vermek niyetinde değilim, sizin de yemeğimi bitirmeme ses çıkarmayacağınızı umarım, dedi. Akşam yemeğine gelseydiniz Şiraz şarabı ikram ederdim size. Hafız'ın şiirlerinde övdüğü şarabı, ama şimdi çok geç; bu şarabı içmek için aç olmak ister; likör içer misiniz bari?

Kendisinin de içeceğini düşünerek kabul ettim; sonra, bir tek kadeh getirildiğini görünce,

şaştım:

- Kusura bakmayın, dedi, ben hemen hemen hiç içmem.
- Sarhoş olmaktan korkmuyorsunuz ya?
- Hayır, diye yanıtladı, tam tersine! Daha güçlü bir sarhoşluk için saklarım kendimi; uyanıklığımı ona saklarım.

- Ve başkalarına içki verirsiniz.

Gülümsedi.

- Herkesten kendi erdemlerimi isteyemem, dedi. Onlarda kendi kusurlarımı bulursam, bu da yeter.

- Ama sigara içersiniz herhalde?

- Ondan da hoşlanmam. Kişiliksiz, olumsuz bir sarhoşluktur o, elde edilmesi de fazla kolaydır; sarhoşlukta coşkunculuk ararım ben, bir yaşam azalması değil. Bunu bırakalım. Ben nerden geliyorum, biliyor musunuz? Biskra'dan. Az bir süre önce buralara sizin de uğradığınızı öğrenince, izinizi sürmek istedim. O kör bilgin, o kitaplık kurdu Biskra'ya ne yapmaya gelmişti? Ben ancak bana verilen gizleri saklarım; kendim öğrendiğim şeylere karşı merakım sınırsızdır, ne diye saklayayım. Her yerde araştırdım, soruşturdum böylece. Merakım, bana sizi yeniden görme isteğini verdiği göre, işime yaradı demektir, öyle ya, eskiden herkes gibi bir bilgin olarak tanırdım sizi, şimdi ise sizi görmem gerektiğini biliyorum... bunun nedenini açıklamak size düşer.

Kızardığımı sezinledim.

- Hakkımda ne öğrendiniz, Menalque?

- Bilmek mi istiyorsunuz? Ama hiç korkunuz olmasın! Dostlarınızı da, benimkileri de tanıdığınıza göre, sizden hiç kimseye söz etmeyeceğimi bilmeniz gerekir. Dersiniz anlaşıldı mı anlaşılmadı mı gördünüz!

- Ama şimdilik, sizinle başkalarından daha fazla konuşabileceğimi gösteren hiçbir şey yok, dedim sabırsızlıkla. Hadi! Hakkımda ne öğrendiniz?

- Bir kez, hastaydınız.

- Bunun hiç...

- Yok! bu bile çok önemli. Sonra bana daha çok yalnız ve kitapsız çıktığınızı (işte burada hayranlık duymaya başladım size), ya da, yalnız olmadığınız zaman, karınızdan çok, çocuklarla dolaştığınızı söylediler. Kızarmayın, yoksa gerisini anlatmam.

- Siz bana bakmadan anlatın.

- Çocuklardan biri -adı Mokter'di yanılmıyorsa- ender bulunur derecede güzel, eşi bulunmaz derecede hırsız ve düzenbaz bir çocuk, hakkınızda çok şeyler bilir gibi göründü bana; güvenini kazandım, satın aldım, bu da bilirsiniz, kolay bir iş değildir, çünkü yalan söylemediğini söylerken bile yalanlar kıvrıyordu sanırım... Hakkınızda anlattıkları doğru muydu, siz söyleyin.

Menalque bu arada kalkmış, bir çekmecedен küçük bir kutu çıkarmıştı, bu kutuyu açtı.

- Bu makas sizin miydi? dedi, biçimsiz, paslı, kırık, bükük bir şey uzattı bana; Mokter'in benden aşırıldığı küçük makası tanımakta güçlük çekmedim.

- Evet; öyle, karımın makası.

- Bunu kendisiyle bir odada yalnız olduğunuz bir gün, başınızı çevirdiğiniz bir sırada aldığımı

ileri sürüyor, ama ilgi çekici olan bu değil; söylediğine göre, bunu humusunun içine sakladığı anda, bir aynadan kendisini izlediğinizi anlamış, bakışınızın yansımalarını kendisini gözetlerken yakalamış. Hırsızlığı görmüş de hiçbir şey söylememişsiniz! Mektir bu susuşa pek şaşmışa benziyordu... ben de şaşım.

- Ben de sizden daha az şaşırmadım; nasıl, kendisini yakaladığımı biliyordu demek!

- Orası önemli değil; açıkgozlük oyunu oynuyordunuz; bu oyunda bu çocuklar her zaman alt edeceklerdir bizi. Onu yakaladığınızı sanıyordunuz ama o sizi yakalamıştı... Burası önemli değil. Susmanızın nedenini açıklayın bana.

- Bana da bir açıklayan olsa sevinirdim.

Bir zaman konuşmadık. Menalque bir aşağı, bir yukarı yürüyordu odada, dalgın dalgın bir sigara yaktı, sonra hemen attı.

- Burada, herkesin deyimiyle, bir "duyu" var, dedi. Sizde eksik gibi görünen bir "duyu", sevgili Michel.

Gülümsemeye çalıştım:

- "Ahlâk duygusu" belki de, dedim.

- Hayır, yalnızca sahiplik duygusu.

- Bu duyu sizde de pek fazla değil gibi geliyor bana.

- Bende öylesine az ki, gördüğünüz gibi, burada benim olan hiçbir şey yok; içinde yattığım yatak bile, hatta öncelikle yatak; dinlenişten nefret ederim; sahiplik dinlenişe yöneltir insanı, güvense iyice uyutur, ben yaşamayı çok severim, bunun için de uyanık yaşamak isterim, böylece, zenginlikler ortasında bile, bu geçici durumu sürdürür, yaşamımı coştururum, hiç değilse coşturmaya çalışırım. Tehlikeyi sevdiğimi söyleyemem, ama gelişigüzel yaşamayı severim, bu yaşam benden, her an, bütün cesaretimi, bütün mutluluğumu, bütün sağlığımı istesin isterim.

- Öyleyse başıma kaktığınız ne? diye sözünü kestim.

- Yok! beni yanlış anlıyorsunuz, sevgili Michel; inancımı övmek budalalığına düşeceğim nerdeyse!.. İnsanların beğenmelerine ya da beğenmemelerine kulak asmayışım, kendim başkalarını beğenip beğenmemek için değil; bu sözcüklerin fazla bir anlamı yok benim için. Az önce fazla söz ettim kendimden; anlaşıldığına inandığım için böyle oldu. Sahiplik duygusu olmayan birine göre çok fazla şeylere sahip görüldüğünüzü söylemek istiyordum yalnızca; tehlikeli bir şey bu.

- Neye sahipmişim ki o kadar?

- Sorunu böyle ele alırsanız, hiç... Ama derslere başlamadınız mı? Normandiya'da toprak sahibi değil misiniz? Passy'ye, hem de lüks bir daireye yerleşmediniz mi? Evlendiniz. Bir çocuk beklemiyor musunuz?

- İyi ya! dedim sabırsızca, bu da kendime sizinkinden (sizin söylediğiniz gibi) daha "tehlikeli" bir yaşam kurmasını bildiğimi gösterir yalnızca.

-Evet, yalnızca, dedi Menalque alaylı alaylı; sonra birdenbire dönüp elini uzattı bana:

- Her neyse güle güle, dedi; bu akşamlık bu kadar yeter, daha iyi bir şey konuşamayız nasıl olsa. Ama yakında görüşürüz.

Onu bir zaman görmedim.

Yeni işlere, yeni kaygılara daldım; bir İtalyan bilgini bana gün ışığına çıkardığı belgeleri belirtti, derslerim için uzun uzun inceledim bunları. İlk dersimin yanlış anlaşıldığını sezince, sonrakileri daha farklı, daha güçlü bir biçimde aydınlatma arzum şahlanmıştı; böylece ilkin

ancak akıllıca bir varsayım gibi ortaya attığım şeyi bir öğretiye dönüştürmeye yöneldim. Kesinliğe ulaşmış olan nice insanlar, güçlerini bu yarım anlaşılma şansına borçludurlar. Bana gelince, ne yalan söylemeli, inadında doğal bir kesinleme gereksiniminin payı büyüktü belki. Söyleyeceğim yeni şeyler, ben söylemekte, hele anlatmakta güçlük çektikçe, daha zorunlu gibi göründü bana.

Yazık ki edimlerin yanında sözcükler ne kadar silikleşiyorlardı! Ménalque'ın yaşamı, en ufak bir davranışı, benim derslerimden daha güzel anlatmıyor muydu birçok şeyleri? Ah! o zamandan sonra, büyük ilkçağ filozoflarının ner- deyse tümüyle ahlak alanında kalan eğitimlerinin sözleri kadar, hattâ sözlerinden fazla, yaşamlarıyla sundukları örneğe dayandığını ne kadar iyi anladım!

Méналque'i ilk karşılaşmamızdan üç hafta kadar sonra, kendi evimde gördüm. Fazla kalabalık bir toplantının bitmek üzere olduğu bir sırada. Marceline'le ben, her gün rahatsız edilmekten kurtulmak için, perşembe akşamları kapılarımızı ardına kadar açıyor, böylece öbür günlerde daha kolay kapatıyorduk. Dostlarımız olduklarını söyleyenler her perşembe geliyorlardı; salonlarımızın genişliği çok sayıda insan kabul etmemizi sağlıyor, toplantı gecenin geç saatlerine kadar uzuyordu. Öyle sanıyorum ki, onları buraya çeken şey, her şeyden önce Marceline'in hoş güzelliği, bir de kendi aralarında konuşmaktan hoşlanmalarıydı; çünkü ben, bu toplantıların hemen ikincisinde, dinleyecek, söyleyecek hiçbir şey bulamamıştım, sıkıntımı da güç saklıyordum. Fümüardan salona, dış odadan kitaplığa gidip geliyor, bazen bir tümceye taslıyor, pek gözlem yapmıyor, rastlantıyla bakar gibi bakıyordum.

Antoine, Etienne ve Godefroy, karımın güzel koltuklarına kurulmuşlar, meclisteki son oylamayı tartışıyorlardı. Hubert ile Louis, dikkatsizce babamın koleksiyonunun basma resimlerine dokunuyor, bunları buruşturuyorlardı. Fümüarda Mathias, Leonard'ı daha iyi dinleyebilmek için, yanan sigarasını gül ağacından bir masanın üzerine koymuştu. Halının üstüne bir bardak küraso dökülmüştü. Al- bert saygısızca bir sedire uzanmış, çamurlu ayaklarıyla kumaşı kirletiyordu. Ciğerlere çekilen toz, nesnelere korkunç aşınmasından doğmuştu... Bütün konuklarımı omuzlarından tutup itmek için azgın bir isteğe kapıldım. Mobilyalar, kumaşlar, estampalar, daha ilk lekede değerlerini yitiriyorlardı benim için; lekelenmiş nesnelere, hastalığa yakalanmışa, ölümün damgasını yemişe benzeyen nesnelere. Her şeyi korumak, yalnız kendim için kilit altına almak isterdim. Menalque ne kadar mutlu! diye düşünüyordum, onun hiçbir şeyi yok! Ben saklamak, alıkoymak istediğim için acı çekiyorum. Aslında ne önemi var bütün bunların?

Daha az aydınlatılmış, sırsız bir ayna ile ayrılmış, küçük bir salonda, Marceline ancak bazı yakın dostlarını ağırlıyordu; minderler üzerine yarı yarıya uzanmıştı; korkunç solgundu, bana öylesine yorgun göründü ki, birdenbire ürperdim; bu gecedен sonra bir daha toplantı düzenlememeye karar verdim. Vakit epeyce ilerlemişti. Saatime bakacağım sırada, yeleğimin cebinde Moktir'in küçük makasının varlığını duydum.

- Hemen bozacak, kıracak olduktan sonra ne diye çalmıştı bunu?

Bu sırada, biri omuzuma vurdu: birdenbire döndüm: Menalque'tı.

Neredeyse yalnızdı, salon giyimiyleydi. Yeni gelmişti. Kendisini karımla tanıştırmamı rica etti; bana kalsa yapmazdım bunu kuşkusuz. Menalque yakışıklıydı; kocaman, düşük, şimdiden kırılmış bıyıkları, korsan yüzünü ikiye bölüyor, bakışının soğuk alevi, iyilikten çok cesaret ve kararlılık belirtiyordu. Marceline'in, yanına gelir gelmez, ondan hoşlanmadığını anladım. Sıradan bir iki nezaket sözcüğü söylediler birbirlerine, sonra hemen fümüara götürdüm onu.

Sömürgeler Bakanlığının kendisine yeni bir görev verdiğini daha o sabah öğrenmiştim; çeşitli gazeteler; bu alandaki serüven dolu çalışmalarını anımsatıyor, çünkü bayağı aşağılamalarını unutmuşa benziyorlar, onu övmek için sözcük bulamıyorlardı. Son araştırmalarındaki yararlı

buluşlarıyla ülkeye ve bütün insanlığa yaptığı hizmetleri birbirleriyle yarışmasına şışiriyorlardı, sanki yalnız insan sever bir amaçla girişmişti bu işe: hem de onun özverisini, bağlılığını sanki Menalque bütün bu övgüleri birer ödöl sayacakmış gibi övüyorlardı.

Onu kutlamaya başlıyordum; daha ilk sözcüklerde sözümü kesti:

- Daha neler! siz de mi, sevgili Michel; üstelik beni aşağılamış olanlardan da değilsiniz, dedi. Gazetelere bırakın bu saçmalıkları. Davranışlarıyla gözden düşmüş bir adamın her şeye karşın birtakım erdemleri olabileceğine şaşmış gibi görünüyorlar bugün. Onların yaptıkları ayrımlar, ölçülülükler bana göre değil. Benim doğallıktan başka bir aradığım yok. Benim için bir eylemin yapmak gerektiğinin göstergesi ondan alman hazır.

- Bu insanı çok uzaklara götürebilir, dedim ona.

- Ben de buna bel bağlıyorum, dedi Menalque. Ah! çevremizde herkes buna inanabilseydi! Ama çokları, ancak kendilerini zorlayarak iyi bir şey çıkarabileceklerini sanıyorlar. Yapaylaştıkça beğeniyorlar kendilerini. Sözlerine bakarsan, en az benzedikleri kişi kendileri. Herkes bir kalıp seçip ona öykünüyor; hatta öykündüğü kalıbı bile kendisi seçmiyor; tümüyle seçilmiş bir kalıp benimsiyor. Bununla birlikte, insanoğlunda okunacak başka şeyler var, buna inanıyorum. Cesaret edemiyorlar. Sayfayı çevirmeye cesaret edemiyorlar. Öykünme yasaları; ben bunlara korku yasaları diyorum. Yalnız kalmaktan korkuyorlar, ama bu kez de hiçbir şey kalmıyor kendilerinden. Bu ruhsal açıklık korkusu bana iğrenç geliyor; korkaklıkların en kötüsü bu. Oysa insan her zaman yalnız yaratır. Ama burada yaratmaya çalışan kim? İnsanın kendi içinde ayrı, farklı bulduğu şey, ender bulunan şeyin herkese kendi değerini sağlayan şeyin tâ kendisi; işte bunu yok etmeye çalışıyorlar. Şuna buna özeniyorlar. Bir de yaşamayı sevdiklerini söylüyorlar.

Menalque'ı konuşmaya bırakıyordum; söyledikleri, benim de geçen ay Marceline'e söylediklerimdi; öyleyse ona hak vermem gerekirdi. Ne diye, hangi korkaklıkla sözünü kestim de ona, Marceline gibi yaparak, sözcüğü sözcüğüne, o zaman Marceline'in sözümü keserek söylediği tümceyi söyledim:

- Ama, sevgili Menalque, herkesin başkalarından farklı olmasını isteyemezsiniz ki.

Menalque birdenbire sustu, garip garip yüzüme baktı sonra. Eusebe'in vedalaşmak üzere yanıma yaklaştığı sırada, bana pervasızca sırtını dönüp gitti, Hector'la konuşmaya başladı.

Daha ağzımdan çıkar çıkmaz saçma bulmuştum sözümü; hepsinden çok da Menalque'ın sözlerinden alındığımı düşünebilmesi beni üzdü. Vakit geçti. Konuklarım gidiyorlardı. Salon aşağı yukarı boşalınca Menalque yanıma döndü:

- Sizden böyle ayrılamam, dedi bana. Herhalde yanlış anladım sözlerinizi. Hiç değilse bırakın da böyle olduğunu umudedeyim.

- Hayır, diye yanıtladım. Yanlış anlamadınız, ama hiçbir anlamı yoktu o sözün; söyler söylemez, saçmalığının acısını çektim, her şeyden önce de beni sizin gözlerinizden, az önce karşı çıktığınız ve sizin gibi benim de, inanın bana, iğrenç bulduğum kimseler arasına yerleştireceğini duymanın acısını, ilkelere bağlanan bütün insanlardan nefret ederim.

- Onlar bu dünyanın en nefret uyandırıcı varlıklarıdır, dedi Menalque. içtenliğin hiçbir türüsü beklenemez onlardan; çünkü ancak ilkelerinin gerektirdiği şeyleri yaparlar, böyle yapmadılar mı kötü görürler yaptıklarını. Az önce, sizin de onlardan biri olabileceğinizden kuşkulanınca, sözlerimin dudaklarımda donduğunu duydum. İçimi sarı- veren keder, size duyduğum sevginin ne kadar canlı olduğunu gösterdi; yanılmış olmayı diledim, sevgimde değil, vardığım yargıda yanılmış olmayı.

- Gerçekten, yargınız yanlıştı.

- Ya! öyle mi? dedi, birdenbire elimi tuttu. Dinleyin; çok yakında gitmek zorundayım, ama sizi gene görmek isterdim. Bu seferki yolculuğum bütün ötekilerden daha u-'un, daha tehlikeli olacak; ne zaman döneceğimi bilmiyorum. On beş güne kadar yola çıkmam gerek; burada, yola çıkış tarihimin bu kadar yakın olduğunu hiç kimse bilmiyor; size gizlice haber veriyorum. Şafak der demez yola çıkacağım. Yola çıkıştan önceki gece, her seferinde de bir iğrenç sıkıntı gecesidir benim için. Bana ilke adamı olmadığınızı kanıtlayın, bu son geceyi benimle geçireceğinize güvenilebilir miyim?

Biraz şaşırılmıştım:

- Ama daha önce de görüşürüz, dedim.

- Hayır. Ben bu on beş gün boyunca, hiç kimse için yerimde olmayacağım artık, Paris'te bile olmayacağım. Yarın Budapeşte'ye gidiyorum, altı güne kadar Roma'da olmam gerek. Her iki kentte de, Avrupa'dan ayrılmadan önce kucaklamak istediğim dostlar var. Bir başkası da beni Madrid'te bekliyor.

- Anlaştık, o geceyi sizinle geçireceğim.

- Ve Şiraz şarabı içeceğiz, dedi Menalque.

O geceden birkaç gün sonra, Marceline'in durumu kötüleşmeye başladı. Sık sık yorgun düştüğünü söylemişim; ama dert yanmaktan kaçınıyordu, ben de bu yorgunluğu durumuna verdiğim için çok doğal buluyor, kaygılanmak istemiyordum. Yeterince budala, ya da yetersizce bilgili bir yaşlı hekim, ilkin bizi fazlasıyla yatıştırmıştı. Bununla birlikte, ateşle bir arada gelen yeni rahatsızlıklara bakarak, o zaman en iyi uzman olarak tanınan Doktor Tr.'yi çağırılmaya karar verdim. Kendisini daha önce çağırılmaya şaştı, epeydir uyması gereken sıkı bir rejim önerdi. Marceline, dikkatsiz bir cesaretle, o güne kadar fazla yormuştu kendini, Ocak sonunda beklenen kurtuluşa kadar, şezlongta yatması gerekiyordu. Hiç kuşkusuz biraz kaygılandığından, açığa vurmak istediğinden de fazla sızlanıcı olduğundan Marceline en katı buyruklara bile uysallıkla boyun eğdi; dindarca bir boyun eğiş o zamana kadar kendisini destekleyen istemi kırdı, öyle ki, son birkaç günde birdenbire kötüleşiverdi.

Daha çok üzerine titredim onun, durumunda hiç de öyle tehlikeli bir şey görmeyen Tr.'nin sözlerini kullanarak ona elimden geldiği kadar güven vermeye çalıştım; ama çok korkması en sonunda beni de telaşlandırdı. Ah! mutluluğumuz ne kadar da umuda yaslanıyordu daha şimdiden! gelecek ne belirsiz bir gelecekti! Bir zamanlar ancak geçmişte tat bulurdum ben, dakikanın beklenmedik tadı da beni sarhoş edebildi, diye düşündüm, ama gelecek, şimdiki dakikanın büyüsünü bozuyor, bugünün geçmişin büyüsünü bozduğundan da fazla bozuyor; Sorrento'daki ilk gecemizden beri, bütün aşkım, bütün yaşamım geleceğe dayanıyordu.

Derken Menalque'la birlikte geçireceğime söz verdiğim gece de gelip çattı; Marceline'i bütün bir kış gecesi boyunca yalnız bırakmanın verdiği sıkıntıya karşın, buluşmanın değerini, verdiğim sözün önemini elimdin geldiği kadar benimsettirdim ona. Marceline o akşam biraz iyiceydi, ben gene de kaygılıydım; yerimi bir hastabakıcıya bıraktım. Ama, sokağa çıkar çıkmaz, kaygım yeni bir güç kazandı; onu ittim, onunla çarpıştım, ondan kurtulamadığım için kendi kendime kızıyordum. Böylece yavaş yavaş bir aşırı- gerginlik, görülmedik bir coşkunluk durumuna geldim, hem onu doğuran acılı kaygıdan çok farklı, hem de ona çok yakındı, ama mutluluğa daha da yakındı. Vakit epeyce geçti; geniş adımlarla yürüyordum; kar lapa lapa yağmaya başladı; en sonunda ciğerlerime daha keskin bir hava çektiğim, soğuğa karşı çarpıştığım için mutluydum, yele, geceye, kara karşı mutluydum; gücümün tadını çıkarıyordum.

Menalque geldiğimi duymuştu, merdivenin sahanlığında göründü. Sabırsızlıkla bekliyordu. Yüzü solgun, biraz kırışmış gibiydi. Paltomu aldı, ıslak kunduralarını çıkarıp yumuşak Acem terlikleri giymeye zorladı beni. Ateşin yanındaki bir yuvarlak masanın üstüne şekerlemeler konulmuştu. Odayı iki lamba aydınlatıyordu, ocağın verdiği aydınlık daha fazlaydı. Menalque, daha ben gelir gelmez, Marceline'in sağlığını sordu. Sözü uzatmamak için, çok iyi olduğunu söyledim.

- Çocuğunuzun doğumu yakın mı? dedi.

- İki ayı var.

Menalque ateşe doğru eğildi, yüzünü saklamak istiyordu sanki. Susması o kadar uzun sürdü ki, huzurum kaçtı en sonunda, ona ne diyeceğimi de bilemiyordum artık. Kalktım, birkaç adım yürüdüm, sonra yanına yaklaştım, elimi omzuna koydum. O zaman, kafasındaki düşüncüyü sürdürürcesine:

- Seçmek gerek, diye mırıldandı. Önemli olan ne istediğini bilmek.

- Ne o! yoksa gitmek istemiyor musunuz? diye sordum, sözlerine bir anlam vermekte kararsızdım.

- Öyle görünüyor.

- Çekiniyor musunuz yoksa?

- Ne diye? Sizin karınız, çocuğunuz var, kalıyorsunuz. İnsan yaşamın binlerce biçiminden yalnız birini tanıyabilir. Başkasının mutluluğunu kıskanmak çılgınlıktır; insan o mutluluktan yararlanamaz ki. Mutluluk hazır bir şey değildir, ölçü üzerinedir. Yarın yola çıkıyorum, biliyorum: bu mutluluğu kendi boyuma göre biçmeye çalıştım. Aile ocağının durgun mutluluğu sizin olsun.

- Ben de mutluluğumu kendi boyuma göre biçmiştim, diye atıldım. Ama büyüdüm. Şimdi mutluluğum dar geliyor, beni sıkıyor. Bazı bazı boğulacak gibi oluyorum.

- Adam sen de! alışsınız! dedi Menalque; sonra önüne dikildi, bakışını bakışıma daldırdı, ben söyleyecek hiçbir şey bulamayınca, oldukça kederli bir biçimde gülümsedi: - İnsan bir şeye sahip olduğunu sanır, oysa sahip olunan kendisidir, diye sürdürdü sözlerini. -Şiraz şarabı doldurun, sevgili Michel; her zaman bulamazsınız; şu pembe macunlardan yiyin, Acemler bu içkiyle yerler bunları. Bu akşam sizinle içmek, yarın yola çıkacağımı unutmak, bu gece uzunmuşçasına konuşmak istiyorum. Günümüzde şiiri, şiirden çok da felsefeyi birer ölü sanat durumuna getiren şey nedir, biliyor musunuz? Yaşamdan kopmuş olmaları. Yunanistan, yaşamı ülküleştiriyordu; öyle ki, sanatçının yaşamı bile şiirli bir gerçekleştirimdi; filozofun yaşamı, felsefenin eyleme geçiydi; böylece yaşama karışır, birbirlerinden habersiz olacak yerde, felsefe şiiri besler, şiir felsefeyi anlatır, hayranlık verici bir inandırıcılığa ulaşırlardı. Bugün güzellik etkimez oldu; eylem de güzel olup olmamaya aldırıyor artık; bilgelik ayrı görüyor işini.

- Siz de kendi bilgeliğinizi yaşıyorsunuz, ama düşüncelerinizi neden yazmıyorsunuz? dedim, sonra, gülümsediğini görünce: ya da yalnızca yolculuk anılarınızı? diye ekledim.

- Anımsamak istemiyorum da ondan, diye yanıtladı. Bunu yapsam, geleceğin gelmesini önlediğimi, geçmişi çığnettirdiğimi sanabilirdim. Ben her saatin yeniliğini dünün tam unutuluşuyla yaratırım. Mutlu olmuş olmak hiçbir zaman yetmez bana. Ölmüş şeylere inanmam, artık olmamayı da hiçbir zaman olmamış olmakla bir görürüm.

En sonunda sinirleniyordum bu sözlere, düşüncemin çok önlerindeydiler; onu geriye çekmek,

durdurmak isterdim; ama onun söylediğinin tersini söylemeye çalışmam boşunaydı; hem Menalque'dan çok kendi kendime kızırıyordum ben. Sesimi çıkarmadım. O, kafes içinde bir vahşi hayvan gibi bir gidip bir gelerek, bazı bazı ateşe doğru eğilerek uzun uzun susuyor, bazı bazı da birdenbire konuşmaya başlıyordu:

- Hiç değilse bayağı beyinlerimiz anıları mumyalamasını bilselerdi! Ama anılar iyi saklanamıyor! En inceleri soyunuyor; en şehvetlileri çürüyor; en lezzetlileri sonradan en tehlikelileri oluyor. Şimdi pişmanlık duyulanlar eskiden tatlı anılardı.

Gene, uzun bir sessizlik; sonra gene başlıyordu konuşmaya:

- Özlemler, acılar, pişmanlıklar, bunlar hep geçmişin sevinçleri, arkalarından bakılan sevinçler... Geriye bakmaktan hoşlanmam ben, kuşun havalanmak için gölgesini bırakması gibi ben de geçmişi uzaklarda bırakırım. Ah! Mic- hel, her sevinç her zaman bekler bizi, ama her zaman da yatağı boş bulmak, yalnız olmak ister, yanına bir dul gibi gelinsin ister. Ah! Michel, sevinç çöllerin bir gün içinde bo- zuluveren helvalarına benzer; Ameles kaynağının suyu gibidir, yeni Platon'un anlattığına göre, hiçbir kapta tutulamayan su gibi. Her an, bütün getirdiğini geri götürmeli.

Menalque daha uzun zaman konuştu; bütün sözlerini anlatamam şimdi; bununla birlikte birçokları benliğime kazıldı, hem de ne denli çabuk unutmak istediysem o denli güçlü kazıldı; yeni hiçbir şey öğretmediklerinden değildi unutmak istemem, düşüncemi birdenbire, çırılçıplak ortaya çıkardıkları içindi; üstünü birçok örtülerle örttüğüm, hemen hemen boğduğumu umabildiğim bir düşünceyi.

Yolculuktan önceki gece böyle geçti.

Sabahleyin, Ménalque'i trene kadar getirdikten, tren Ménalque'i alıp götürdükten sonra, Marceline'in yanına dönmek için tek başıma yürürken, içimi iğrenç bir kederle, Ménalque'in alaylı sevincine karşı kinle dolu buluyordum; bu sevinç yapmacık olsun isterdim; bu sevinci yadsımaya çabalıyordum. Ona hiçbir yanıt veremeyişime kızırıyordum: onu mutluluğum, aşkım konusunda kuşkuya düşüren birkaç söz söylediğim için kızırıyordum. Ve kuşkulu mutluluğuma, Ménalque'in deyimiyle "durgun mutluluğuma" sıkı sıkı yapışıyordum; yazık ki, bu mutluluktan kaygıyı uzaklaştıramıyordum, ama bu kaygının da aşkımı besleyeceğini ileri sürüyordum, içinde şimdiden minicik çocuğumun gülümsediği geleceğe doğru eğiliyordum; onun için ahlâkım yeniden biçimlenip, güçleniyordu. Kararlılıkla, sağlam adımlarla ilerliyordum.

Yazık ki, o sabah eve döndüğüm zaman, daha ilk odada, alışılmadık bir karışıklık beni altüst etti. Hastabakıcı beni karşıladı, sonra, ölçülü sözcüklerle, gebeliğinin sonuna daha epeyce zaman olduğunu sanmasına karşın, karımın gece korkunç bunaltılara, sonra sancılara tutulduğunu; kendini çok kötü bularak doktor çağırttığını, doktorun hemen gelmiş olmasına karşın, hastanın başından hâlâ ayrılmadığını anlattı: sonra, yüzümün solduğunu gördüğünden olacak, durumun daha şimdiden iyiye döndüğünü söyledi hemen, beni yatıştırmaya çalıştı... Marceline'in odasına koştum;

Oda pek aydınlatılmamıştı; hekimi görmedim ilkin, eliyle ses çıkarmamamı işaret etti; sonra gölgede, tanımadığım bir yüz gördüm. Sıkıntı içinde, gürültüsüzce, yatağa yaklaştım. Marceline'in gözleri yumuktu, yüzünün öyle korkunç bir solgunluğu vardı ki, ilkin ölü sandım onu, ama, gözlerini açmadan, başını benden yana çevirdi. Odanın karanlık köşesinde, bilinmedik yüz, çeşitli nesnelere yerleştiriyor, saklıyordu; parlak aletler, pamuklar gördüm; kana batmış bir çamaşır görür gibi oldum... Sendelediğimi duydum. Hekimin üstüne düşecektim nerdeyse, beni tuttu. Anlıyordum; anlamaktan korkuyordum.

- Ya çocuk? diye sordum sıkıntıyla.

Hüzünlü hüzünlü omuz silkti. -Artık ne yaptığımı bilmeden, hıçkırarak yatağa attım kendimi. Ah! beklenmedik gelecek! Bastığım yerin ayaklarım altından kaydığını duyuyordum; içinde bütün varlığımla sendelediğim, boş bir oyuktan başka hiçbir şey yoktu artık önümde.

Burada her şey birdenbire karışarak karanlık bir anı oluveriyor. Oysa Marceline çabuk düzeler gibi oldu başlangıçta. Yılbaşı tatili bana biraz zaman bıraktığı için, günün hemen hemen bütün saatlerini onun yanında geçirebildim. Onun yanında okuyor, yazıyor, ya da ona usul usul bir şeyler okuyordum. Dışarıya çıkıp da, ona birkaç çiçek getirmediğim olmuyordu hiç. Hasta olduğum zamanlarda bana şefkatle baktığını anımsıyordum, ben de onun üzerine öyle bir aşkla titriyordum ki, bazan mutlulukla gülümsüyordu. Umutlarımızı solduran üzücü kaza konusunda tek sözcük söylenmedi.

Sonra flebit çıktı ortaya, o geçmeye başlayınca da bir damar tıkanması Marceline'i birdenbire yaşamla ölümün sınırına getirdi. Geceydi; üzerine eğilişim gözlerimin önüne geliyor, yüreğimin onunkiyle birlikte durduğunu, ya da yeniden vurduğunu duymaktayım. Kaç geceler başında bekledim böyle! Bakışım inatla üzerine dikilmiş, aşk gücüyle, yaşamımdan birazını olsun onunkine geçirebileceğimi umarak! Artık mutluluğu pek düşündüğüm yoktu, biricik hüzünlü sevincim, arada sırada Marceline'in gülümsediğini görmektir.

Derslerim yeniden başlamıştı. Bu dersleri hazırlamak, anlatmak gücünü nerden buldum? Aklım karışıyor, haftaların birbirleri ardından nasıl gelip geçtiklerini bilemiyorum. Ama size anlatmak istediğim küçük bir olay var:

Damar tıkanmasından az sonra bir sabah; Marceline'in yanındayım; biraz iyice görünüyor, ama hâlâ hiç kıvılcıdamaması söyleniyor; kolunu bile oynatmaması gerek. Ona su içirmek için eğiliyorum, onun su içtiği, benim de hâlâ onun üzerine eğilmiş olduğum bir sırada, kaygıdan daha da zayıflamış bir sesle, gözleriyle bir kutuyu göstererek açmamı rica ediyor; kutu şurda, masanın üstünde; açıyorum; kurdelalarla, bezlerle, değersiz ufak tefek, mücevherlerle dolu. Ne istiyor? Kutuyu yatağın yanına getiriyorum, her nesneyi bir bir çıkarıyorum. Bu mu? yoksa bu mu?.. Hayır; değil, değil; biraz kaygılandığını seziyorum. -Ah! Marceline! Şu küçük teşbih miydi istediğin! Gülümsemeye çalışıyor.

- Sana iyi bakamıyorum diye mi korkuyorsun?

- Ah! Dostum! diye mırıldanıyor. -Biskra'daki konuşmamızı, "Tanrı yardımı" denilen şeyi istemediğimi duyduğu zamanki korkakça serzenişini anımsıyorum. Sesim sert çıkıyor biraz:

- Ben pekâlâ kendi başıma iyileştim.

- Senin için o kadar dua ettim ki, diye yanıtıyor. Sevgiyle, hüzünle söylüyor bunu; bakışında yalvaran bir sıkıntı seziyorum. Teşbihi alıyorum, çarşafın üstünde, göğsünde duran, incelmış eline veriyorum. Gözyaşlarıyla, aşkla dolu bir bakış beni ödüllendiriyor, ama ona yanıt veremiyorum; bir an daha duruyorum, ne yapacağımı bilmiyorum, huzursuzum; en sonunda dayanamaz oluyorum:

- Allahısmarladık, diyorum ona; odadan ayrılıyorum, düşmanca kovulmuşçasına.

Bu arada, damar tıkanması oldukça tehlikeli düzensizliklere yol açmıştı; yüreğin attığı korkunç kan pıhtısı, ciğerleri yoruyor, kan toplamasına yol açıyor, solumayı güç ve ıslıklı bir duruma getiriyordu. Hastalık Marceline'in içine girmişti, onda yaşıyordu artık, onu damgalıyor, lekeliyordu. Marceline bozulmuş bir nesneydi artık.

III

Havalar düzeliyordu. Hekim büyük tehlikenin atlatıldığını, iyileşmenin tamamlanması için en gerekli şeyin daha iyi bir hava olduğunu söylediğinden, derslerim biter bitmez, Marceline'i Moriniere'e götürdüm. Benim de çok gereksinimim vardı dinlenmeye. Hemen hepsine kendim katlanmakta ısrar ettiğim o gece beklemeleri, o uzayan bunalım, her şeyden önce de, Marceline'in damar tıkanması sırasında, bana onun yüreğinin korkunç çarpıntılarını içimde duyurmuş olan şu bir tür bedensel kaynaşma, sanki kendim hastalanmışım gibi yormuştu beni.

Bana kalsa, Marceline'i dağa götürürdüm, ama Normandiya'ya dönmek konusunda çok istekli göründü, kendisine hiçbir iklimin bundan daha iyi gelemeyeceğini ileri sürdü, bir de biraz pervasızca üzerime aldığım şu iki çiftliği yeniden görmem gerektiğini anımsattı. Bu çiftliklerin sorumluluğunu yüklediğime, bu işi başarmam gerektiğine inandırdı beni. Böylece, daha gelir gelmez, toprakları dolaşmaya zorladı beni... Dostça ısrarına, fazla bir özveri karışıyor muydu, bilmem; yoksa hâlâ gösterilmesi gereken bakımlar yüzünden yanından ayrılmadığımı düşünüyor da kendimi yeterince serbest bulmuyorum diye mi korkuyordu?.. Marceline her şeye karşın iyiydi; kan yeniden renklendiriyordu yanaklarını; gülümsemesindeki hüznün azaldığını sezmek her şeyden fazla dinlendiriyordu beni; onu korkusuzca bırakabilirdim.

Çiftliklere döndüm böylece. Otları toplamaya başlamış-

lardı. Polenlerle, kokularla yüklü hava, ilkin beni başa vuran bir içki gibi şaşkına çevirdi. Geçen yıldan beri soluk almamışım, aldıysam da ciğerlerime yalnız toz çekmişim gibi bir duygu uyandı içimde, hava öylesine tatlılıkla giriyordu benliğime! Oturduğum yokuşun başından, sarhoş gibi bakıyor, Moriniere'i bütünüyle görüyordum; mavi çatılarını, hendeklerinde uyuyan suları görüyordum; çevrede biçilmiş tarlalar, ota dolu tarlalar; daha ötede, kıvrılan ırmak; daha ötede, geçen yıl Charles'la at gezintileri yaptığım koru. Bir zamandır işittiğim türküler yaklaştı; türkülerini söyleyenler, omuzlarında yabaları ya da tırmıklarıyla işten dönen ot derleyicilerdi. Hemen hepsini tanıdığım bu işçiler, bana üzücü bir biçimde, burada büyülenip kalmış bir yolcu olarak değil, mal sahibi olarak bulunduğumu anımsattılar. Yaklaştım, gülümsedim, konuştum, uzun uzun, ayrı ayrı hatırlarını sordum. Bocage daha o sabah, ekinlerin durumu üzerinde bilgi vermişti bana; düzenli ve sürekli bir mektuplaşmayla, çiftliklerdeki en ufak olaylardan bile haberdar etmişti beni. İşler fena gitmiyordu; ilk günlerde Bocage'ın söylediğinden de iyiydi durum. Bununla birlikte, bazı önemli kararların alınması için beni bekliyorlardı, birkaç gün boyunca, hiç zevk almadan, ama düzeni bozulmuş yaşamımı bu çalışma gösterisine yaslayarak, her şeyi elimden geldiğince yönetmeye çalıştım.

Marceline konuk ağırlayabilecek kadar iyileşince; bazı dostlar bizimle oturmaya geldiler. Sevecen ve patırtısız arkadaşlıkları Marceline'in hoşuna gitti ve benim de evden daha kolay, daha istekli ayrılmama yol açtı. Ben çiftlik insanların arkadaşlıklarını daha üstün tutuyordum; onlardan öğreneceğim şeyler çok daha fazlaymış gibi geliyordu bana; kendilerine çok soru sormamdan değildi bu; hayır. Yanlarında duyduğum sevinci açıklamak güç; onların içinden duyuyormuşum gibime geliyordu; dostlarımızın konuşmaları ise, daha konuşmaya başlamalarından önce, baştan sona bildiğim şeylerdi, oysa bu kopukları görmek bile sürekli bir hayranlık uyandırıyor içimde.

İlkin beni soru sormaktan kaçındırarak, fazla kibar yanıtlar veriyorlardı, ama çok geçmeden varlığıma daha iyi katlandılar. Onlarla bağıntılarım gittikçe artıyordu. Çalışmalarını izlemekle yetinmiyor, onları oyunlarında da görmek istiyordum; kaba düşünceleri pek ilgilendirmiyordu beni, ama yemeklerinde bulunuyor, şakalarını dinliyor, zevklerini sevgiyle gözetliyordum. Bir

tür kaynaşma içinde, Marceline'in yüreğindeki çarpıntılar üzerine benim de yüreğimi çarpıntılara veren şey gibiydi bu, her yabancı duyunun kendiliğinden yankısıydı, belirsiz değil, apaçık, keskin bir yankı. Orakçının yorgunluğunu kollarımda duyuyordum; yorgunluğuyla yorgundum; içtiği bir yudum elma şurubu benim de susuzluğumu gideriyordu; gırtlığından akışını duyuyordum; bir gün, orağını bilerken, biri derin bir biçimde başparmağını kesti; acısını ta kemiğime kadar duydum.

Bu yüzden, bana çevreyi yalnızca gözlerim öğretmiyor- muş gibime geldi, bu garip kaynaşmanın sınırsızlaştırdığı bir tür dokunuşla da duyuyordum onu.

Bocage'ın varlığı keyfimi kaçırıyor, o geldiği zaman, mal sahibi rolü oynamam gerekiyordu; bundan hiçbir tat almıyordum artık. Hâlâ emir veriyordum, gerekliydi, işçileri de bildiğim gibi yönetiyordum; ama onlara fazla hükmediyormuş gibi görünmek korkusuyla artık ata binmiyordum. Ama, artık varlığımdan rahatsız olmamaları, önümde kendilerini sıkıkmaları için aldığım bütün önlemlere karşın, gene eskisi gibi, kötü bir merakla dolu kalıyordum önlerinde. Her birinin varlığı benim için bir gizem olarak kalıyordu gene. Yaşamlarının bir bölümü gizleniyormuş gibime geliyordu hep. Ben gittiğim zaman ne yapıyorlardı? Eğlenmelerine de razı olamıyordum. Her birine, bilmek istemekte inat ettiğim bir giz yüklüyordum. Çevrelerinde dolaşıyor, arkalarından gidiyor, gözetliyordum. En silik yaratılışlara bağlanıyordum daha çok, aydınlanmak için onların karanlığından bir ışık bekliyorum sanki.

Özellikle biri çok çekiyordu beni: oldukça yakışıklı, iriydi, hiç de budala değildi, ama yalnız içgüdüüne uyuyordu, o an içine doğandan başka hiçbir şey yapmıyor, her geçici itkiye kapılıyordu. Buralı değildi; rastlantıyla işe almışlardı onu. Bir gece gizlice samanlığa, onu görmeye gittim; otların içine yan gelip yatmıştı; yoğun bir sarhoş uykusuyla uyuyordu. Ne kadar zaman baktım ona... Günün birinde, geldiği gibi gitti. Hangi yolları tuttu, bilmek isterdim. Daha o akşam, onu Bocage'ın kovduğunu öğrendim. Çok kızdım Bocage'a, yanıma çağırttım.

- Pierre'i kovmuşsunuz anlaşılın, diye başladım. Neden, söyler misiniz?

Bocage benim elden geldiği kadar yumuşatmaya çalıştığım öfkemi görünce biraz şaşırıldı:

- Beyefendi, en iyi işçileri baştan çıkarın, pis bir ayyaşçı çiftliğinizde alıkoymak istemezsiniz herhalde, dedi.

- Kimleri alıkoymak istediğimi ben sizden daha iyi bilirim.

- Bir serseri! Nerden geldiği bile belli değil. Çevremde hiç de hoş bir etki bırakmıyordu. Bir gece samanlığı ateşe verse iyi mi olurdu?

- Orası herhalde beni ilgilendirir, çiftlik de benim galiba; canımın istediği gibi yönetmek isterim onu. İlerde, bir kimseye yol vermeden önce, nedenlerinden beni de haberdar edeceğinizi umarım.

Bocage beni küçükten tanımişti, söylemiştim; sözlerimin havası ne kadar kırıcı olursa olsun, buna fazla kızamayacak kadar çok severdi beni. Hattâ beni yeterince ciddiye bile almadı. Normandiya köylüsü, nedenini kavrayamadığı, yani çıkar duygusunun yönetmediği şeylere inanmaz çoğu zaman. Bocage bu kavgayı delice bir istek olarak görüyordu yalnız.

Bununla birlikte, konuşmayı bir azarla bitirmek istemedim, fazla sert davrandığımı seziyor, ekleyebilecek bir şey arıyordum. Bir anlık bir sessizlikten sonra:

- Oğlunuz Charles yakında döner herhalde, öyle değil mi? diye sormaya karar verdim.

Bocage hâlâ kırgındı:

- Ona pek aldırmadığınıza bakarak unuttuğunuzu sanıyordum dedi.

- Ben mi unutacakmışım, Bocage! Hem geçen yıl bir arada bütün o yaptıklarımızdan sonra

nasıl unutulabilirim ki? Hattâ çiftlik konusunda da her şeyden önce ona güveniyordum.

- Çok nazıksiniz, efendim. Charles sekiz güne kadar gelecek.

- Çok sevindim, Bocage, dedim; sonra onu başımdan savdım.

Bocage nerdeyse haklıydı: Charles'ı elbette unutmamıştım, ama ona pek aldırıldığım da yoktu. Öylesine ateşli bir arkadaşlıktan sonra, bende ancak sıkıcı bir meraksızlık bırakmasını nasıl açıklamalı? İşlerimle zevklerimin geçen yıllıkların aynı olmayışı. Kendimden de saklayamıyordum artık, iki çiftliğim, içlerindeki insanlar kadar ilgilendirmiyordu artık beni; onlarla düşüp kalkmamda da Charles'ın

varlığı rahatsız edici olacaktı. Fazla mantıklıydı, kendini fazla saydırtırdı. Bunun için, anısının içimde uyandırdığı güçlü heyecana karşın, dönüşünü korkuyla bekliyordum.

Döndü. Ah! korkmakta ne kadar haklıymışım, Menalque da anıyı yadsımakla ne iyi ediyormuş! Charles yerine, başına gülünç bir mölon şapka geçirmiş, budala bir beyin içeriye girdiğini gördüm. Tanrım! ne kadar değişmişti! Huzurum kaçtı, gene de beni görmekten duyduğu sevince fazla soğuk bir yanıt vermemeye çalıştım; ama bu sevinç bile midemi bulandırdı; beceriksizdi, içten görünmedi bana. Onu salona almıştım, vakit geç olduğu için yüzünü seçemiyordum, ama lamba getirtildiği zaman, favori de bıraktığını tiksintiyle gördüm.

Konuşma daha çok sönük geçti o akşam; sonra hep çiftlikte olacağını bildiğim için, aşağı yukarı sekiz gün oralara gitmekten kaçındım, incelemelerime, konuklarımın arkadaşlığına döndüm. Sonra, çıkmaya başlar başlamaz, uğraşacak yeni bir şey buldum.

Koruları oduncular doldurmuştu. Her yıl bir bölümü satılıyordu; korular, birbirine eşit on iki kesim alanına ayrılmıştı, artık büyüyecekleri umulmayan bazı yüksek ağaçlarla on iki yıllık bir sık ağaçlığın odunlarını kesiyorlardı.

Kışın oluyordu bu iş, bahardan önce de, satış koşullarına göre, alanın boşaltılması gerekiyordu. Ama bu işe bakan odun tüccarı Heurtevent baba öyle ihmalciydi ki, ilkbahar hâlâ dopdolu bir odun alanına giriyordu; ölü dallar arasından, yeni zayıf filizlerin uzandığı görülüyordu, oduncular boşaltmaya böylesine geç başlayınca, birçok yeni sürgünler elden gidiyordu.

O yıl, Heurtevent babanın ihmalciliği korkumuzu da aştı. Başka bir arttırma olmadığı için, alanı çok düşük bir fiyatla bırakmıştım ona; bunun için her zaman kârlı çıkacağını biliyordu, böylesine ucuza mal ettiği odunları elden çıkarmakta hiç de acele etmiyordu. Bir kez işçi yokluğunu, başka bir kez havanın kötülüğünü, sonra bir atın hastalığını, vergileri... daha ne bileyim, bir sürü başka işleri bahane ederek, işi haftadan haftaya atıyordu. Öyle ki, yaz ortasında bile hiçbir şey kaldırmamıştı daha.

Geçen yıl beni alabildiğine sinirlendirebilecek olan bu iş, bu yıl pek de huzurumu bozmuyordu; Heurtevent'in bana karşı haksızlığını kendimden gizlemiyordum; ama bu yerle bir edilmiş korular güzeldi, zevkle dolaşıyordum içlerinde, avları gözetliyor, yılanları buluyor, bazan da, hâlâ yaşar gibi görünen, yaralarından bazı yeşil filizler çıkan, yatmış gövdelerden biri üzerinde uzun zaman oturuyordum.

Sonra, birden, ağustosun ilk yarısında, Heurtevent adamlarını yollamaya karar verdi. Altı kişi birden geldi, bütün işi on gün içinde bitireceklerini söylediler. Ormanın işletilen bölümü, Valterie'ye kadar uzanıyordu; oduncuların işini kolaylaştırmak için, yemeklerinin çiftlikten getirilmesini kabul ettim. Bu işle görevlendirilen adam Bute adında bir soytarı bozuntusuydu, ordudan iyice çürümüş olarak dönmüştü, ama kafa bakımından söylüyorum, çünkü bedenine diyecek yoktu; seve seve konuştuğum adamlardandı. Böylece, çiftliğe inmeden de görebildim onu. Çünkü tam o sırada başlamıştım evden çıkmaya. Birkaç gün boyunca, korudan pek

ayrılmadım. Moriniere'e yemek saatlerinde döndüm ancak, çoğu zaman da kendimi beklettirdim. Çalışmalara göz kulak olur gibi davrandım, ama aslında ırgatlardan başka bir şey görmüyordum.

Bazı bazı, bu altı kişilik topluluğa, Heurtevent'in iki oğlu da katılıyordu; biri yirmi, öbürü on beş yaşındaydı, fidan boyu, yay gibi çocuklardı, sert hatları vardı. Yabancı bir ırktan gibiydiler, gerçekten de annelerinin İspanyol olduğunu öğrendim daha sonra. İlk kadının buralara kadar gelebilmiş olmasına şaşıtm, ama anlaşıldığına göre, gençliğinde yaman bir serseri olan Heurtevent, onunla İspanya'da evlenmişti. Bu yüzden çevrede fazla sevilmiyordu. Küçük oğluyla ilk karşılaşmam yağmur altında olmuştu, anımsıyorum; yalnızdı, bir arabanın üzerinde, bir çalıcı çırpı demetinin en yüksek noktasına yan gelip yatmıştı dallar arasında, bu bölgede hiç işitmediğim türden, garip bir şarkı söylüyordu, bağırıyordu daha doğrusu. Arabayı çeken atlar yolu biliyorlar, sürülmeden ilerliyorlardı. Bu şarkının üzerimde uyandırdığı etkiyi anlatamam; çünkü ancak Afrika'da duymuştum böylesini. Çocuk coşmuştu, sarhoş gibiydi; yanından geçerken bana bakmadı bile. Heurtevent'in oğlu olduğunu ertesi gün öğrendim. Odun alanında böyle oyalanmam, onu yeniden görmek, hiç değilse beklemek içindi. Boşaltma kısa zamanda tamamlandı. Heurtevent'in çocukları ancak üç kez geldiler. Mağrur görünüyorlardı, tek sözcük bile alamadım ağızlarından.

Bute'se, tam tersine, anlatmayı pek seviyordu; öyle bir davrandım ki, benimle neler konuşulabileceğini çok geçmeden anladı; artık hiç keyfimi bozamaz oldu, bütün memleketi çırılçıplak önüme serdi. Gizemi üzerine doymazlıkla eğildim. Her şey, bir yandan umduğumu da aşılıyor, bir yandan da bana az geliyordu. Bu muydu görünüş altında homurdanan? Yoksa bu şimdilik yeni bir içinden- pazarlılıktan başka bir şey değil miydi? Ne çıkar! Ve Gotların bulanık tarihlerini oluşturur gibi sorular soruyordum Bute'e. Bu öykülerden bulanık bir gizine varılmazlık buharı çıkarıyordu, şimdiden başıma vurmaktaydı, kaygıyla içime çekiyordum. Heurtevent'in kendi kızıyla yattığım ondan öğrendim. En ufak bir ayıplamada bulunsam, giz vermeyi kesiverir diye korkuyordum; gülümsedim bu yüzden; merak beni itiyordu.

- Ya kızın anası? Hiçbir şey demiyor mu?

- Anası mı? Öleli on iki yılı geçti... Herif çok döverdi kadını.

- Aileleri kaç kişi?

- Beş çocuk. Büyük oğluyla küçük oğlunu gördünüz. Biri de on altı yaşında, güçlü bir çocuk değil, papaz olmak istiyor. Bir de büyük kızın babasından iki çocuğu var.

Yavaş yavaş daha birçok şeyler öğrendim, öğrendiklerime göre, Heurtevent'in evi, yakıcı, sert kokulu bir yerdi, imgelemim, bir at sineği gibi dönüyordu bu evin çevresinde:

- Bir akşam, büyük oğlan genç bir hizmetçi kızın ırzına geçmeye kalkmış; kız çırpınınca, baba da işe karışıp, oğluna yardım etmiş, o kocaman elleriyle sımsıkı tutmuş kız; bu arada ortanca oğul, üst katta bütün varlığıyla dualarını okuyor, küçük de faciayı seyrederek eğleniyormuş. Irza geçme işine gelince, pek de güç olmadığını sanıyorum, çünkü Bute, hizmetçinin, bu işin tadını aldıktan sonra, çok geçmeden küçük papazı baştan çıkarmaya çalıştığını da anlatıyordu.

- Başarabildi mi bari? diye sordum.

- Çocuk hâlâ direniyor, ama artık eski dayanma gücü kalmadı, diye yanıtladı Bute.

- Bir kızı daha olduğunu söylememiş miydin?

- Kimi bulsa koynuna alır, hiçbir şey de istemez karşılığında. Hoşuna gitse, üste para da verir, belki. Ama babasının evinde yatmaya gelmez; görür adamın hesabını. Aile içinde insanın aklına eseni yapabileceğini, ama bunun başkalarını ilgilendirmediğini söyler. Pierre, sizin kovduğunuz

çiftlik uşağı, buna kulak asmamıştı ama, bir gece kafasında kocaman bir delikle çıkmıştı bu evden, o zamandan beri, işler şatonun korusunda görülüyor.

O zaman, bakışımıla yüreklendirdim onu;

- Sen de denedin mi? diye sordum.

Saygıyı elden bırakmamak için gözlerini yere dikti, alaylı alaylı:

-Bazı bazı, dedi. Sonra çabucak kaldırdı gözlerini:

- Bocage babanın ufaklığı da, diye ekledi.

- Bocage babanın hangi ufaklığı?

- Alcide, çiftlikte yatan. Onu tanımıyor musunuz yoksa?

Bocage'ın bir oğlu daha olduğunu öğrenince şaşırıp kalmıştım.

-Öyle ya, geçen yıl amcasının yanındaydı daha, diye sürdürdü Bute. Ama şimdiye kadar koruda onunla karşılaşmamış olmanız çok şaşırtıcı; hemen her akşam avlanır.

Bute bu son sözcükleri daha alçak bir sesle söylemişti. İyice süzdü beni. Ben de hemen gülümsemem gerektiğini anladım. O zaman Bute mutlulukla sürdürdü konuşmasını.

- Korunuzda ruhsatsız avlanıldığını pekâlâ bilirsiniz, efendim.

- Adaaam! ne zararı olacak ki, korular öyle büyük ki!

Gösterdiğim kızgınlık öyle hafifti ki, Bute çabucak cesarete geldi, bugünkü düşünceme göre, Bocage'ın aleyhinde bulunmaktan da hoşlandığı için, Alcide'in hangi çukurlara ağlar gerdiğini gösterdi bana, onu çitin neresinde yakalayabileceğimi de belirtti. Burası, bir yokuşun başında, bir sınır çitinde daracık bir geçitti, Alcide saat altıya doğru buradan içeri kaymayı alışkanlık durumuna getirmişti. Bu- te'le ben buraya, güle oynaya, bakır telden bir ağ gerip iyice gizlendik. Sonra Bute, kendisini ele vermeyeceğim konusunda benden söz aldıktan sonra, durumunu güçleştirmemek için gitti. Yokuşun öbür yanına yatıp beklemeye başladım.

Üç akşam, beklemlerim boşa gitti. Bute'ün bana oyun oynadığına inanmaya başlıyordum. Ama en sonunda, dördüncü akşam, çok hafif bir ayak sesi duyuyorum. Yüreğim çarpıyor, ruhsatsız avlanmanın iğrenç şehvetini öğreniyorum birdenbire. Tuzak öyle iyi yerleştirilmiş ki, Alcide hemen kapaklanıveriyor. Görüyorum. Kurtulmak istiyor, gene düşüyor, yakalanmış bir hayvan gibi çırpınıyor. Ama elimde artık. Kötü bir çocuk bu, gözleri yeşil, saçları tiftik gibi, yüzünden hilebazlık akıyor. Tekmeler atıyor bana; sonra çabalaması azalıyor, ısırılmaya çalışıyor, bunu da başaramayınca, o zamana kadar duyduğum küfürlerin en gariplerini savuruyor. En sonunda dayanamayıp kahkahayı koparıveriyorum. O zaman birdenbire duruyor, bana bakıyor, daha alçak bir sesle:

- Odun herif, diyor, sakatladınız beni.

- Göster bakalım.

Çorabını kaloşlarının üzerine kaydırıyor, topuğunu gösteriyor, azıcık pembeleşmiş bir iz var topuğunda. -Hiçbir şey değil. Biraz gülümsüyor, sonra sinsice:

- Babama ağları sizin gerdiğinizi söyleyeceğim, diyor.

- Hadi canım! Bu da senin ağlarından biri.

- Siz germediniz elbette bunu.

- Neden olmasın?

- Bu kadarını beceremezsiniz. Nasıl yaptığınızı gösterin bakayım.

- Öğret bana.

O akşam yemeğe çok geç döndüm, nerede olduğum bilinmediği için Marceline kaygılanmıştı.

Altı tuzak kurduğumu, Alcide'e homurdanacak yerde, kendisine on kuruş verdiğimi anlatmadım.

Ertesi gün, onunla birlikte bu ağları kaldırmaya giderek, tuzığa düşmüş iki tavşan bulmanın keyfini tattım; bunları ona bıraktım elbet. Av mevsimi açılmamıştı daha. Güç duruma düşmeden gösterilemeyen bu av ne oluyordu öyleyse? Alcide'in bana bir türlü söylemek istemediği de buydu işte. En sonunda, gene Bute'den, Heurtevent'in usta bir hırsız ortağı olduğunu, küçük oğlunun da Alcide'le kendisi arasında aracılık ettiğini öğrendim. Bu yabanıl aileyi bu yoldan daha iyi tanıyabilir miydim acaba? Ne büyük bir tutkuyla ruhsatsız avcılık ettim!

Alcide'le her akşam buluşuyordum; çok sayıda tavşan, hattâ bir kez de bir karaca yakaladık; hâlâ yaşıyordu. Alcide'in onu öldürürken duyduğu sevinci dehşete düşmeden anımsayamam. Karacayı güvenli bir yere koyduk, Heurtevent'in oğlu geceleyin gelip buradan alabilirdi.

O zamandan sonra, gündüzleri dışarı çıkmaya fazla istek göstermedim, boşalmış koruları gündüzleri o kadar çekici bulmuyordum. Çalışmaya bile çaba harcadım; hüznü, amaçsız bir çalışmaydı bu -çünkü dersler biter bitmez, artık yardımcı hocalığı sürdürmeyeceğimi bildirmiştim, nankör bir çalışmaydı; en ufak bir türkü, kırdan en ufak bir gürültü beni bu çalışmadan uzaklaştırıyordu, her çığlık bir çağrı oluyordu benim için. Kaç kez böyle okumayı bırakıp pencereye koştum da bir şeycikler göremedim! Kaç kez, birdenbire dışarı çıkıp... Gösterebildiğim tek dikkat, bütün duyularımın dikkatiydi.

Karanlık çöktü mü -daha şimdiden pek çabuk çöküyordu- bizim saatimiz başlıyordu, o zamana kadar, bu saatin güzelliğini fark etmemiştim. Hırsızlar nasıl içeri girerlerse, ben de öyle dışarıya çıkıyordum. Gece kuşu gözleri olmuştu gözlerim. Daha oynak, daha yüksek otlara, kalınlaşmış ağaçlara hayran kalıyordum. Gece her şeyi uyuyor, uzaklaştırıyordu, toprağı uzaklaştırıyor, yüzeyleri derinleştiriyordu. En düz patika bile tehlikeli görünüyordu. Her yanda, karanlık bir yaşam sürenlerin uyandıkları duyuluyordu.

- Şimdi baban seni nerde sanıyor?

- Ahırda, hayvanların yanında.

Alcide orada yatıyordu, biliyordum, güvercinlerin, tavukların yanı başında; akşamları onu buraya kapattıkları için, çatının bir deliğinden çıkıyordu; giysilerinde sıcak bir kümes kokusu vardı.

Sonra birdenbire, avlar toplanır toplanmaz, bir mahzene dalar gibi karanlığa dalıyordu, bir el bile sallamadan, "Yarın görüşürüz" bile demeden. Köpeklerin kendisini görünce sustukları çiftliğe dönmeden önce, küçük Heurtevent'ı bulup ona malı teslim ettiğini biliyordum. Ama nerde? Arzumun bir türlü kavuşamadığı da buydu işte: göz- dağları, hileler para etmedi; Heurtevent'lar. yanlarına yaklaştırmıyorlardı adamı. Çılgınlığım en çok nerde ağır basıyordu, bilmem: önümden hep daha uzaklara koşan sıradan bir gizemi kovalamakta mı? Yoksa gizlemi merak zoruyla icat etmekte mi? -Ama Alcide benden ayrılınca ne yapıyordu? Gerçekten çiftlikte mi yatıyordu? Yoksa çiftçide yalnızca bu sanıyı mı uyandırıyor? Ah! kendimi küçültmem boşunaydı, saygısını azaltmaktan başka bir şey geçmiyordu elime, güvenini de artıramıyordum; buna hem kızıyor, hem üzülüyordum.

O birdenbire kaybolunca, müthiş yalnız kalıyordum; çiğden ağırlaşmış otlar içinde, tarlalar arasından, ıslanmış, çamurlara, yapraklara batmış bir durumda, geceden, vahşi yaşamdan, kargaşalıktan sarhoşa dönüyordum. Uyumuş Moriniere'de, Marceline'in beni içinde sandığı çalışma odamdaki, ya da Marceline'in odasındaki lamba, bana uzaktan uzağa, hafif bir deniz feneri gibi yol gösteriyordu sanki, Marceline'i, geceleri böyle dışarıya çıkmadıkça uyuyamayacağıma inandırmıştı. Doğruydu: yatağımdan nefret ediyordum, samanlık daha iyiydi.

O yıl av çok boldu. Tavşanlar, sülünler birbirini kovaladı. Bute de, her şeyin yolunda gittiğini

görünce, üçüncü akşamın sonunda bize katılmaktan zevk duydu.

Ruhsatsız avcılığımızın altıncı akşamı, on iki ağdan ikisini bulabildik yalnız; gündüz biri aşırımtı ağları. Bute, demir tel işe yaramadığından, gene bakır tel almak için benden yüz kuruş istedi.

Ertesi gün, on ağımın onunu da Bocage'da buldum, üstelik de gösterdiği çabayı övmek zorunda kaldım. En kötüsü, geçen yıl, düşüncesizce, yakalanan her ağa karşılık on kuruş ödül vereceğimi söylemiş olmamdı; böylece Bocage'a yüz kuruş vermek zorunda kaldım. Bu arada Bute de, kendi elindeki yüz kuruşla, gene bakır tel alıyordu. Dört gün sonra, gene aynı şey, yeni on ağ da yakalanmış. Gene yüz kuruş Bute'e, gene yüz kuruş Bocage'a. Bocage'ı kutladım.

- Kutlanacak olan ben değilim, dedi. Alcide'i kutlamalı.

- Ya! -Fazla şaşkınlık her şeyi bozabilirdi: kendimi tuttum.

- Evet, diye sürdürdü Bocage; ne yaparsınız, beyefendi, ben yaşlandım artık, çiftliğin her işine bakacak durumda değilim. Benim yerime ufaklık dolaşüyor koruyu, tuzakları nerede arayıp nerede bulmak gerektiğini benden iyi biliyor.

- Buna inanıyorum, Bocage.

- Sizden her tuzak için aldığım on kuruşun beşini ona veriyorum ben de.

- Bu parayı hak ettiği kesin. Hay Allah! Vay anasını! Beş günde yirmi ağ! İyi çalışmış doğrusu. Ruhsatsız avcılar için bu işten vazgeçmekten başka çıkar yol kalmadı. Bahse girerim ki, dinlenmeye çekilirler artık.

-Ah beyefendi, ne kadar yakalarsak bir o kadar daha buluyoruz. Av hayvanları çok pahalı bu yıl, birkaç kuruş ağ parası için...

Öyle bir oyuna gelmişim ki, Bocage'ı da onlardan sanıyorum. Bu işte beni en çok kızdıran şey, Alcide'in üç yanlı ticareti değil, beni böyle aldattığını görmek. Parayı ne yapıyorlar sonra, Bute ile o? Bildiğim yok; hiçbir zaman, hiçbir şeylerini bilemeyeceğim böyle yaratıkların. Hep yalan söyleyecekler, aldatmış olmak için aldatacaklar beni. Bu akşam yüz kuruş değil, on frank veriyorum Bute'e: bunun artık son olduğunu, ağlar gene ele geçerse, bu işe boş vereceğimi söylüyorum.

Ertesi gün, Bocage'ın geldiğini görüyorum; çok huzursuz bir durumda; hemen sonra ben ondan da huzursuz oluyorum. Ne olmuş ki? Bocage bana Bute'ün çiftliğe sabaha karşı döndüğünü haber veriyor; körkütük sarhoşmuş; Bocage ağzını açar açmaz, Bute iğrenç küfürler savurmuş, sonra üzerine atılmış, ona vurmuş.

- Kısacası, bana izin verip vermeyeceğinizi (bu sözcüğün üzerinde bir an duruyor), onu kovmama izin verip vermeyeceğini sormaya geldim, diyor Bocage.

- Düşüneyim, Bocage. Size saygısızlık etmesine çok üzüldüm. Anlıyorum. Beni yalnız bırakın da düşüneyim; iki saat sonra gelin buraya. -Bocage çıkıyor.

Bute'ü alıkoymak, Bocage'a haksızlık olur; Bute'ü kovmaksa onu oç almaya zorlamak. Adam sen de; ne olacaksa olsun; tek suçlu benim. Bocage döner dönmez ona:

- Bute'e söyleyebilirsiniz, diyorum, artık onu bu çiftlikte görmek istemiyoruz.

Sonra bekliyorum. Bocage ne diyor? Bute ne diyor? Rezaletin bazı yankıları ancak akşam çalınıyor kulağıma. Bo- cage'ın evinde duyduğum haykırışlardan anlıyorum bunu ilkin; bu dövülen, küçük Alcide. Bocage gelmek üzere; geliyor; yaşlı ayaklarının yaklaşmasını duyuyorum; avda bile böyle zorlu çarpmamıştı yüreğim. Dayanılmaz an! Bütün büyük duygular ortaya sürülecek; onu ciddiye almak zorunda kalacağım. Nasıl bir açıklama bulsam? Ne kötü

oynayacağım! Ah! bu rolü başkasına bırakmak isterdim.. Bocage giriyor. Hiç, ama hiçbir şey anlamıyorum söylediklerinden. Çok saçma: baştan anlattırıyorum. Şunu anlıyorum sonunda: tek suçlunun Bute olduğuna inanıyor; inanılmaz gerçeği göremiyor; Bute'e on frank vermiş olmamı akli almıyor; ne diye, canım? Bunu kabul edemeyecek kadar Normandiyalı. On farkı Bute çaldı, buna kuşku yok; benim verdiğimi ileri sürmekle, hırsızlığa yalanı da ekliyor; hırsızlığını örtbas edecek aklınca; böyle şeylere kanacak göz var mı Bocage'da? Ruhsatsız avcılık söz konusu değil artık. Bocage'ın Alcide'i dövmesi, ufaklık geceyi başka yerde geçirdiği içinmiş.

Neyse! kurtuldum; hiç değilse Bocage karşısında her şey yolunda gidiyor. Ne budala herif bu Bute! Bu akşam ruhsatsız avcılık etmek hiç de içimden gelmiyor elbet.

Her şey kapandı sanıyorum, ama bir saat sonra da Charles geldi işte. Şaka eder gibi değil; ta uzaktayken bile, babasından da sıkıcı olduğu belli. Oysa geçen yıl...

- Ne o! Charles, uzun zamandır görünmedin...

- Beni görmek isteseydiniz, çiftliğe gelmeniz yeterdi, efendim. Benim ne korularla işim var, ne de geceyle.

- Ha! baban sana da mı anlattı...

- Babam hiçbir şey anlatmadı, çünkü babam hiçbir şey bilmiyor. Bu yaşında, efendisinin kendisini alaya aldığını öğrenecek de ne olacak?

- Dikkat, et, Charles! İleri gidiyorsun...

- Ha, evet! siz mal sahibisiniz! canınızın istediğini yaparsınız.

- Charles, kimseyi alaya almadığımı çok iyi biliyorsun, canımın istediğini yapmanın da zararı yalnız bana dokunuyor.

Hafiften omuz silkti:

- Kendi çıkarlarınızı kendiniz yaraladıktan sonra, biz nasıl koruyalım istiyorsunuz? Hem bekçiyi, hem ruhsatsız avcıyı koruyamazsınız.

- Neden?

- Çünkü o zaman... ah! bakın, beyefendi, bütün bunlar bana göre fazla çetrefil, diyeceğim ki, efendimin hapse atılanlarla birlik olduğunu, kendisi için yapılanları bozduğunu görmek hoşuma gitmiyor.

Charles gittikçe daha güvenli bir sesle söylüyor bunları. Nerdeyse soylu bir duruşu var diyeceğim. Favorilerini kestirmiş olduğunu fark ediyorum. Söyledikleri de oldukça doğru. Ben susunca (ne diyecektim ki ona?) konuşmasını sürdürüyor:

- Geçen yıl, elimizde bulunan her şeye karşı görevlerimiz olduğunu söylüyordunuz, şimdi unutmuş gibisiniz. Bu görevleri ciddiye almak, onlarla oynamaktan vazgeçmek gerek... Yoksa mallarımız üzerinde hakkımız yok demektir.

Bir sessizlik.

- Bütün söyleyeceğin bu muydu?

- Bu akşamlık, evet, beyefendi; ama başka bir akşam, beyefendi beni zorlarsa, belki de babamla Moriniere'i bırakacağımızı söylemeye gelirim.

Yerlere kadar eğilip selamlayarak çıkıyor. Düşünecek zamanı güç buluyorum:

- Charles! Hay Allah! oğlan haklı... Of of! Ama sahip olmak dedikleri buysa!... Charles. Ardından koşuyorum; karanlıkta yetişiyorum ardından, sonra çabucak, beklenmedik kararımı sağlamlaştırmak istercesine:

- Babana Moriniere'i satılığa çıkardığımı söyleyebilirsin, diyorum.

Charles ağırbaşlılıkla selam veriyor, tek sözcük söylemeden uzaklaşıyor.

Bütün bunlar saçma! Çok saçma!

Marceline yemeği inmiyor bu akşam, rahatsız olduğunu söylediler. Sıkıntı içinde, aceleyle odasına çıkıyorum. Hemen yatıştırıyor beni. "Yalnızca nezle" diyor, bunu umuyor. Soğuk almış.

- Örtünemez miydin sanki?

- Ama titrer titremez şalımı almıştım.

- Titredikten sonra değil, önceden alman gerekirdi.

Bana bakıyor, gülümsemeye çalışıyor. Ah! çok kötü başlayan gün sıkıntıya yöneltiyor belki de beni. Şimdi bana yüksek sesle: "Yaşamamı bu kadar mı istiyorsun?" deseydi, daha iyi anlayamazdım onu. Gerçekten her şey dağılıyor çevremde; bütün kavradıklarının hiçbirini tutamıyor elim. Marceline'e doğru atılıyorum, solgun şakaklarını öpüslere boğuyorum. Kendini tutamıyor o zaman, omzumda hıçkırıyor.

- Of! Marceline! Marceline! gidelim buradan. Sorren- to'da sevdiğim gibi seveceğim seni başka yerlerde. Değiştim sanmıştın, değil mi? Ama başka yerlerde, aşkımızı hiçbir şeyin değiştirmedini anlayacaksın.

Üzüntüsünü geçiremedim daha, ama umuda nasıl da sarılıyor şimdiden!

Mevsim ilerlemiş değildi, ama hava nemli ve soğuktu, daha şimdiden gül ağaçlarının tomurcukları, açılmadan çürüyordu. Konuklarımız, çoktan gitmişlerdi. Marceline de evi kapatmakla uğraşmayacak kadar rahatsız değildi, beş gün sonra yola çıktık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Böylece, bir kez daha, aşkıma avucumda tutmak istedim. Ama durgun mutluluğu ne yapacaktım? Marceline'in bana verdiği ya da benim için belirttiği mutluluk, yorgunluk duymayan biri için bir dirileniş gibiydi. Ama yorgun olduğunu, aşkıma gereksimi bulunduğunu sezdiğimden, onu aşkımla sardım, bunu da kendi duyduğum gereksinimle yapıyormuş gibi davrandım. Acısını dayanılmaz bir biçimde duyuyordum; bu acıyı geçirmek içindi onu sevmem.

Ah! Tutkulu bakımlar, geceleri sevgiyle beklemeler! Başkalarının ibadeti abartarak imanlarını coşturdukları gibi, ben de aşkıma geliştirdim. Marceline de, söylüyorum ya size, umuda dört elle sarılıyordu hemen. Daha pek çok gençlik vardı onda, bende de o kadar umut, öyle sanıyordu. Yeni bir balayına çıkarcasına kaçtık Paris'ten. Ama daha yolculuğun ilk gününde, durumu kötüleşmeye başladı; Neuchâtel'de durmak zorunda kaldık.

Kıyıları gök yeşili bu gölü ne kadar sevdim! Alp dağlarını düşündürtecek hiçbir şeyi yok, suları da bataklık suları gibi uzun zaman toprağa karışır, kamışlar arasına sızar. Marceline için çok iyi bir otelde, göle bakan bir oda bulabildim; bütün gün ayrılmadım yanından.

O kadar rahatsızdı ki, ertesi gün Lozan'dan bir hekim getirttim. Çok yersiz bir kaygıyla, karımın ailesinde başka veremli olup olmadığını öğrenmek istedi. Evet yanıtını verdim; oysa bilmiyordum; ama benim de bu hastalıktan

nerdeyse ölecek duruma geldiğimi, bana bakmadan önce, Marceline'in hiçbir zaman hasta olmadığını söylemek hoşuma gitmiyordu. Her şeyi damar tıkanmasına yükledim, hekimse bunun rastlantıya bağlı bir nedenden öteye geçmediğini, hastalığın çok daha eski olduğunu söyledi. Yüksek Alplerin açık havasını salık verdi bize coşkunculukla, söylediğine göre, Marceline orada iyileşecekti; benim arzum da bütün kışı Engadine'de geçirmek olduğundan, Marceline yolculuğa dayanabilecek kadar düzelir düzelmez yola çıktık.

Yoldaki her duyumu birer olay gibi anımsıyorum. Hava duru ve soğuktu; en sıcak kürkleri getirmiştik. Coire'da otelin bitmez tükenmez patırtısı uyumamızı nerdeyse tümüyle engelledi. Uykusuz bir geceye ben de keyifle katılabilirdim, bundan yorgunluk da duymazdım; ama Marceline.. Onun uyuyamayışına, bu gürültüye karşın uyuyamayışına sinirlendiğim kadar sinirlenmedim bu gürültüye. Uykuya böylesine gereksinimi olsun da! Ertesi gün, şafak sökmeden yola çıktık; Coire posta arabasında en iyi yerleri tutmuştuk; iyi düzenlenmiş at değiştirmeler, Saint-Moritz'e bir günde varmamızı sağladı.

Tiefenkasten, le Julier, Samaden... herşeyi anımsıyorum, saatine; havanın pek yeni niteliğini sertliğini, atların çingiraklarının sesini; açlığımı; öğleyin han önündeki molayı; çorbasının içine kırdığım çiğ yumurtayı, kara ekmeği ve ekşi şarabın soğukluğunu. Bu kaba yemekler Marceline'e göre değildi pek; yolculuk için aldığım birkaç kuru bisküviden başka hiçbir şey yemedi nerdeyse. Günün batışı, ormanın yamaçlarına gölgenin inişi gözlerimin önüne geliyor; sonra bir mola daha. Hava gittikçe sertleşiyor, çiğleşiyor. Araba durduğu zaman, gecenin bağına, duru sessizliğe dalınıyor; duru... bu sözcük yeter. Bu görülmedik saydamlık üzerinde en ufak gürültü, kusursuz niteliğine, dopdolu sesliliğine bürünüyor. Gene yola çıkılıyor karanlıkta. Marceline öksürüyor... Of! bitmeyecek mi öksürmesi?

Sousse arabası geliyor aklıma. Ben daha iyi öksürüyordum sanıyorum. Fazla çaba harcıyor... Ne kadar da zayıf, ne kadar da değişmiş görünüyor; karanlıkta Marceline'i tanımak güç. Hatları ne

kadar süzölmüş! İki kara burun deliği böyle mi görönrüdü? -Korkunç öksürüyor. Bakımlarının en açık sonucu bu. Kaynaşma duygusundan nefret ederim; bütün bulaşmalar onda saklanır; insan ancak güçlülerle, kaynaşmalıydı. -Ah! gerçekten de dayanacak hali kalmadı artık! Daha gelmedik mi acaba?.. Ne yapıyor öyle?.. Mendilini çıkarıyor; dudaklarına götürüyor; başını çeviriyor. Aman Allahım! O da mı kan tükürcek? -Birdenbire mendilini ellerinden çekip alıyorum. Fenerin yarı aydınlığında bakıyorum.. Hiçbir şey yok. Fazla belli ettim sıkıntımı; Marceline hüzünlü hüzünlü gülümsemeye çalışıyor, mırıldanıyor:

- Hayır; daha başlamadı.

En sonunda geliyoruz. Tam zamanında; Marceline güç duruyor. Bize hazırlanan odaları gözüm tutmuyor; geceyi bu odalarda geçireceğiz, yarın değiştireceğiz. Hiçbir şey yeterince güzel görünmüyor gözlerime. Kış mevsimi iyice başlamadığından, koca otel boş daha; seçebilirim. Geniş, aydınlık ve yalın bir biçimde döşenmiş iki oda tutuyorum; bunlara bitişik olan büyük bir salon, geniş bow-window biçiminde bitiyor, buradan hem çirkin, mavi göl, hem de yamaçları fazla ağaçlık ya da fazla çıplak olan bir kaba dağ görülebilir. Yemeklerimizi buraya getirecekler. Daire çok pahalı, ama umurumda mı? Ders vermiyorum artık, orası öyle, ama Morinière'i sattırıyorum. Sonra düşünürüz. Hem parayı ne yapacağım ki? Bütün bunları ne yapacağım? Güçlendim ben şimdi. Tam bir servet değişiminin, insanı tam bir sağlık değiştirme kadar yetiştirmesi gerektiğini düşünüyorum. Marceline'e gelince, lükse gereksinimi var onun; o zayıf. Ah! onun için o kadar ve o kadar masraf edeceğim ki... Bütün bu lüksten aynı zamanda hem dehşet, hem de haz duyuyordum. Onda şehvetimi yıkayıp arıtıyordum, sonra başıboş olsun istiyordum.

Bu arada Marceline iyiye doğru gidiyor, sürekli bakımlarım yengiye ulaşıyordu. Yemek yemede güçlük çektiğinden, iştahını arttırmak için, hoş, çekici yemekler ısmarlıyordum. Bundan çok zevk aldığına inanıyordum, her gün denediğimiz yerli şaraplar çok eğlendiriyordu beni. Kekre Rhin şaraplarıydı bunlar; nerdeyse şurubumsu Tokay şaraplarıydı, baş döndüren erdemleriyle doldurdular beni. Tuhaf bir Barba-Grisca anımsıyorum, yalnız bir şişe kalmıştı bundan, öyle ki şaşırtıcı tadının ötekilerde de bulunup bulunamayacağını öğrenemedim.

Her gün arabayla gezintiye çıkıyorduk; sonra, kar yağınca boynumuza kadar kürklere bürünüp kızakla dolaştık. Yüzüm alev alev, iştah dolu, sonra uyku dolu dönüyordum. Bu arada her türlü çalışmayı da bırakmış değildim, söylemem gerektiğini içimde duyduğum şey üzerinde düşünmek için her gün bir saatten fazla zaman buluyordum. Tarih söz konusu değildi artık; uzun zamandan beri, tarih incelemelerim ruhbilimsel bir araştırma aracı olarak ilgilendiriyordu beni. Onda bulanık benzerlikler gördüğümü sandığım zaman, geçmişe nasıl gönöl verdiğimi söylemiştim; ölüleri sıkıştırma sıkıştırma, onlardan yaşam konusunda gizli bir belirti elde ettiğimi ileri sürmeyi göze alabilmiştim. Şimdi genç Athalaric benimle konuşmak için, mezarından kalksa bile, artık geçmişi dinlemiyordum. Eski bir yanıt benim yeni sorumu nasıl karşılayabilirdi ki: insan daha ne yapabilir? Benim için bilinmesi önemli olan buydu işte. İnsanın bugüne kadar söylediği, bütün söyleyebileceği miydi? Kendi kendisi hakkında bilmediği hiçbir şey kalmamış mıydı? Söylediklerini yinelemek mi kalmıştı yalnız?.. Ve her gün, içimde, ekinlerin, eğitimlerin, törelerin örtmekte, gizlemekte, boğmakta olduğu el-sürölmemiş zenginliklerin bulanık duygusu büyüyordu.

Buluşların bilinmedik bir türü için doğmuşum gibi bir duygu uyanıyordu o zaman içimde; karanlık araştırmam görölmedik bir biçimde coşturuyordu beni, bunun için de araştırmacının ekine, töreye, görgüye sırt çevirmesi, onları tekmelemesi gerektiğini biliyordum.

Böylece başkalarında ancak en yabani belirtilerden haz duyacak, herhangi bir zorlamanın bunları bastırmasına üzülecek bir duruma geliyordum. Nerdeyse namuslulukta yalnızca kısıtlamaları, uzlaşmaları ya da korkuyu görecektim. Onu ender bulunur bir zorluk gibi sevmek isterdim; törelerimiz onu karşılıklı ve sıradan bir anlaşma biçimine dönüştürmüştü. İsviçre'de, namusluluk da konfordandır. Marceline'in buna gereksinimi olduğunu anlıyordum, gene de düşüncelerimin yeni yönelimini ondan saklamıyordum. Daha Nauchâtel'de, o burada duvarlarda ve yüzlerde beliren bu dürüstlüğü överken:

- Kendi dürüstlüğüme bana bol bol yeter, dedim; namuslu insanlardan nefret ederim. Onlardan korkmamı gerektiren hiçbir şey yoksa, öğreneceğim bir şey de yok. Onların da söyleyecek hiçbir şeyi yok ya... Dürüst İsviçre halkı! Esenlik hiçbir şey sağlamıyor ona. Bu cinayetsiz, tarihsiz, yazınsız, sanatsız durumuyla, sağlam bir gül ağacından başka bir şey değil, ne dikenini var, ne gülü.

Bu dürüst ülkenin canımı sıkacağı önceden bildiğim bir şeydi, ama iki ayın sonunda, bu sıkıntı bir tür kızgınlığa dönüştüğünden, gitmekten başka bir şey düşünemez oldum.

Ocak ayının ortalarındaydık. Marceline iyi, çok daha iyiydi; onu yavaş yavaş eriten, hafif, sürekli ateş sönmüştü; daha serin bir kan, yanaklarını yeniden renklendiriyordu; az da olsa seve seve yürüyordu yeniden; eskisi gibi sürekli olarak yorgun değildi. Bu sert havadan gelecek bütün kazancın sağlanıldığına, şimdi kendisine en iyi gelecek şeyin İtalya'ya inmek olduğuna, orada ilkbaharın ılık iyiliğinin, düzelmesini tamamlayacağına kolayca inandırdım onu, -her şeyden önce kendim de buna inanmakta güçlük çekmedim, öylesine bıkmıştım bu yüksekliklerden.

Gene de, şimdi, bu boş zamanlarımda, nefret edilen geçmiş eski gücüne kavuşurken, en çok aklıma gelen anılar bunlar. Kızakta hızlı koşular, kuru havanın sevinçli kamçılıyışı, karın sıçrayışı, iştah; siste kararsız yürüyüş, seslerin garip çınlayışları, nesnelere birdenbire belirişi; iyice kapatılmış odada kitap okumalar, camın ötesinde görünüm; karın yürekler acısı bekleyişi; donmuş görünüm; dış dünyanın silinişi, düşüncelerin insana şehvetle sokuluşu... Ah! onunla orada, baş başa, o karaçamlarla çevrili, o küçük, duru, yitik göl üzerinde kaymak; sonra, akşam, onunla geri dönmek...

İtalya'ya iniş, bir düşüşün bütün baş dönmelerini duyuruyordu bana. Hava güzeldi. Biz daha ılık, daha yoğun havaya gömüldükçe, tepelerin sert ağaçları, karaçamlar, düzenli akçamlar, yumuşak güzellikle, rahatlıkla, zengin bir bitki topluluğuna bırakıyorlardı yerlerini. Yaşam için soyutlamayı bırakıyormuşum gibi geliyordu bana, kış içinde olmamıza karşın, her yerde kokular dşlüyordum. Yoksunluğum beni sarhoş ediyordu, başkalarının şaraptan sarhoş oldukları gibi ben de bu susuzluktan sarhoştum. Yaşamımdaki tutumluluk hayranlık vericiydi; bu hoşgörür ve vadedici toprakta, bütün iştahlarım tomurcuklar gibi açılıyordu. Çok büyük bir aşk birikimiyle kabarıyordu benliğim, bazı bazı etimin derinliklerinden başıma doğru yükseliyor, düşüncelerimi hazza daldırıyordu.

İlkbahar üzerindeki bu boş düş kısa sürdü. Beklenmedik yükseklik değişimi beni bir an aldatabilmişti; ama, göllerin kapalı kıyılarından, birkaç gün oyalandığımız Come'dan, Bellagio'dan ayrılır ayrılmaz, kışı ve yağmuru bulduk. Engadine'de iyi dayandığımız soğuk, yükseklerdeki gibi kuru ve hafif değildi artık, şimdi nemli, somurtkandı, bizi rahatsız etmekte gecikmedi. Marceline gene öksürmeye başladı. Soğuktan kaçmak için daha güneye indik o zaman: Floransa'ya gitmek üzere Milano'yu, Napoli'ye gitmek üzere Roma'yı bıraktık, Napoli kış yağmurları al-

tında, tanıdığım kentlerin en kasvetlisiydi. Yeniden Roma'ya, sıcaklığı bulamayınca rahatlığa

benzer bir şey aramaya geldik, Monte Pincio'da fazla geniş, ama yeri çok güzel bir daire kiraladık. Otellerden memnun kalmayınca Floransa'da da, -Viale dei Colli'de- çok güzel bir villa kiralamıştık üç aylığına. Bir başkası orada her zaman yaşamayı dilerdi. Biz yirmi gün bile kalmadık. Bununla birlikte, her yeni duruşta, sanki bir daha hiç gitmeyecekmiz gibi düzenlemek istiyordum her şeyi. Daha güçlü bir şeytan bana yön veriyordu. Bir de buna sekizden az bavul taşımadığımızı ekleyin. Bunlardan biri yalnız kitaplarla doluydu, bütün yolculuk boyunca bir kez bile açmamıştım.

Marceline'in masraflarımızla ilgilenmesini, paramızı ölçülü kullanmaya kalkmasını kabul etmiyordum. Hiç kuşkusuz, gereğinden fazla harcıyorduk, böyle sürüp gidemezdi. Artık Morimere'in parasına güvenmiyordum; hiçbir şey getirmez olmuştu, Bocage da alıcı bulamadığını yazıyordu. Ama geleceği göz önüne getirmek, beni daha fazla masrafa sokmakla sonuçlanıyordu. Ah! bir kez yalnız kaldıktan sonra, bunca malı ne yapacağım? diye düşünüyordum, ve sıkıntı içinde, bekleyiş içinde, Marceline'in cılız yaşamının servetinden de çabuk azaldığını görüyordum.

Ona elimden geldiğince iyi bakmama karşın, bu hızlı yer değiştirmeler onu yoruyordu; ama onu daha da çok yoran bir şey varsa, o da, benim düşüncemden korkmasıydı, bugün bunu kendi kendime açmayı göze alabiliyorum artık.

- İyice görüyorum, dedi bir gün bana, öğretinizi iyi anlıyorum, -çünkü bu bir öğreti şimdi. Güzel de belki, - sonra, daha alçak bir sesle, hüzünle ekledi: Ama zayıfları siliyor ortadan.

- Gereken de bu, diye yanıtladım hemen, kendimi tutamamıştım.

O zaman, kaba sözümün ürpertisiyle, bu zayıf yaratığın büküldüğünü, titrediğini duyar gibi oldum. Ah! belki de Marceline'i sevmediğimi düşüneceksiniz. Yemin ederim, tutkuyla seviyordum onu, hiçbir zaman böylesine güzel görünmemişti bana. Hastalık, hatlarına bir yücelik katmış, sanki bu hatları esrikleştirmişti. Hemen hiç ayrılmıyordum artık yanından, sürekli olarak bakıyordum ona, onu koruyor, günlerinin, gecelerinin her ânını bekliyordum. Uykusu ne kadar hafif olursa olsundu, kendi uykumu daha da hafifleştirmeye alıştım. Uyuyuşuna göz kulak oluyor, ilk ben uyanıyordum. Bazı bazı, onu bir saatliğine yalnız bırakıp da kırdı ya da sokaklarda tek başıma yürümek istediğim zaman, anlatılmaz bir aşk kaygısı, sıkılır diye duyduğum korku, gene onun yanına götürüyordu beni çabucak; bazı bazı da istemime sesleniyor, bu tutukluğa karşı geliyordum, kendi kendime: bu kadarcık mıydı senin değer, sahte koca adam! diyordum, -yokluğumu uzatmaya çalışıyordum: -ama o zaman da kollarım çiçeklerle, erken açmış bahçe çiçekleriyle, serlerde yetişmiş çiçeklerle dolu olarak dönüyordum eve... Evet söyledim ya, şefkatle seviyordum onu. Ama bunu nasıl anlatmalı?.. Kendime saygım azaldıkça, onu daha çok sayıyordum; -bir insanın içinde birbirine düşman ne kadar tutku, ne kadar düşünce barınabileceğim kim söyleyebilir?..

Kötü hava çoktan düzelmişti; mevsim ilerliyordu; birdenbire bademler çiçek açtı. Martın ilk günüydü. Sabah sabah İspanya alanına indim. Köylüler kırları ak dallarından soymuşlar, satıcıların sepetleri badem çiçekleriyle dolu. Öylesine hoşlanıyorum ki, koca bir çiçek kümesini satın alıyorum. Üç adam birden taşıyor çiçeklerimi. Bütün bu ilkbaharla dönüyorum. Dallar kapılara takılıyorlar; çiçek yaprakları halının üstüne karlar gibi yağıyor. Her yere koyuyorum bu çiçekleri, bütün vazolara; Marceline'in bir an için bulunmadığı salonu çiçeklerle apak ediyorum. Sevinciyle sevinçliyim şimdiden. Geldiğini duyuyorum. İşte geldi. Kapıyı açıyor. Nesi var?.. Sendeliyor... Hıçkırılmaya başlıyor birden bire.

- Neyin var? Zavallı Marceline'ciğim..

yanına koşuyorum, sevgi dolu okşayışlara boğuyorum onu. O zaman, göz yaşlarından dolayı özür dilemek istercesine:

- Bu çiçeklerin kokusu bana dokunuyor, diyor. Oysa ince, alabildiğine ince, hafif mi hafif bir bal kokuşuydu bu. Bu zayıf, bu günahsız dalları hiçbir şey söylemeden kapı- veriyorum hemen, kırıyorum, götürüp atıyorum. Kendimden geçmişim, gözlerim kanlanmış -Ah! daha şimdiden, bu kadarcık bir bahara katlanamazsa!..

Sık sık aklıma gelir bu göz yaşları, şimdi de, öyle sanıyorum ki, ölmek üzere olduğunu seziyor, bu yüzden başka baharların acısıyla ağlıyordu. Güçlüler için güçlü sevinçler, zayıflar içinse, güçlü sevinçlerin yaralayacağı, zayıf sevinçler vardır bence. Azıcık bir haz sarhoş ediyordu onu; bu haz azıcık daha arttı mı dayanamaz oluyordu. Onun mutluluk dediği, benim dinleniş dediğimdi, bense ne dinlenmek istiyordum, ne de dinlenmeme olanak vardı.

Dört gün sonra, Sorrento'ya gitmek üzere yola çıktık gene. Orada havayı daha sıcak bulamayınca düş kırıklığına uğradım. Her şey soğuktan titrer gibiydi. Bir türlü dinmek bilmeyen yel, Marceline'i yoruyordu. Önceki yolculuğumuzda indiğimiz otele inmek istemiştik; gene aynı odayı bulduk. Donuk gökyüzü altında, bütün bu büyüü bozulmuş dekora, içinde aşkımızın gezindiği sıralarda bize öylesine sevimli görünmüş olan, kasvetli otel bahçesine şaşkınlıkla bakıyorduk.

Deniz yoluyla Palermo'ya gitmeye karar verdik, buranın iklimini çok övüyorlardı; Napoli'ye geldik, buradan gemiye binecektik, biraz daha oyalandık. Ama Napoli'de canım sıkılmıyordu hiç değilse. Napoli canlı bir kenttir, orada geçmiş kapısını çalıp durmaz insanın.

Günün hemen her dakikasında, Marceline'in yanında kalıyordum. Bitkindi, geceleri erken yatıyordu; uyurken başında duruyor, bazı bazı ben de yatıyordum, soma, düzenli soluklarından, artık uykuya daldığını anlayınca, sessizce kalkıyor, ışık yakmadan giyiniyordum; bir hırsız gibi dışarıya sızıyordum.

Dışarı! ah! Sevinçten bağıracağım geliyordu. Ne yapacaktım? Bilmem. Gündüz karanlık olan gök, bulutlardan sıyrılmıştı; hemen hemen dolunay ışıldıyordu. Gelişigüzel, amaçsız, arzusuz, zorlamasız, yürüyordum. Her şeye yeni bir gözle bakıyordum; her gürültüyü, daha dikkatli bir kulakla dinliyor, gecenin ıslaklığını içime çekiyordum; elimi nesnelere üzerine koyuyordum; amaçsız dolaşıyordum.

Napoli'de geçirdiğimiz son akşamda, bu başıboşluk hazzını daha çok uzattım. Dönüşte, Marceline'i göz yaşları içinde buldum. Söylediğine göre, birdenbire uyanıp da beni yanında bulamayınca korkmuştu. Onu yatıştırdım, yokluğumu elimden geldiği kadar açıklamaya çalıştım, bir daha yanından ayrılmayacağıma söz verdim. Ama daha Palermo'daki ilk gecede, kendimi tutamadım; dışarı çıktım. Portakal ağaçları yeni yeni çiçek açıyordu; en ufak esinti, kokularını getiriyordu.

Palermo'da ancak beş gün kaldık; soma, büyük bir dönüşle, yeniden görmek istediğimiz Taormine'e geldik. Köyün dağda, oldukça yükseklerde bulunduğunu söylemiş miydim? İstasyon deniz kıyısındadır. Bizi otele getiren arabanın, beni hemen sonra gene istasyona götürmesi gerekti, bavullarımızı isteyecektim. Arabada, arabacıyla konuşmak için ayakta durmuşum. Küçük bir Sicilyalıydı bu. Theocrite'in bir dizesi gibi güzel, bir meyve gibi tatlı, hoş kokulu, pırlıl pırlıldı. Marceline'in uzaklaşmasına bakarak, çok tatlı bir sesle:

- Com'e belle la Signora* dedi.

- Anche tu sei bello, ragazzo** diye yanıtladım; ona doğru eğilmişim, dayanamadım, onu

kendime doğru çektim,

* *İtalyanca: Bayan ne kadar da güzel.*

** *Sen de güzelsin çocuğum.*

öptüm. Güldü, ses çıkarmadı.

-1 Francesi sono tutti amanti* dedi.

-Ma non tuti gli Italiani amati** diye yanıt verdim gülererek. Onu sonraki günlerde de aradım, ama bir türlü bulamadım.

* *Bütün Fransızlar sevmeye düşkündürler.*

** *Ama bütün İtalyanlar sevilmez.*

Sirakuza'ya gitmek üzere Taormine'den ayrıldık. İlk yolculuğumuzu adım adım yeni baştan, ama tersinden yapıyor, aşkımızın başlangıcına doğru çıkıyorduk. İlk yolculuğumuzda, benim haftadan haftaya iyileşmeye doğru yürüdüğüm gibi, şimdi de Güneye doğru ilerledikçe, Marceline'in durumu kötüleşiyordu.

Hangi sapıklıkla, hangi inatçı körlükle, hangi istem ürünü çılgınlıkla, ona daha fazla ışık, daha fazla sıcaklık gerektiğine inandım, en kötüsü Marceline'i de inandırdım, ne diye Biskra'daki iyileşmemin anısını andım?.. Oysa hava ılıklaşmıştı; Palermo körfezinde hava elverişliydi, Marcelinede buradan hoşlanıyordu. Belki de burada.. Ama kendi isteğini seçebilecek, ne istediğim konusunda karar verebilecek durumda mıydım ki?

Sirakuza'da, denizin durumu, gemilerin düzensiz işleme sekiz gün beklemek zorunda bıraktı bizi. Marceline'in yanında geçirmedığım bütün anlarımı eski limanda geçirdim. Hey gidi Sirakuza'nın küçük limanı! Kekre şaraplar, çamurlu sokaklar, gemi hamallarının, serserilerin, bulut gibi sarhoş gemicilerin dolduğu pis kokulu dükkân. En kötü insanların arkadaşlığı benim için çok hoş bir arkadaşlıktı. Dillerini iyi anlayacaktım da ne olacaktı, bütün etim bunu tadıyordu ya! Tutkunun sertliği, burada benim için iki yüzlü bir sağlık, bir güçlülük görünüşüne bürünüyordu. Onların yoksul yaşamlarında bulduğum tadı kendilerinin almadığını düşünmem boşunaydı... Ah! Onlarla birlikte masanın altına yuvarlanmak, ancak sabahın o hüznü titreyişiyle uyanmak isterdim. Konfora, lükse, çevreme doldurduğum şeylere, yeni sağlığımın yararsız kıldığı bu korunmaya, bedeni yaşamın tehlikeli dokunuşundan uzak tutmak için alınan bütün önlemlere karşı gittikçe büyüyen nefretim, onların yanında büsbütün şiddetleniyordu. Yaşayışlarının daha ötesini düşlüyordum. Daha ötelere kadar arkalarından gitmek, sarhoşluklarına girmek isterdim.. Sonra birdenbire, Marceline gözlerimin önüne geliyordu. Ne yapıyordu bu sırada? Acı çekiyordu, ağlıyordu belki de.. Aceleyle kalkıyor; koşuyordum; otele dönüyordum, otelin kapısında şöyle bir yazı vardı sanki: Buraya yoksullar giremezler.

Marceline hep aynı biçimde karşılıyordu beni; serzeniş, kuşku belirten tek sözcük söylemiyordu, her şeye karşın gülümsemeye çalışıyordu. Yemeklerimizi ayrı yiyorduk; bu sıradan otelde bulunabilecek en iyi yemekleri getirtiyordum ona. Yemek sırasında düşünüp duruyordum: bir parça ekmek, azıcık peynir, birazcık rezene yetiyor onlara, onlara yettiği gibi bana da yeterdi. Belki de orada, hemen şuracıkta, karnı aç olanlar, bu önemsiz yiyeceği bile bulamayanlar vardır. Benim soframdaysa, onları üç gün tok tutacak şeyler var işte! Duvarları delmek, konukları içeriye doldurmak isterdim. Çünkü insanların açlıktan acı çektiklerini içimde

duymak, korkunç bir bunaltı oluyordu benim için. Gene eski limana dönüyor, ceplerime doldurduğum ufak paraları gelişi güzel saçıyordum.

Yoksulluk tutsaklıktır; karın doyurmak için tatsız bir işi kabul eder; keyifli olmayan her iş nefret vericidir, diye düşünüyordum, birçoklarının dinlenişini ödüyordum. - çalışma, diyordum: canını sıkıyor bu iş senin. Yokluğunda hiçbir yeniliğin, hiçbir günahın, hiçbir sanatın çiçeklenemeyeceği şu boş zamanı düşlüyordum her biri için.

Marceline düşüncelerim üzerinde aldanmıyordu; eski limandan döndüğüm zaman, orada beni hangi keder verici insanların çevrelediklerini saklamıyordum. Her şey insanın içindedir. Marceline benim bulmaya çabaladığım şeyi iyi sezinliyordu. Her yaratıkta bir takım erdemler bulunduğu inandığını, ama bunları kendisi yarattığını söylüyordum:

- Siz de ancak onlarda bir kusur, bir günah bulduğunuz zaman memnun oluyorsunuz, dedi bana. Bakışımız herkeste kendi bağlandığı noktayı geliştirip abartıyor, biz de onları kafamızda gördüğümüz biçime sokuyoruz, bunu anlamıyor musunuz?

Haklı olmasını isterdim, ama her yaratıkta en kötü içgüdünün bana en içten içgüdü olarak görüldüğünü kabul etmek zorundaydım. Sonra benim içtenlik dediğim neydi?

En sonunda Sirakuza'dan ayrıldık. Güney anısı Güney arzusu beni hiç bırakmıyordu. Deniz üzerinde, Marceline iyiceydi... Denizin havası hep gözlerimin önünde. Öylesine durgun ki, geminin izi hep öyle kalır gibi üzerinde. Damla seslerini duyuyorum; sıvı sesleri: güvertenin yıkanışını, tahtalar üzerinde temizleyicilerin çıplak ayaklarının şırıltılarını. Apak Malta gözlerimin önüne geliyor; Tunus'un yaklaşması... Ne kadar değişmişim!

Hava sıcak. Hava güzel. Her şey parıl parıl. Ah! burada, her tümcede, bütün bir haz harmanı saçılınsı isterdim. Şimdi öyküme, yaşamımdakinden daha fazla düzen vermeye çalışsam da boşuna. Şimdiki duruma nasıl geldiğimi sizlere söylemek için epeyce uğraştım. Ah! aklımı bu çekilmez mantıktan bir sıyrabilsem!.. Soylu şeylerden başka hiçbir şey duymuyorum benliğimde.

Tunus. Bolluğu gücünü geride bırakan ışık. Gölge hâlâ onunla dolu. Hava bile içinde her şeyin yunduğu, içine her şeyin daldığı, içinde her şeyin yüzdüğü, ışıklı bir sıvıya benziyor. Bu şehvet ülkesi arzuyu doyurur, ama yatıştırılmaz, her doyunluk coşturur arzuyu.

Sanat yapıtları bakımından boş ülke. Güzelliği ancak kâğıda geçirilmiş ve tümüyle açıklanmış biçimiyle görebilenleri küçümsüyorum. Arap halkının hayranlık verici yanı, sanatını yaşaması, onun türküsünü söylemesi, onu günü gününe harcaması, dağıtmasıdır; hiçbir zaman saptamaz onu, hiçbir yapıtta mumyalamaz. Büyük sanatçı yokluğunun nedeni ve sonucudur bu. Yapıtlarını görenlere: "Bunun da güzel olduğunu o zamana kadar nasıl anlamadım?" dedirtecek kadar doğal şeylere güzellik hakkı vermeyi göze alanların büyük sanatçı olduklarına her zaman inanmışımdır.

O zamana kadar tanımadığım ve Marceline'siz gittiğim Kairouan'da, gece çok güzeldi. Uyumak için otele döndüğüm sırada, açık havada, küçük bir kahvenin hasırları üzerinde uyuyan bir Arap topluluğunu anımsadım. Gittim, ben de yan yana uyudum onlarla. Üstüm başım bitlerle, pirelerle dolu döndüm.

Kıyının ıslak sıcaklığı Marceline'i çok zayıflatıyordu, bize gereken şeyin en kısa zamanda Biskra'ya gitmek olduğuna inandırdım onu. Nisan başındaydık.

Bu yolculuk çok uzun. İlk gün bir çırpıda Konstantin'e varıyoruz; ikinci gün, Marceline çok yorgun, ancak El Kantara'ya kadar gidiyoruz. Burada, bir gölge aradık, aradığımızı da bulduk akşama doğru, ay ışığından daha hoş, daha serindi. Bitmez bir içki gibiydi; bize kadar akıp geliyordu. Oturduğumuz yamaçtan, tutuşmuş ova görünüyordu. O gece, Marceline uyuyamıyor; sessizliğin ve en ufak gürültülerin garipliği onu kaygılandırıyor. Biraz ateşi vardır diye

korkuyorum. Yatağında kıyıladığımı duyuyorum. Ertesi gün, daha solgun buluyorum onu. Gene yola çıkıyoruz.

Biskra. İşte gelmek istediğimiz yer. Evet; işte halk bahçesi; kanepeler... iyileşmemin ilk günlerinde oturduğum kanepeleri tanıyorum. Ne okuyordum burada?.. Homeros'u; o günden sonra hiç açmadım bir daha. -İşte gidip kabuğuna dokunduğum ağaç; ne kadar zayıftım o zamanlar!.. Bak! işte çocuklar.. Hayır; hiçbirini tanımıyorum. Marceline ne kadar ciddi. O da benim kadar değişmiş. Neden öksürüyor bu güzel havada? -İşte otel. İşte odalarımız; taraçalarımız. -Marceline ne düşünüyor? Tek sözcük söylemedi bana. - Odasına gelir gelmez, yatağın üzerine uzanıyor; yorgun; biraz uyumak istediğini söylüyor. Dışarı çıkıyorum.

Çocukları tanımıyorum, ama çocuklar beni tanıyorlar. Gelişimi haber almışlar, hep birden koşup geliyorlar. Bu çocukların o çocuklar olmasına olanak var mı? Ne aksilik! Ne olmuş böyle? Korkunç büyümüşler. Topu topu iki yıldan biraz fazla bir zamanda - olacak şey değil bu... O kadar gençliğin parıldadığı bu yüzler üstüne şimdiden bu kadar çirkinliği hangi yorgunluklar, hangi kusurlu davranışlar, hangi tembellikler işlemiş? O güzel bedenleri hangi aşagılık çalışmalar bu kadar erken bükmüş? Batışa benzer bir şeyler var bu işte... Soruyorum. Beşir bir kahvede bulaşıkçı; Ashour yollarda taş kırarak güçlkle birkaç kuruş kazanıyor; Hammatar bir gözünü yitirmiş. Kim inanırdı: Sadeck iş tutmuş; büyük kardeşine yardım ediyor, pazarda ekmek satıyor; budalalaşmışa benziyor. Agib babasının yanında kasaplığa başlamış, şişmanlıyor; çirkin; zengin; düşkün arkadaşlarıyla konuşmak istemiyor artık.. Onurlu meslekler ne kadar da aptallaştırıyor insanı! Onlarda da bizimkiler arasındayken nefret ettiklerimi mi bulacağım? - Ya Boubaker? -Evlenmiş. On beşinde bile değil daha. Çok gülünç. -Hayır ama; akşam gene gördüm onu. Durumunu açıklıyor: Evliliği bir gösterişten başka bir şey değil. Aşagılık haz düşkününün biri bu anlaşılabilir! Ama içiyor; yüzü, bedeni biçimim yitiriyor. Bu mu bütün kalan? Yaşam onu bu durumlara mı getirecekti? -Az önce gördüğümün onlardan çok fazla bir şey olduğunu dayanılmaz kederimden anlıyorum. -Menalque'ın hakkı var: anı mutsuzluğun uydurmasıdır.

Ya Moktir? -Ha! O hapisten yeni çıkmış. Gizleniyor. Ötekiler ona pek sokulmuyorlar. Onu görmek isterdim. Hepsinin en güzeliydi; o da mı düş kırıklığına uğrattık beni?.. Buluyorlar. Getiriyorlar. -Hayır! o öyle batmamış, hattâ belleğimde böylesine görkemli değildi. Gücüne, güzelliğine diyecek yok. Beni tanıyınca, gülümsüyor.

- Peki, hapse girmeden önce ne yapıyordun?

-Hiç.

- Hırsızlık mı ediyordun?

Karşı geliyor.

- Şimdi ne yapıyorsun?

Gülümsüyor.

- Ee, Moktir! yapılacak hiçbir şeyin yoksa; bizimle Touggourt'a gelirsin. -Birdenbire Touggourt'a gitmek arzusuna kapılmışım.

Marceline iyi değil; içinde neler olup bitiyor, bilmem. O akşam otele döndüğüm zaman, hiçbir şey söylemeden bana sokuluyor, gözleri yumuk. Giysisinin geniş kolu, kalkınca, zayıflamış kolunu gösteriyor. Uzun zaman okşuyor, ığralıyorum onu, uyutulacak bir çocuk gibi. Nedir onu böyle titreten, aşk mı, bunalım mı, ateş mi?.. Ah, belki de zaman olurdu daha... Durmayacak mıyım hiç? -Aradım, değerimi oluşturan şeyi buldum: en kötü de bir tür inat. - Ama Marceline'e yarın Touggourt'a gideceğimizi söylemeyi nasıl başardım?..

Şimdi, bitişik odada uyuyor. Ay doğalı çok oldu, şimdi taraçayı kaplıyor. Nerdeyse tüyler ürpertici bir aydınlık bu. İnsan gizlenemez ondan. Odanın döşemesi ak taşlardan, daha çok burada beliriyor. Ardına kadar açılmış pencereden dalga dalga giriyor. Oda aydınlığını ve kapının çizdiği gölgeyi tanıyorum. İki yıl önce daha da ilerilere girerdi... Evet, şimdi tam oraya doğru ilerliyor işte -uyumaktan vazgeçerek kalktığım zaman bulunduğu yere. Omzumu bu kapının payandasına dayıyordum. Hurma ağaçlarının kımıltısızlığını tanıyorum.. Hangi sözleri okumuştum o gece?.. Ha! evet; İsa'nın Pierre'e söylediği sözcükleri: "Şimdi kendi kuşağını kendin takıyorsun ve gitmek istediğin yere gidiyorsun..." Nereye gidiyorum ben? Nereye gitmek istiyorum?.. Söylemedim size, son gidişimizde bir gün, tek başıma Napoli'den Poestum'a kadar uzanmış-

tım.. Ah! o taşlar önünde hıçkırmaya başlayacaktım ne- rdeyse! Eski güzellik belirliyordu, yalın, kusursuz, güleç, bırakılmış... Sanat benden çıkıp gidiyor, duyuyorum. Neye yer açmak için? Önceden olduğu gibi güleç bir uyum değil bu artık... Şimdi, kendisine hizmet ettiğim anlaşılmaz tanrıyı bilmiyorum artık. Ey yeni tanrı! Yeni ırklar, beklenmedik güzellik örnekleri tanıt bana.

Ertesi gün, şafak der demez, posta arabası bizi götürüyor. Moktir de bizimle birlikte. Moktir krallar kadar mutlu.

Chegga; Kefeldorh; M'reyer... daha da kasvetli, sonu gelmez yollarda kasvetli duraklar. Oysa ne yalan söylemeli, ben bu vahaları daha güleç sanırdım. Ama taştan ve kumdan başka hiçbir şey yok; sonra, garip bir biçimde çiçeklenmiş, birkaç bodur çalılık; bazı bazı, gizli bir kaynaktan beslenen birkaç hurma ağacı bozuntusu... Şimdi çölü, bu ölümcül şan ve katlanılmaz görkem ülkesini, vahadan üstün tutuyorum. İnsan çabası burada çirkin ve zavallı görünüyor. Şimdi başka her türlü toprak canımı sıkıyor.

- Siz insan dışı olanı seviyorsunuz, diyor Marceline. Ama nasıl bakıyor kendisi de! Hem de ne doymazlıkla!

İkinci gün hava biraz bozuyor, yani yel çıkıyor, ufuk donuklaşıyor. Marceline acı çekiyor; içe çekilen kum, gırtlakını yakıyor, karıncalandırıyor: fazla bol ışık gözlerini yoruyor; bu düşman görünüm eziyor onu. Ama şimdi çok geç artık, geri dönülmez. Birkaç saate kadar, Touggourt'ta olacağız.

Daha çok yeni olmasına karşın, en az anımsadığım, yolculuğun bu son bölümü. Şimdi, ikinci günün görünümünü, Touggourt'ta ilkin neler yaptığımı gözlerimin önüne getirmem olanaksız. Ama hâlâ anımsadığım bir şey varsa, o da sabırsızlığımın, acelemin nerelere vardığı.

Sabah hava çok soğuktu. Akşama doğru, yakıcı bir sam yeli çıktı. Marceline yolculuktan bitkin düşmüştü, gelir gelmez yattı. Biraz daha rahat bir otel bulacağımı umuyordum; odamız iğrenç; kum, güneş ve sinekler her şeyi donuklaştırmış, kirletmiş, her şeyin tazeliğini gidermiş. Şafaktan beri hemen hiçbir şey yemediğimden, hemen yemek getirtiyordum; ama Marceline'e her şey kötü görünüyor, hiçbir şey yedirtemiyordum ona. Çay yapacak öteberiler getirdik. Bu gülünç işlerle uğraşıyorum. Akşam yemeğinde, birkaç kuru çörek ve bu çayla yetiniyoruz, memleketin tuzlu suyu çaya da o berbat tadını vermiş.

Son bir erdemlik kalıntısıyla, akşama kadar onun yanında kalıyorum. Sonra birdenbire, kendimi de gücümün sonunda buluyorum. Ey kül tadı! Ey yorgunluk! İnsan üstü çabanın hüznü! Ona bakmaya pek cesaretim yok; biliyorum ki gözlerim, bakışını arayacak yerde, korkunç bir biçimde gidip kara burun deliklerine dikilecekler; acılı yüzündeki anlam dayanılmaz bir şey. Onun da bana baktığı yok. Ona dokunuyormuşçasına, bunaltısını duyuyorum. Çok öksürüyor; sonra uyuyor. Zaman zaman beklenmedik bir titreyişle sarsılıyor.

Gece kötü olabilir, bunun için, iş işten geçmeden önce, kime başvurabileceğimi bilmek

istiyorum. Dışarı çıkıyorum. Otelin kapısı önünde, Touggourt alanı, sokaklar, hattâ hava, öylesine garip ki, onları görenin kendim olmadığına inanacağım neredeyse. Az sonra dönüyorum. Marceline rahat rahat uyuyor. Boşuna korkmuşum, bu garip toprak üzerinde, her yerde bir tehlike görür gibi oluyor insan; saçma bir şey bu. Yeterince güvene geldikten sonra, gene çıkıyorum.

Alanda o tuhaf gece canlılığı; sessiz geliş-gidiş; ak burnusların gizlice kayıp gidişleri. Zaman zaman yel garip ezgi kırıntıları koparıyor, kim bilir nereden alıp geliyor. Biri bana doğru geliyor... Moktir bu gelen. Beni bekliyordu, gene çıkacağımı umuyordu, böyle söylüyor. Gülüyor. İyi tanıyor Touggourt'u, sık sık gelirmiş buraya, beni nereye götürdüğünü biliyor. Ardından gidiyorum.

Karanlıkta yürüyoruz; bir Mağrip kahvesine giriyoruz; ezgi buradan geliyordu. Arap kadınları dans ediyorlar burada -bu tek düze kaymaya bir dans denilebilirse. - İçlerinden biri elimden tutuyor; ardından gidiyorum; Moktir'in dostu bu; Moktir de geliyor. Üçümüz de, biricik mobilyanın yatak olduğu dar ve derin odaya giriyoruz; çok basık bir yatak bu, üzerine oturuluyor. Odaya kapatılmış ak bir tavşan, ilkin azgınlaşıyor, sonra alışıyor bize, geliyor, Moktir'in avucundan yem yiyor. Kahve getiriyorlar. Sonra, Moktir tavşanla oynarken, bu kadın beni kendine doğru çekiyor, ben de, kendimi uykuya bırakırcasına, oluruna bırakıyorum her şeyi.

Ah! burada yapmacıklı davranabilir, ya da susabilirdim; ama gerçek olmaktan çıktıktan sonra, bu öykünün ne önemi kalır benim için?

Moktir geceyi burada geçirecek, ben otele yalnız dönüyorum. Vakit geç. Kuru bir yel; insanı kör eden, dizleri biçen bir humma yeli; ama birdenbire çok acele ediyorum dönmekte, nerdeyse koşarak dönüyorum. Belki de uyanmıştır; bana gereksinimi vardır belki de... Hayır; odanın penceresi karanlık; uyuyor. Kapıyı açmak için yelin azıcık durmasını bekliyorum; usulca giriyorum karanlıkta. -Nedir bu ses?.. Öksürüğü tanımıyorum.. O mu bu? Işığı yakıyorum.

Marceline yatağın üzerine yarı yatmış, yarı oturmuş; zayıf kollarından biri karyolanın demirlerine yapışıyor, onu dik tutuyor; çarşafı, elleri, gömleği bir kan dalgasına batmış; yüzünün her yanı kanla kirlenmiş; gözleri korkunç büyümüş; hangi can çekişme çılgılığı olursa olsun, beni onun sessizliği kadar ürpertemezdi. Tere batmış yüzünde, iğrenç bir öpüş konduracak bir ufacık yer arıyorum; terinin tadı dudaklarımda kalıyor. Alnım, yanaklarını yıkıyor, serinletiyorum. Yatağın yanında, ayağımın altında sert bir şey var: eğiliyorum, eskiden Paris'te istediği, şimdi düşürdüğü teşbihi alıyorum; açık avucuna bırakıyorum, ama eli hemen eğiliyor, yeniden düşürüyor teşbihi. Ne yapacağımı bilmiyorum; imdat istemek isterdim... Eli umutsuzca bana yapışıyor, beni tutuyor; ah! kendisini bırakmak mı istiyorum sanıyor ki?

- Of! biraz daha bekleyebilirsin pekâlâ! diyor. Konuşmak istediğimi görüyor.

- Hiçbir şey söyleme bana, diye ekliyor; her şey yolunda. -Yeniden alıyorum teşbihi; avucuna koyuyorum, ama gene bırakıyor. yanına diz çöküyorum, elini göğsüme bastırıyorum.

Bırakıyor kendini, yarı yastığa, yarı bana dayanıyor, biraz uyur gibi, ama gözleri büyük büyük açılmış.

Bir saat sonra, gene doğruluyor; eli ellerimden sıyrılıyor, gömleğine yapışıyor, dantelasını yırtıyor. Bunalıyor. - Sabaha doğru, yeni bir kan kusma...

Öykümü bitirdim. Başka ne ekleyecektim? -Touggourt'un Fransız mezarlığı çok çirkindir, yarı yarıya kumlarla yenmiştir... Geriye kalan azıcık istemi, onu bu sıkıntı dolu yerlerden çekip almakta kullandım. El Kantara'da yatıyor şimdi, çok sevdiği bir özel bahçenin gölgesinde. Ancak üç ay geçti bütün bunların üzerinden. Ama bu üç ay, on yıl öteye götürdü olanları.

Michel uzun zaman sessiz kaldı. Biz de susuyorduk, garip bir huzursuzluk doldurmuştu her

birimizin içini. Michel bize davranışını anlatırken, onu daha yasal bir duruma sokmuş gibi bir duygu vardı içimizde. Yaptıkları konusundaki ağır açıklamada, kendisini nerde suçlandıracağımızı bilemeyişi, bizi nerdeyse onun suç ortakları durumuna düşürüyordu. Buna bağlanmış gibiydik. Sesinde hiçbir titreyiş olmadan, hiçbir ses değişmesi, hiçbir devinim, hiçbir heyecan göstermeden bitirmişti öyküsünü, ya bize heyecanlanmış görünmemek için utanmazca bir gurura kapıldığından, ya bir tür utançla, bizim heyecanımızı göz yaşlarıyla kışkırtmaktan korktuğundan, ya da hiç heyecan duymadığından. Şimdi bile, gurur, güç kurulum ya da utanç duygusunun payını seçemiyorum onda. -Bir zaman sonra, gene konuşmaya başladı:

Ne yalan söylemeli, beni asıl korkutan şey, daha çok genç olmam. Bazı bazı, gerçek yaşamım daha başlamamış gibime geliyor. Şimdi buradan çekip alın beni, varolma nedenleri verin bana. Ben bu nedenleri bulamaz oldum. Kurtulmuş olabilirim; ama neye yarar? Bu kullanılmayan özgürlük bana acı veriyor. Ona suç demek isterseniz, suç diyelim, suçumdan bıktığımdan değil bu, bana inanın; ama kendime hakkımın sınırlarını aşmadığımı kendi kendime kanıtlamayalım.

-Beni tanıdığınız sıralarda, düşüncelerimi hiç değiştirmedim, gerçek insanları bunun oluşturduğunu da biliyorum; böyle değilim artık. Ama bunun nedeni de bu iklim herhalde. Gökyüzünün bu mavi sürekliliği kadar hiçbir şey cesaretini kıramaz düşüncenin. Her türlü araştırma olanaksız burada, şehvet öylesine yakından kovalar arzuyu. Parıltı ve ölümlü çevriliyim, mutluluk hemen elimizin altında, ona kendini vermeyi de fazla tek biçimli buluyorum. Gündüzlerin donuk uzunluğunu ve katlanılmaz boşluklarını aldatmak için gün ortasında yatıyorum. Şurada ak çakıl taşları var, görüyorsunuz, gölgede ıslanmaya bırakıyorum onları, sonra, kazandıkları yatıştırıcı serinlik tükeninceye kadar avucumda tutuyorum. Sonra gene başlıyorum, taşları değiştiriyorum, serinliği tükenenleri gene ıslatıyorum. Böylece geçiyor zaman, akşam oluyor... Kurtarın beni buradan; ben kendi başıma yapamam bunu. İstemimde bir şeyler kırıldı; El Kantara'dan uzaklaşma gücünü nereden bulduğumu bile bilmiyorum. Bazı bazı, yok ettiğimin öç almasından korkuyorum. Yeniden başlamak isterdim. Geri kalan servetimi de atmak isterdim üstümden; bakın, bu duvarlar onunla örtülü. Burada, hiç denecek kadar az bir şeyle yaşıyorum. Yarı Fransız bir hancı, bana biraz yiyecek hazırlıyor. Girerken kaçtığını gördüğünüz çocuk da, birkaç kuruş, birkaç okşayış karşılığında sabahları ve akşamları getiriyor bana bunları. Yabancılar karşısında yabanillaşan bu çocuk, bana karşı çok sevecen ve

bir köpek gibi sadık. Kız kardeşi bir Ouled-Nail, her kış Konstantin'e gider, yolculara bedenini satar. Çok güzel bir kızdır, ilk haftalarda, bazı bazı geceyi yanımda geçirmesine izin verirdim. Ama bir sabah, kardeşi, küçük Ali, bizi birlikte yatar buldu. Çok sinirlendi, tam beş gün gelmek istemedi. Oysa kız kardeşinin nasıl ve neyle yaşadığını bilmez değil; eskiden hiçbir huzursuzluk belirtmeyen bir tonla söz ederdi bundan. Kıskançlığından mı? Ne olursa olsun, amacına ulaştı: biraz sıkıntıdan, biraz da Ali'yi yitirmek korkusundan, bu serüvenden sonra kızı bir daha alıkoymadım. Kız da hiç kızmadı buna; ama her karşılaşmamızda gülüyor, çocuğu kendisine yeğ görüşümü şakaya alıyor. Beni burada tutan şeyin her şeyden önce o olduğunu ileri sürüyor. Belki de azıcık haklı...

Table of Contents

[Title page](#)

[Ayrı yol -Andre Gide](#)

[BİRİNCİ BÖLÜM](#)

[İKİNCİ BÖLÜM](#)

[ÜÇÜNCÜ BÖLÜM](#)